

VOORWOORD.

Bij Gouvernementsbesluit van 4 Maart 1939 No. 35 verstrekte de Regeering mij de opdracht een onderzoek in te stellen naar de wijze, waarop een te Batavia te stichten Faculteit der letteren zou kunnen worden ingericht; in het daaromtrent in te dienen rapport zou tevens de plaatsingsmogelijkheid van de abituriënten dier faculteit in beschouwing moeten worden genomen,

Het hierbij voorgelegde „Rapport inzake de Faculteit der letteren”, dat op 18 Augustus j.l. aan de Regeering werd aangeboden, is de vrucht van veelvuldige besprekingen, in Ned.-Indië en Nederland met deskundigen op het gebied van het hooger onderwijs gehouden. Mede zijn daarin verwerkt de bevindingen van een studiereis naar de Philippijnen en Britsch-Indië, die mij gelegenheid gaf tot het bezoeken van de instellingen voor hooger onderwijs te Manila en Singapore en van de Universiteiten te Calcutta, Benares, Allahabad, Lucknow, Delhi, Aligarh, Agra, Bombay, Hyderabad, Madras en Mysore.

Ik gevoel mij verplicht ook op deze plaats mijn dank te betuigen aan allen, die bereid werden bevonden mij van voorlichting te dienen.

Op den rampspoedigen datum van 10 Mei 1940 was het rapport op enkele ondergeschikte punten na voltooid. Ik heb gemeend het ongewijzigd te kunnen handhaven, echter voorzien van een naschrift (Hoofdstuk XII), waarin is aangegeven welke veranderingen in verband met de nieuwe tijdsomstandigheden noodig zijn geworden.

In den jaargang 1930 van „Djâwâ” verscheen een „Nota inzake de oprichting en de organisatie van een Faculteit der letteren in Nederlandsch-Indië, met kostenraming”, samengesteld in opdracht en onder leiding van den toenmaligen wnd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst, Prof. Dr. B. Schrieke. Nu de Regeering machtiging heeft verleend om tot publicatie van het door mij samengestelde rapport over te gaan lag het voor de hand, dat ook dit rapport in „Djâwâ” werd afgedrukt. Ik stel het op prijs, dat het Java Instituut daartoe aanstonds hare medewerking heeft willen verlenen.

Batavia, 8 October 1940.

I. J. Brugmans.

FACULTEIT DER LETTEREN.

Hoofdstuk I. *Algemeene beschouwingen en richtlijnen.*

§ 1. **Het plan-1929.**

Bij de behandeling van de vraag, op welke wijze een te Batavia te stichten Faculteit der Letteren zou kunnen worden ingericht, behoort tot grondslag te worden genomen het plan, dat eind 1929 door den toenmaligen wd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst, prof. Schrieke, bij de Regeering werd ingediend. Dit plan (voortaan te noemen „Plan-1929” of „Nota-1929”), dat in den jaargang 1930 van het tijdschrift Djawâ werd afgedrukt en aldus publieke bekendheid heeft verkregen, heeft destijds op het punt gestaan te worden verwerkelijk: de Regeering verwees ernaar in de toelichting tot het bedrag van f 55.000, dat zij op de begrooting 1931 voor een „Litteraire Faculteit bij de Rechtshoogeschool” uittrok.¹⁾

De verdere lotgevallen van het plan voor de faculteit der letteren — welker voorgeschiedenis eenigszins uitvoerig in § 1 van de nota-1929 is behandeld en hier dus verder geen bespreking behoeft — zijn in weinig woorden te schetsen; de ingetreden bezuinigingsnoodzaak had tot gevolg, dat de bovenvermelde begrotingspost werd geblokkeerd en in volgende jaren nog slechts als een memoriepost op de begrooting gehandhaafd bleef.

In menig opzicht zijn de richtlijnen van het plan-1929 thans nog bruikbaar. De daarin naar voren gebrachte opvatting, dat de toekomstige faculteit en, in ruimer verband, ook de toekomstige universiteit niet alleen een instituut zou moeten zijn ter opleiding van studenten tot verschillende beroepen, waarvoor een wetenschappelijke opleiding vereischt is, doch ook volgens de formuleering van Prof. Huizinga „het centraal orgaan, dat de

beoefening der wetenschap over geheel Indonesië bijeenhoudt en bevordert”²⁾, kan nog steeds ten volle worden aangevaard. Dat de nieuwe faculteit indocentrisch dient te zijn in dien zin, dat zij op de behoeften van Indië behoort te zijn ingesteld en dus anders behoort te worden opgezet dan de gelijknamige faculteiten in Nederland, kan evenmin bestrijding ontmoeten. De eisch voorts, dat de studie ondanks verschil toch gelijkwaardig moet blijven aan die in het moederland, zoodat het wetenschappelijk niveau van een candidaats- en doctoraal-examen of een doctoraat in de Indische faculteit der letteren niet bij een overeenkomstig moederlandsch diploma mag achterstaan, is in het kader van het bestaande onderwijsstelsel onafwijsbaar. Het voorbeeld van de Philippijnen, de Straits Settlements (Raffles College) en Britsch-Indië, waar de concordantie met het moederland ontbreekt en van gelijkwaardigheid met het Europeesche universitaire leven geen sprake is, komt niet voor navolging in aanmerking, omdat het in die landen gaat om geheel afwijkende onderwijsstelsels, welke weder teruggaan op gansch andere staatkundige en maatschappelijke verhoudingen.

§ 2. **Critiek op het plan-1929.**

Ondanks de verdiensten van het plan-1929, ook in talrijke detailpunten, moet m.i. worden vastgesteld, dat het in twee opzichten niet in de roos heeft geschoten: uit sociaal oogpunt was het zwak gefundeerd, en bij de keuze der studierichtingen beperkte het zich te uitsluitend tot de autochthone cultuurvormen. Dat deze beide gravamina ten nauwste samenhangen zal uit de volgende toelichtende uiteenzetting blijken.

1) Artikel 503A.

2) Nota-1929, blz. 34.

Volgens het plan-1929 zou de studie in de nieuwe faculteit twee hoofdrichtingen kennen: de studie in de Indonesische talen en die in de Indische geschiedenis. Eerstgenoemde studie zou na het candidaatsexamen gesplitst worden in drie takken: een linguïstische, een ethnologische en een archaeologische richting, terwijl de geschiedenisstudie na het candidaatsexamen zou worden gesplitst in een richting voor oude- en eene voor nieuwe Indische geschiedenis. ¹⁾

Natuurlijk werd door den ontwerper van het plan-1929 de vraag behandeld, in hoeverre de aldus opgeleide studenten plaatsing zouden kunnen vinden in de maatschappij. Ten aanzien van de taalkenners (de drie juistvermelde richtingen tezamen genomen) werd aangegeven, dat in totaal vijftig plaatsen bij het onderwijs beschikbaar zouden zijn aan de Algemeene Middelbare Scholen, de Opleidingsscholen voor Inlandsche Ambtenaren, de Hollandsch-Inlandsche Kweekscholen en de Inlandsche Normaalscholen, al werd daarbij erkend, dat niet alle taalleeraren voor deze scholen een universitaire bevoegdheid zouden behoeven te bezitten. Verder werd gewezen op plaatsingsmogelijkheid bij den Oudheidkundigen Dienst, het Kantoor voor de Volkslectuur en het Kantoor voor Inlandsche Zaken, terwijl nog de verwachting werd uitgesproken, dat op de Gouvernementskantoren in stijgende mate vraag zou zijn naar wetenschappelijke ambtenaren, die grondige kennis bezitten van talen en volken van den archipel en die met encyclopaedische werkzaamheden zouden kunnen worden belast ²⁾. Voor de op te leiden Indische historici kon volstaan worden met de vermelding dat deze, afgezien van enkele functies bij bibliotheken, musea en archieven, bij het middelbaar onderwijs plaatsing zouden moeten vinden; het totaal

aantal functies werd daarbij op 45 gesteld, welk aantal zou kunnen worden verhoogd in verband met de te verwachten onderwijsuitbreiding, maar anderzijds behoorde te worden verlaagd, omdat niet van alle docenten in de toekomst een volledige academische vorming kon worden geveerd. ³⁾

Uit deze uiteenzetting blijkt voldoende dat, al konden geen exacte cijfers worden gegeven, de mogelijkheid van plaatsing van de abiturienten van de faculteit der letteren in haar toenmaligen opzet zeer beperkt moest blijven. De steller van de nota koesterde echter geen beduchtheid, dat overproductie van academici zou plaats hebben: gezien de zeer hoge eischen, die aan de kandidaten zouden worden gesteld en bepaaldelijk het *zeer zware* ⁴⁾ candidaats-examen, waaraan de studenten zouden worden onderworpen, zou althans ten aanzien van de studie der Indonesische talen verwacht mogen worden, dat slechts een klein aantal jongelui deze studie zou kiezen. ⁵⁾

Nu is het ongetwijfeld waar, dat het hooger onderwijs naast het geven van wetenschappelijke vorming aan studenten, ook het beoefenen van de wetenschap om haars zelfs wil ten doel heeft en dat de beteekenis eener universiteit of faculteit zeker niet mag worden afgemeten naar het aantal studenten, dat zij opleidt en aflevert. Echter, het hoofddoel van het hooger onderwijs is toch altijd — termen als „onderwijs”, „hoogleeraar” e.d. wijzen daarop — „het overdragen van de wetenschap in haar voorhanden bijgewerkten staat van generatie op generatie” ⁶⁾ en dit hoofddoel wordt niet bereikt, indien slechts een zeer gering aantal studenten van het universitaire onderwijs profiteert. Dit geldt in bijzondere mate voor een faculteit der

1) Nota-1929, blz. 26 — 31.

2) Nota-1929, blz. 11, 12.

3) Nota-1929, blz. 12.

4) Cursiveering in de nota.

5) Nota-1929 blz. 13.

6) C. v. Vollenhoven: *Exacte Rechtswetenschap* (1901), blz. 39.

letteren te Batavia, die zich in haar opzet van 1929 zou beperken tot de studie van de talen, de letteren en de geschiedenis van den Oost-Indischen archipel. Wenscht men die studiën inderdaad te bevorderen, dan is het niet voldoende dat enkele hoogleeraren zich daaraan wijden, maar is het onafwijsbaar noodzakelijk dat zij in steeds breederen kring worden ondernomen, vooral ook door de landzaten zelf. Daarbij geldt echter als eveneens onafwijsbare voorwaarde, dat de afgeleverde studenten een passende functie kunnen verwerven in de samenleving zoodanig, dat zij van de verworven kennis profijt kunnen trekken. Een faculteit, die slechts enkele studenten kan trekken, blijft maatschappelijk steriel; een faculteit echter, die studenten aflevert, die geen passend emplot in de maatschappij kunnen vinden, is uit sociaal oogpunt bedenkelijk omdat zij een intellectueel proletariaat schept. Hieruit volgt dat zooveel mogelijk een toestand moet worden bereikt, dat vele studenten van de geboden gelegenheid tot het volgen van hooger onderwijs kunnen gebruik maken, mits zij naderhand in de maatschappij een redelijke bestemming kunnen vinden.

Uit dezen gezichtshoek bezien nu was de opzet van het plan-1929 onbevredigend. Ter vermindering van het gevaar eener overproductie van intellectueelen werd de studie zoodanig ontworpen dat mocht worden gehoopt, dat slechts weinigen ervan zouden gebruik maken. Sociaal gesproken rustte de faculteit op leemen voeten; men wenschte de studie van talen, letteren en geschiedenis te stimuleeren, doch was tegelijk verplicht maatregelen te nemen om de stimulans tot het aanvatten dier studiën te verzwakken.

De oorzaak van de hier aangegeven frictie tusschen de eischen van de wetenschap en die van de maatschappij moet gezocht worden in hetgeen hierboven reeds werd aangegeven als de te

uitsluitende beperking tot de autochthone cultuurvormen. De samenleving van Nederlandsch-Indië is dualistisch. Daarmede wordt bedoeld dat zij niet meer zuiver oostersch is, doch onder een in intensiteit toenemenden, zij het in plaats en tijd verschillenden, westerschen invloed staat. Sticht men nu in Indië een faculteit der letteren, die zich beperkt tot de zoogenaamde oostersche humaniora, dan schakelt men daarmede, of men wil of niet, een deel van het maatschappelijk leven uit en wel juist dat deel, waar in de toekomst de academisch gevormden meestentijds zullen moeten arbeiden: de westersche bovenlaag van de maatschappij. De problemen, waarvoor in Indië bij voortduring een oplossing moet worden gezocht, zijn als regel niet de zuiver oostersche, maar juist al die, welke voortvloeien uit het contact tusschen Oost en West. Hoezeer uit wetenschappelijk oogpunt de studie van de autochthone beschaving — Inheemsche talen, oude Indische geschiedenis en -cultuur — van belang moet worden geacht, uit maatschappelijk oogpunt bestaat veeleer behoefte aan studie van „the clash of cultures”.

Dat dit zoo is, blijkt ook uit een beschouwing van het onderwijsstelsel, zooals dat in Nederlandsch-Indië viageert. Naarmate in den loop der moderne geschiedenis de opleiding van de Inheemschen is opgevoerd, des te meer is het noodzakelijk gebleken om hen met westersche — veelal Nederlandsche — beschavingselementen in kennis te brengen. Het is waarlijk geen toeval of vergissing, dat tot voor kort, d.w.z. voordat de Inheemsche Mulo-school haar intrede deed, nagenoeg iedere boven het lager onderwijs uitgaande opleiding plaats vond met behulp van het Nederlandsch als voertaal. Ook wie van oordeel is, dat de tijd is aangebroken voor ruimere gebruikmaking van de Inheemsche taal als voertaal bij het voortgezet onderwijs, zal moeten erkennen dat in Neder-

landsch-Indië iedere hogere algemeene vorming ondenkbaar is, die de studie der westersche beschavingsinvloeden zou verwaarloozen. Niet ten onrechte hebben dan ook zelfs aan een onderwijsinrichting als de Oostersch-letterkundige A. M. S. te Jogja naast de Inheemsche talen de zoogenaamde moderne talen haar plaats verkregen en behouden. Trekt men deze lijn door dan is het duidelijk, dat een universitaire studie in een faculteit, die zich beperkt tot het zuiver Inheemsche en die de westersche elementen in de Indische samenleving buiten beschouwing laat, uit maatschappelijk oogpunt onvruchtbaar moet blijven, omdat de behoefte aan academisch gevormden, die nagenoeg uitsluitend van de autochthone talen en cultuurelementen studie hebben gemaakt, onvermijdelijk gering moet blijven.

Langs dezen weg komt men als van zelf tot de conclusie, dat eenerzijds een faculteit der letteren te Batavia zeker indocentrisch moet zijn (d. w. z. op Indische behoeften gericht en geenszins een copie van de moederlandsche faculteiten) en dat zij de talen en de beschaving van den Oost-Indischen archipel behoort te omvatten, doch anderzijds ook, dat zij zich niet mag beperken tot de autochthone beschavingsuitingen. Wil zij uit sociaal oogpunt productief zijn, dan behoort zij zich te richten op de cultuur van Nederlandsch-Indië in den ruimsten zin, d. w. z. het complex van oostersche en westersche beschavingselementen. Geen „Oostersche” faculteit derhalve, maar een faculteit van „Indische” cultuurvakken.

§ 3. Een opleiding van „Kenners van Indië” (Sociale wetenschappen).

De te stichten faculteit behoort dus niet in de eerste plaats geleerde beoefenaars van de Indonesische talen en cultuur af te leveren — uit maatschappelijk oogpunt bestaat hieraan immers geen breede behoefte — maar studenten,

die zich een zoo ruim mogelijke kennis hebben verworven van het huidige Indië in zijn economischen en socialen opbouw en met zijn voornaamste talen, studenten derhalve, die als „kenners van Indië” kunnen worden aangemerkt. Aldus gaan de gedachten naar een opleiding in de sociale wetenschappen van Indië, omvattende Maleisch, Javaansch en evenzeer Nederlandsch als voornaamste talen en verder vakken als staatsrecht, tropisch-koloniale staathuishoudkunde, volkenkunde, geschiedenis e. d., alles zooveel mogelijk gericht op Indië.

Het zal duidelijk zijn dat hiermee een studierichting is geschetst, waarvan de pendant in Nederland niet bekend is. Zondert men de Handelshoogeschool (tegenwoordig genoemd „Economische Hoogeschool”) en de faculteit der economische wetenschappen (vroeger „handelswetenschappen”) te Amsterdam uit, die sterk zijn gericht op het economisch-financieele en dus op de behoeften van het bedrijfsleven, dan blijkt in Nederland nergens een specifieke opleiding van personen te bestaan, die in de ruimsten zin kennis van de maatschappelijke verhoudingen hebben verworven en die dus in staat zijn maatschappelijke vraagstukken te behandelen.¹⁾

Dat dit in Nederland, waar de traditioneele faculteitsindeeling dikwijls een beletsel heeft gevormd om voorzieningen te treffen in nieuw opkomende maatschappelijke behoeften, min of meer als een leemte wordt gevoeld, kan op verschillende wijzen worden aangetoond. In de eerste plaats kan de aandacht worden gevestigd op het „Rapport van de Commissie inzake het onderwijs in de economie aan onze Universiteiten”, in 1923 uitgegeven door de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek. Deze door wijlen Prof. Mr. D. van Blom voorgezeten commissie, die

¹⁾ De in Nederland bestaande studie in de sociale geographie is geheel gericht op het vormen van toekomstige leeraren in de aardrijkskunde.

zich tot de studie in de faculteit der rechtsgeleerdheid beperkte, kwam tot de conclusie dat door vele in die faculteit afgestudeerden een tekort aan economische vorming wordt gevoeld. De commissie stelde daarom voor, de juridische faculteit uit te bouwen tot een juridisch-economische, in dien zin dat naast de in het academisch statuut bekende privaatrechtelijke en publiekrechtelijke richtingen een economische richting zou worden ingevoerd. Uit dit voorstel, alsmede uit de daaromtrent gevoerde debatten ¹⁾, is voldoende gebleken dat naast de studie in de rechten, die een inzicht verschaft in den juridischen bouw van de maatschappij, behoefte bestaat aan een economisch-maatschappelijke opleiding, die den studenten de kennis der samenleving in het algemeen zou bijbrengen. Als nieuw vak voor het candidaatsexamen in de faculteit der rechtsgeleerdheid voor alle drie richtingen werd dan ook aanbevolen „algemeen overzicht van onze maatschappij en van haar ontwikkeling” ²⁾.

Dat deze voorstellen nimmer zijn verwerkelijkt — door welke oorzaak is mij niet bekend — is minder van belang dan het feit dat zij werden gedaan en in breeden kring instemming konden verwerven. Immers hierdoor is bevestigd, dat het academisch statuut in Nederland een leemte vertoont en dat wegens het ontbreken van academici, die een algemeene maatschappelijke vorming hebben genoten, dikwijls juristen werkzaam worden gesteld in functies, die geen specifiek juridisch karakter hebben, functies welke bekleeders onvoldoende profijt kunnen trekken van de kennis van strafrecht, procesrecht, enz., die zij zich hebben verworven. Van oudsher wordt de jurist gaarne aangesteld in diverse betrekkingen op grond van het feit, dat hij zich zekere

kennis van de maatschappelijke verhoudingen heeft verworven. Die kennis is echter specialistisch gericht op den juridischen bouw van de maatschappij en slechts ten deele op de maatschappij zelve in al haar geledingen. Een meer stelselmatig opgezette studie van de maatschappelijke verhoudingen als zoodanig zou dus zeker uit een oogpunt van plaatsingsmogelijkheid effect sorteerden.

Treffend is deze opvatting eenige jaren geleden tot uitdrukking gebracht door den toenmaligen rector magnificus van de Rijksuniversiteit te Utrecht, Prof. Dr. H. Bolkestein. In zijn verslag van de lotgevallen dier universiteit in het studiejaar 1934—1935 wees deze op het geringe aantal promoties in de juridische faculteit; hij knoopte daaraan de volgende beschouwing vast: „Men zou, het aantal promoties in deze faculteit vergelijkende met b.v. dat in de Wis- en Natuurkunde, tot de meening kunnen geraken, dat in de wetenschap der natuur het aantal problemen, die men ontdekt en aanvat aanzienlijk is, het leven daarentegen van staat en maatschappij zoo onbewogen en eenvormig, dat het aan den wetenschappelijken geest nauwelijks vragen heeft aan te bieden. Ik behoef het niet uit te spreken, hoe anders de werkelijkheid is; men moet dus wel besluiten dat van de heftige stormen, die staatkundige, economische en sociale omwentelingen in den menschelijken geest ontketenen, nauwelijks een rimpeling den universitairèn vijver bereikt.” De geleerde spreker bepaalde zich er niet toe te wijzen op de leemte, doch gaf ook aan wat verricht moest worden om in de leemte te voorzien: „Een minister van onderwijs, die aan de Rijksuniversiteiten een faculteit zou oprichten van Maatschappijkunde, zoo veelzijdig, dat zij waardig naast die der Natuurkunde kwam te staan, en daarbij een geordende studie zou weten te ontwerpen, met een effectus civilis in

1) Verslag van de Algemeene Vergadering van de vereniging voornoemd, gehouden te 's-Gravenhage op Zaterdag 1 December 1923 (1924).

2) Rapport, blz. 25.

den eigenlijken zin van het woord beloond, zou zich naar mijn bescheiden meening een belangrijke verdienste verwerven jegens volk en universiteit.”¹⁾

Het wil mij voorkomen, dat de hier aangevoerde argumenten ten gunste van een grootere en meer doelbewuste vorming der studenten in maatschappelijke zin nog meer klemmend zijn voor Indië, waar de economische en maatschappelijke verhoudingen in nog sterker beweging en groei verkeerden dan in Europa het geval is. Geen wonder dan ook dat in de Engelsch sprekende koloniën, die ik op mijn studiereis bezocht, in deze richting bereids het noodige is verricht.

De Faculty of Arts, die in iedere universiteit in de Philippijnen en in Britsch-Indië wordt aangetroffen en die ook in het Raffles College te Singapore niet ontbreekt, is slechts in de verte te vergelijken met de faculteit der letteren in Nederland. Zij heeft veel meer een economisch-maatschappelijke inslag dan de laatstgenoemde. In Nederland geeft de litteraire faculteit vorming aan philologen (Nederlandsche letteren, klassieke letteren, moderne talen, somtijds ook Indonesische letteren, Arische letteren, enz.) en aan historici, kunsthistorici en beoefenaars der muziekwetenschappen; de abiturienten dier faculteit zijn meestentijds bestemd voor het leeraarsambt. De studie van de „Arts” in de bovenvermelde landen daarentegen draagt een geheel ander karakter; zij leidt niet leeraren op — voor wie trouwens een aanvullende studie in een „teachers-college” of soortgelijke inrichting verplicht is — maar kenners van de maatschappij, zij het volgens een op weinig systematische wijze samengesteld

programma, dat in Nederlandsche oogen lacuneus is ²⁾.

§ 4. Plaatsingsmogelijkheid voor de abiturienten van de faculteit der letteren.

a. De studie in de sociale wetenschappen.

Alvorens een studieplan voor de sociale wetenschappen van Indië, gelijk boven in ruwe omtrekken aangegeven, meer in details uit te werken, heb ik gemeend mij aanstonds te moeten vergewissen van de gemotiveerdheid eener zoodanige opleiding uit maatschappelijk oogpunt en dus zekerheid te moeten verkrijgen, in hoeverre de abiturienten eener dergelijke opleiding een goede kans op plaatsing zouden verkrijgen in een functie, die in overeenstemming met de genoten opleiding kan worden geacht.

Vóór den aanvang van mijn studiereis wendde ik mij derhalve tot de verschillende Departementschefs en Hoofden der groote Gouvernementsdiensten met de vraag, in hoeverre voor abiturienten van de faculteit der letteren, met name voor studenten in de sociale wetenschappen van Indië, plaatsing mocht worden tegemoetgezien. De verklaringen, ontvangen bij de hieromtrent gehouden besprekingen, luiden in gunstigen zin. Het bleek dat die abiturienten van de te stichten faculteit, die een algemeene kennis van Indië zouden hebben verworven in den bovengeschetsten zin, gemakkelijk plaatsing op de Gouvernementskantoren zouden kunnen vinden; en zelfs werd meer dan eens de verzekering vernomen, dat de t. z. t. af te leveren „kenners van Indië” beter zouden voldoen dan de thans aangestelde juristen.

¹⁾ Jaarboek der Rijksuniversiteit te Utrecht 1934 — 1935 blz. 52.

²⁾ Als voorbeeld moge dienen het programma, geldende aan de Mohammedaansche Universiteit te Aligharh bij Delhi. Het examen voor de graad van Bachelor of Arts (B.A.) omvat als verplichte vakken Engelsch (inclusief Engelsche literatuur), landstaal

(i.e. Urdu) en Moslimsche theologie (voor niet-Moslimsche studenten Moslimsche geschiedenis), terwijl de studenten voorts verplicht zijn twee vakken te kiezen uit de volgende reeks: filosofie, economie, geschiedenis, Arabisch, Perzisch, Sanskrit, geographie en wiskunde.

Het is natuurlijk onmogelijk, zelfs maar bij benadering een berekening te maken van het aantal abituriënten van de nieuwe faculteit (sociale wetenschappen), die jaarlijks in overheidsdienst zouden kunnen worden geplaatst. Ten einde echter een denkbeeld te geven van de grootte van het afzetgebied kan het volgende worden aangeteekend betreffende de departementen van Binnenlandsch Bestuur, Financiën en Economische Zaken.

Volgens een opgave van het Departement van Binnenlandsch Bestuur van April 1939 beliep het aantal in een administratieve functie werkzame academici (administrateurs, referendarissen, referendarissen 2e klasse, adjunct-referendarissen en redacteurs, de bestuursambtenaren dus niet meegerekend)

Departement	16
Gouvernementen Java	14
Gouvernementen Buitengewesten	5
Provinciën	45
Stadsgemeenten	20
Groepsgemeenschappen	2
	102

Bij het Departement van Financiën en deszelfs dienstonderdeelen beliep het totale aantal academisch opgeleiden op hetzelfde tijdstip 124, waarvan 123 de studie in het Nederlandsch of Nederlandsch-Indisch recht hadden volbracht.

Van den Directeur van Economische Zaken werd in Juni 1939 een opgave ontvangen omtrent alle onder dat departement ressorteerende academici ¹⁾. Van het totaal aantal academici ad 462 bleek 387 een plaatsing te hebben als bioloog, veearts, technicus en dergelijke niet voor de litteraire faculteit van belang zijnde ambten. Van de overigen waren er 44, die typische plaatsen ver-

vulden voor academici uit de faculteiten der rechtsgeleerdheid, letteren, economische wetenschappen of Indologie, terwijl 31 in tusschenfuncties (veelal topbetrekkingen) werkzaam waren, voor welke de invloed van de vooropleiding minder duidelijk is.

Overziet men deze gegevens dan blijkt, dat bij de genoemde drie departementen een 170 à 200 plaatsen aanwezig zijn, thans ingenomen door academici uit de faculteiten der rechtsgeleerdheid, letteren, economische wetenschappen of Indologie, naar welke plaatsen t. z. t. kan worden medegedongen door de abituriënten van de faculteit der letteren te Batavia, die de studie der Indische sociale wetenschappen hebben gevolgd.

De overige departementen vormen een veel kleiner afzetgebied. De departementen van Oorlog en Marine kunnen buiten beschouwing blijven evenals het Departement van Justitie, dat op juristen aangewezen blijft. Het Departement van Verkeer en Waterstaat, dat een typisch westersch departement is, opent weinig of geen plaatsingsmogelijkheid voor kenners van Indië (enkelens zouden in aanmerking komen voor den dienst der S.S., afdeeling vervoer en handelszaken), terwijl het aantal in een administratieven werking arbeidende academici op het Departement van Onderwijs en Eeredienst en bij den Dienst der Volksgezondheid weinig gewicht in de schaal legt en niet meer dan ± 25 bedraagt. ¹⁾

De vraag rijst, of niet ook in de particuliere bedrijven behoefte bestaat aan academisch gevormde werkrachten, die een ruime kennis van Indië's economischen en socialen opbouw en de voornaamste Inheemsche talen hebben verworven. Het hieromtrent door mij gepleegd overleg met de directies van

¹⁾ Inclusief de Landsdienaren in vasten en tijdelijken dienst, deels ter beschikking gesteld van provinciën en andere locale overheden, alsmede zij, die werden betaald uit de Nederlandsche Welvaartsbijdrage, het Rubberfonds en diverse semi-officieele instellingen en fondsen.

¹⁾ Buiten beschouwing blijven de academici, werkzaam op het kantoor voor Inlandsche Zaken, het Kantoor voor de Volkslectuur en den Oudheidkundigen Dienst, alsmede de taalambtenaren, voor wie de studie in de Indonesische talen aangewezen is.

verschillende groote Indische bedrijven, alsmede met den Voorzitter van den Indischen Ondernemersbond te Batavia en den Voorzitter van den Indischen Ondernemersraad te 's-Gravenhage heeft uitgewezen, dat te dien aanzien tot op groote hoogte van een communis opinio kan worden gesproken. Deze kan als tweeledig worden gekenschetst. Eenerzijds was men zich ervan bewust, dat de groote Indische bedrijven de moreele verplichting bezitten om abituriënten van de Indische hoogeschoolen — en dan niet alleen Europeesche abituriënten — de mogelijkheid eener plaatsing niet te onthouden; men begreep ook zonder veel toelichting of aandrang, dat de particuliere organisaties in dezen het Regeeringsbeleid behooren te steunen en dat zij behooren mede te werken aan het welslagen van de onderwijsinstellingen, die van Regeeringswege zijn opgericht. Anderzijds echter wees men op de practische bezwaren, hierin bestaande, dat hier te lande opgeleide employé's meestal bezwaarlijk naar andere landen kunnen worden overgeplaatst, hoewel het bedrijfsbelang dikwijls een overplaatsing vereischt. Bovendien werd algemeen de opvatting verkondigd, dat volledig afgestudeerde abituriënten van de faculteit der letteren in het particuliere minder bruikbaar zijn: men wenscht de jonge werkkrachten op meer jeugdigen leeftijd in het bedrijf op te nemen teneinde hen in de practijk verder op te leiden en te vormen. In verband daarmee verklaarde men, dat zij, die het candidaatsexamen in de sociale wetenschappen zouden hebben afgelegd, t.z.t. in beginsel in aanmerking konden komen voor een plaatsing als particulier geëmployeerde. In dit geval zou altijd de mogelijkheid openstaan dat degenen, die in hun werkkring zouden voldoen, zouden opklimmen tot een stafbetrekking, waarvoor een volledige academische opleiding regel is.

Hoewel het thans nog niet urgent is

maatregelen te nemen teneinde te bevorderen, dat studenten uit de faculteit der letteren als candidaat in de sociale wetenschappen plaatsing verkrijgen bij particuliere instellingen, meen ik er toch op te moeten wijzen dat het ook uit algemeen staatkundig oogpunt ten zeerste gewenscht is, dat de overheidsdienst niet het eenige afzetgebied voor de litteraire faculteit blijft. Bij het Gouvernement schrijdt de indianisatie steeds verder voort; het particuliere bedrijf zal zich aan die beweging niet kunnen onttrekken. Daarom zal het goed zijn, dat tijdig maatregelen worden genomen om contact tusschen de faculteit en de leiders der groote Europeesche bedrijven te vestigen. Te Amsterdam bestaat contact tusschen de faculteit der economische wetenschappen en de bedrijfs-wereld in den vorm eener commissie, waarvan Dr. E. Heldring voorzitter is. Een dergelijke commissie zou ook in Batavia behooren te worden ingesteld. Zij zal niet treden in de rechten van het college van curatoren, doch zal de faculteit in staat stellen voeling te houden met de behoeften en wenschen van het bedrijfsleven.

b. *De studie in de Indonesische talen en in de geschiedenis.*

Terwijl omtrent de plaatsingsmogelijkheid van degenen, die de studie in de Indische sociale wetenschappen hebben voltooid, slechts zeer globale gegevens kunnen worden verstrekt, is het afzetgebied voor hen, die Indonesische talen of Indische geschiedenis hebben gestudeerd, met grootere nauwkeurigheid te bepalen.

Het aantal afgestudeerden in de Indonesische taal- en letterkunde, die in Gouvernementsdienst of bij het Nederlandsch Bijbelgenootschap plaatsing hebben gevonden, bedroeg medio 1939 in totaal 39, waarvan 14 bij het middelbaar onderwijs, 3 bij het Kantoor voor Inlandsche Zaken, 4 bij den Oudheid-

kundigen dienst, 3 bij het Kantoor voor de volkslectuur en 15 in een positie als taalambtenaar of een andere functie. Dit aantal is lager dan het in de nota-1929 (blz. 11) genoemde, doordat toenmaals de Inlandsche normaalscholen mede in de telling werden betrokken; deze scholen behoeven echter geen leerkrachten met academische opleiding of bezitters eener middelbare akte. Wel kan worden verwacht, dat in de toekomst het aantal taal-ambtenaren zal stijgen naarmate de archipel intensiever wordt geëxploiteerd, doch tot een sterke vergroting van de plaatsingsmogelijkheid zal dit niet leiden. Gelijk reeds werd vermeld, verwachtte het plan-1929 ook plaatsing van de docatoren in de oostersche talen op verschillende Gouvernementskantoren. Komt echter de geschetste opleiding in de sociale wetenschappen tot stand, dan zullen de abiturienten van deze opleiding stellig de voorkeur hebben boven de Oostersche philologen. Uit dien hoofde is dus verruiming van het afzetgebied niet te verwachten.

De plaatsingsmogelijkheid voor de afgestudeerden in de geschiedenis beperkt zich — het werd reeds aangestipt — vrijwel geheel tot het middelbaar onderwijs. Het aantal leerkrachten in de geschiedenis, dat in 1929 op 45 werd gesteld ¹⁾, bedraagt thans 43, waarvan 30 aan openbare en 13 aan bijzondere onderwijsinrichtingen. In verband met de gestadige uitbreiding van het middelbaar onderwijs kan een toeneming van de behoefte worden verwacht.

§ 5. Gevaar van overproductie.

a. De studie in de sociale wetenschappen.

Alhoewel het vorenstaande tot de overtuiging kan leiden, dat een voldoende uitgestrekt afzetgebied voor de a. s. beoefenaren der sociale wetenschap-

pen aan de faculteit der letteren beschikbaar is, dient niettemin de vraag onder de oogen te worden gezien of niet een veel te groot aantal studenten deze studie zal gaan entameeren, die ongetwijfeld voor menig abiturient van het middelbaar onderwijs veel grooter aantrekkelijkheid zal bezitten dan de studie in de Indonesische talen of de geschiedenis met haar beperkte vooruitzichten. De ervaring in Britsch-Indië kan hier met name reden geven tot beduchtheid: daar te lande bestaat juist voor de studie in de „arts” een overproductie op zoodanige schaal, dat in de groote steden vrijwel geen enkele „Bachelor of Arts” een passende positie in de maatschappij kan vinden. De „principal” van een Hindoe College in Calcutta noemde zelfs desgevraagd het percentage dergenen, die een passende betrekking konden bemachtigen, „infinitesimal” ²⁾. In de Philippijnen is het niet anders. Dreigt hier nu niet een soortgelijk gevaar voor Nederlandsch-Indië?

Het antwoord moet luiden, dat in Britsch-Indië — analoge factoren gelden voor de Philippijnen — een tweetal omstandigheden werken, die in Nederlandsch-Indië bij juist beleid niet kunnen optreden.

Vooreerst staat in Britsch-Indië het middelbaar onderwijs op laag peil; de gemiddelde leeftijd, waarop de leerlingen worden afgeleverd, is 16 jaar; naar men verzekerde komt het zelfs voor, dat jongelieden van 13 jaar toegang tot het hooger onderwijs weten te verkrijgen. In Nederlandsch-Indië staan, gelijk bekend, de inrichtingen van middelbaar onderwijs op het hooge peil van het moederland, zoodat het hooger onderwijs niet vóór den 18-jarigen leeftijd kan worden bereikt en de groep dergenen,

²⁾ In de kleinere agglomeraties is de toestand wat beter; de Principal van een college te Agra bleek van meening, dat 50% der studenten nog wel een redelijke positie kon verkrijgen.

Nota-1929, blz. 12.

die het einddiploma H. B. S., A. M. S. of Lyceum behalen, door sterke selectie gering moet blijven. Onderstaande vergelijking van het aantal abiturienten van het middelbaar onderwijs ¹⁾ in 1938 met het aantal voor het eerst ingeschreven studenten in het studiejaar 1938-'39 verschaft in het vraagstuk een duidelijk inzicht.

	Europe- anen	Inlanders	Vreemde Oosterlingen	Totaal
Abituriënten M.O. 1938	409	221	137	767
Voor het eerst inge- schreven stu- denten 1938-'39.	57	127	82	266

Deze tabel doet zien, dat de toename van het aantal studenten in de toekomst binnen enge grenzen zal blijven en geen catastrophaal karakter zal kunnen aannemen, gelijk in Britsch-Indië; dit klemmt vooral wanneer men bedenkt, dat ook in de toekomst slechts een gering percentage der Europeesche abiturienten een Indische instelling voor hooger onderwijs zal gaan bezoeken.

In de tweede plaats ontbreekt in Nederlandsch-Indië de practische mogelijkheid tot oprichting van particuliere instellingen voor hooger onderwijs, zoodat het Gouvernement den omvang van het hooger onderwijs geheel in de hand heeft. In Britsch-Indië heeft het particulier initiatief in dit opzicht vrije speelruimte: bij voldoening aan zekere laag gestelde minimumeischen kan iedere particulier, die een „college” opricht, de zoogenaamde affiliatie aan de universiteit verkrijgen, hetgeen beteekent dat de leerlingen van het „college” mogen deelnemen aan de vanwege de universiteit ingestelde, uitsluitend schriftelijke, examens. De sobere en somtijds zelfs volstrekt onvoldoende inrichting

van vele „colleges” maakt het blijkbaar mogelijk, deze als winstgevend object te exploiteeren; ook te Manila heeft men, naar analogie van de Indische „wilde scholen”, „wilde” universiteiten en hoogeschoolen, die door verlokkelijke advertenties leerlingen pogen te trekken.

Ofschoon in Nederlandsch-Indië, waar de eischen aan het middelbaar en hooger onderwijs gesteld veel zwaarder zijn dan ginds, een dergelijke inschakeling van onvolwaardige scholen in het Gouvernementssysteem niet spoedig zal plaats hebben en dus door particulieren het Regeeringsbeleid niet kan worden doorgekruist, schijnt het wel gewenscht dat de nieuwe Hooger-Onderwijs-Ordonnantie, die noodig wordt als tegelijk met de nieuwe faculteit een universiteit wordt ingesteld, maatregelen bevat tegen misbruik in dier voege, dat naar analogie van artikel 12 der Toezichtsordonnantie Particulier Onderwijs (Staatsblad 1932 No. 494) door particuliere instellingen alleen na erkenning door den Gouverneur-Generaal universitaire praedicaten en titels zullen mogen worden verleend of gebezigd.

Afgezien van de toestanden in andere landen kan ten opzichte van Nederlandsch-Indië nog op het volgende worden gewezen.

De opvatting, dat uitbreiding van de gelegenheid tot het volgen van hooger onderwijs automatisch tot overeenkomstige vermeerdering van het aantal studenten moet leiden, moet als onjuist worden verworpen. Het zijn in den regel economische en sociale overwegingen, die de ouders doen besluiten hun kinderen, voor zoover zij een einddiploma bij het middelbaar onderwijs hebben verworven, het hooger onderwijs te doen volgen. Men besluit dat het kind zal „studeeren” en kiest daarna de studierichting, die het meest met den al dan niet vermeenden aanleg strookt of de beste toekomstkansen biedt, wellicht ook die, welke het snelst naar de begeerde

¹⁾ Openbare en bijzondere H.B.S., A.M.S. en Lycea.

academische graad leidt. Uitbreiding van studiegelegenheid in den vorm van de oprichting eener faculteit der letteren zal dus, naar verwacht mag worden, niet een overeenkomstige vermeerdering van het aantal studeerenden brengen, doch ten deele tot een verschuiving leiden. Met name zal, waar tevoren de rechtenstudie werd gekozen omdat geen andere studierichting in de geesteswetenschappen openstond, in de toekomst meermalen voor de faculteit der letteren worden geopteerd.

b. *De studie in de Indonesische talen en Indische geschiedenis.*

Omtrent deze studierichtingen behoeft, althans in verband met het overproductievraagsuk, weinig te worden gezegd. Juist omdat voor deze studiën de maatschappelijke vooruitzichten, gelijk aangegeven, beperkt zijn, behoeft hier voor een te groot contingent studenten niet te worden gevreesd; de markt is klein en overzichtelijk en het aanbod regelt zich gemakkelijk naar de vraag.

De ervaring in Britsch-Indië bevestigt dit. Nergens is de overproductie groter dan bij de zeer algemeen gehouden en theoretisch tallooze mogelijkheden biedende studie van de letteren („arts”); bij de studie van „science” is de overproductie geringer, zij het nog hoog, terwijl bij de meer gespecialiseerde studiën als „commerce” en „law” de toestand belangrijk minder ongunstig is. Het schijnt dan ook niet noodig om, gelijk de nota-1929 ten aanzien van de studie der Indonesische talen deed, door een bewust zeer zwaar gemaakt candidatsexamen den toeloop van de studenten in het gareel te houden.

Hierbij zij nog vermeld, dat voor de litteratoren in engeren zin (taalkenners en historici) de plaatsingsmogelijkheid in de particuliere bedrijven op nihil moet worden gesteld. Het zullen de weinige, in § 4 vermelde functies zijn,

waarvoor deze abiturienten t. z. t. in aanmerking komen.

§ 6. **Algemeene richtlijnen voor den opzet van een studieplan.**

Om meer dan één reden dient aan een bespreking van de verschillende te ontwerpen studieprogramma's een beschouwing in meer algemeen zin vooraf te gaan. De te stichten faculteit der letteren heeft een cultureele doelstelling; zij beoogt niet slechts een aantal studenten tot bepaalde functies op te leiden, in welk geval een te ontwerpen studieprogramma slechts aan technische doelmatigheidseischen zou hebben te voldoen, doch heeft evenzeer ten doel, naast de reeds bestaande gespecialiseerde opleidingen voor juristen, ingenieurs en medici een meer algemeene vorming te geven aan hen — hierbij wordt uiteraard in de eerste plaats aan de Indonesische studenten gedacht — die in de toekomst als geestelijke leiders van hun volk kunnen optreden. Voor zoover het hooger onderwijs aangaat, heeft het Westen in Indië tot dusver meer kennis dan cultuur gebracht. Het zal de taak van de nieuwe faculteit zijn, haar studenten het besef bij te brengen van de waarde der eigen autochthone cultuur en evenzeer van de „stille kracht van het Westen” (de Kat Angelino). Studieprogramma's, die deze zijde van het vraagstuk niet tot haar recht zouden doen komen, zouden terecht worden veroordeeld.

Een algemeene beschouwing is nog om andere redenen noodig. Wanneer men de tot dusver bij het hooger onderwijs in Nederlandsch-Indië behaalde resultaten overziet, dan blijkt, dat de afgeleverde studenten in intellectueel opzicht geenszins behoeven achter te staan bij de uit Nederland afkomstige afgestudeerden. Er is echter bij de uit Indië afkomstige academici in één opzicht een manco: zij missen veelal karaktervastheid, durf, optreden, stuw-

kracht. Een enquête, in 1930 gehouden vanwege de technische hoogeschool, heeft dit duidelijk uitgewezen: algemeen bleek men van meening, dat de kennis der Bandoengsche ingenieurs niet achterstond bij die van de Delftsche, doch dat de eerstgenoemde uit een oogpunt van persoonlijkheid en karaktereenschappen in den ruimsten zin meermalen de voorkeur genoten. In hoeverre het resultaat, gevonden voor de Bandoengsche ingenieurs, ook geldt voor de te Batavia afgeleverde juristen en medici, kan niet worden nagegaan; dat het te Bandoeng geconstateerde verschil te Batavia in het geheel niet zou bestaan, valt echter moeilijk aan te nemen. Derhalve is het zaak, dat het hooger onderwijs in Nederlandsch-Indië, met name de faculteit der letteren, aan welke immers een wijdere cultuurvormende taak is toegedacht, de karaktervorming van de studenten niet verwaarloost.

Ongetwijfeld beteekent dit een afwijking van de Nederlandsche traditie. In Nederland heerscht de opvatting, dat de universiteit wetenschappelijke kennis heeft bij te brengen en zich daartoe heeft te bepalen. Toen Prof. Vogel in den Leidschen Studenten Almanak van 1931, schrijvende over den geest der studenten, de meening verkondigde „het zijn niet wij, aangesteld tot leeraren, maar niet tot opvoeders der academische jeugd, die hier overwegenden invloed kunnen doen gelden”, vertolkte hij ongetwijfeld de algemeen gangbare opvatting. Doch de omstandigheden zijn in Nederlandsch-Indië zoozeer verschillend, dat afwijking geboden schijnt. Het Indische hooger onderwijs behoort meer te geven dan wetenschappelijke vorming alleen.

Nu spreekt het wel vanzelf, dat dit ideaal niet aanstonds ten volle kan worden verwezenlijkt. Niettemin is het mogelijk maatregelen te treffen, waardoor het ideaal althans wordt benaderd. De volgende richtlijnen kunnen hiervoor worden aangegeven.

- 1) Cumulatie van een groot aantal vakken en vakjes dient bij de studie te worden vermeden;
- 2) De student behoort zooveel mogelijk gelegenheid te verkrijgen tot zelfstandigen arbeid op het gebied van de wetenschap. Dit kan worden bereikt door:
 - a. de studie voor het doctoraalexamen in beginsel een ander karakter te doen dragen dan die voor het candidaatsexamen;
 - b. over te gaan tot de aanstelling van assistenten, die den hoogleeraren bij de uitoefening van hun taak behulpzaam zijn;
- 3) Beoefening van de sport door de studenten dient van Gouvernementswege krachtig te worden bevorderd;
- 4) De huisvesting der studenten moet de bijzondere aandacht van de overheid verkrijgen;
- 5) De beoefening van de wijsbegeerte behoort een onderdeel van het studieprogramma uit te maken;
- 6) Aan de Nederlandsche taal- en letterkunde dient een eigen plaats in het studieprogramma te worden ingeruimd.

Al deze punten worden in de volgende paragrafen nader toegelicht.

§ 7. Concentratie van vakken.

Er is in Nederland een groeiend besef waarneembaar, dat er aan het onderwijs iets hapert. Er bestaat, wanneer ik de stemming gedurende mijn kort verblijf in het moederland juist heb gepeild, een gevoel van onbehagelijkheid in dien zin, dat men betwijfelt of de groote inspanning van leerkrachten en leerlingen en de groote aan het onderwijs ten koste gelegde financieele offers uit maatschappelijk oogpunt wel voldoende resultaat opleveren; de klacht van overlading wordt alom vernomen.

Voor de te stichten faculteit der letteren moet de eisch van concentratie en beperking met nadruk naar voren worden gebracht. Juist omdat aan deze faculteit het element der vakopleiding ontbreekt en de meer algemeene beoefening van de Indische cultuurvakken vooropstaat, bestaat hier het gevaar, dat „algemeene ontwikkeling” wordt gezocht in den vorm van overladen examenprogramma's. De nieuwe faculteit moet de studenten, hen in kennis brengend met Indië in al zijn cultureele veelzijdigheid, leeren denken en werken; dit bereikt men niet door studieprogramma's, die een groot aantal vakken bevatten. In de ontwerp-programma's, zooals die in de later volgende paragrafen zijn opgenomen, zullen dan ook specialisten, die uit den aard der zaak van oordeel zijn, dat hun vak „niet kan worden gemist”, gemakkelijk „leemten” kunnen aanwijzen. Tegen dergelijke critiek behoort bij voorbaat stelling te worden genomen. Bij den opzet der studieprogramma's moet niet worden nagegaan welke vakken voor de studenten wellicht eenig belang kunnen hebben, doch veeleer, welke vakken als onontbeerlijk moeten worden gestempeld.

§ 8. Candidaats- en Doctoraalstudie.

Een van de middelen om te bereiken dat de student, gelijk het zooeven werd geformuleerd, leert denken en werken — en dus, in de maatschappij gekomen, in staat is feiten waar te nemen en te ordenen, problemen te zien en oplossingen daarvoor te vinden — bestaat in een principieel verschillenden opzet van de candidaats- en de doctoraalstudie. De studie voor het doctoraalexamen mag van die voor het candidaatsexamen niet hierin alleen verschillen, dat andere vakken worden beoefend — in dit opzicht levert de indologische studie een slecht voorbeeld — doch veeleer hierin, dat de student zelfstandig, zij het onder toe-

zicht, wetenschappelijk leert arbeiden. Het candidaatsexamen behoort de feitenkennis te brengen, die voor ieder onmisbaar is; vandaar dat hier voor keuzevakken nauwelijks ruimte zal bestaan. Het doctoraalexamen daarentegen zal een vrij karakter moeten dragen in dubbel opzicht. De student zal tot op groote hoogte — uiteraard steeds behoudens goedkeuring van de faculteit — de vakken mogen kiezen, die zijn belangstelling hebben of die hem, met het oog op zijn toekomstigen werkkring, nuttig voorkomen; en verder zal bij die vakken niet zoozeer volledige beheersching van de stof worden gevergd als wel vaardigheid om zelfstandig bepaalde onderdeelen dieper te bestudeeren. Een belangrijk deel van het doctoraalexamen zal dan ook uit tentamina en scripties bestaan. Aldus wordt het gevaar vermeden, dat bij de academische studie vlijtig memoriseeren hoofdvoorwaarde wordt voor welslagen, een gevaar, dat in Nederlandsch-Indië, waar het Nederlandsch voor de meeste studenten niet de moedertaal is, grooter dan in Europeesche landen moet worden geacht.

De ontworpen studieprogramma's, die in latere paragrafen in bijzonderheden zullen worden besproken, kenmerken zich dan ook wat de doctoraalstudie betreft door een groote mate van vrijheid, een vrijheid, die paedagogisch en maatschappelijk geboden is. Opmerking verdient, dat de in deze paragraaf neergelegde gedachte ook uitdrukking heeft gevonden in het academisch statuut, welks artikel 3 bepaalt dat bij de examens, inzonderheid bij het doctoraal-examen, bovenal gewicht wordt gehecht aan „gebleken geschiktheid van den candidaat tot zelfstandig werken”.

§ 9. Assistenten.

Een niet lang geleden benoemd hoogleeraar in de faculteit der letteren aan een der Rijksuniversiteiten verklaarde mij de ervaring te hebben opgedaan,

dat het geven van colleges niet zijn voornaamste taak uitmaakte. De studenten behoeven *leiding*, en die ontvangen zij niet door het bijwonen van colleges. Dit geldt in de eerste plaats voor de jongere studenten, die wegwijs dienen te worden gemaakt op het uitgebreide studieveld, dat door de colleges slechts ten deele kan worden betreden. Doch ook de oudere studenten behoeven *leiding*: in de keuze van speciale onderwerpen, in het voorbereiden van scripties e.d. meer.

Deze leiding kan bezwaarlijk voldoende worden gegeven door den hoogleeraar, voor wien toch in ieder geval tijd beschikbaar behoort te blijven tot zelfstandige beoefening van de wetenschap. Het aanstellen van assistenten is daarom een onafwijsbare eisch. Bij de natuurwetenschappen heeft men dit reeds een eeuw geleden ingezien. Toen de bekende chemicus Justus von Liebig juist een eeuw geleden te Giessen begon met het organiseren van laboratoriumwerk voor de studenten, waarmede de oude verhouding van demonstreeren (door den hoogleeraar) en toekijken (door de studenten) werd doorbroken, was dit iets geheel nieuws. Het impliceerde het aanstellen van assistenten, die den studenten bij hun onderzoek in het laboratorium voortdurend bijstaan en voorlichten. Sindsdien heeft dit stelsel bij de natuurwetenschappen volledig burgerrecht verkregen: de assistent is daar een onontbeerlijke schakel in het academisch onderwijs geworden. Bij de cultuurwetenschappen begint eerst in den allerafgeleiden tijd het besef door te breken dat de studenten iets meer behoeven dan het aanhooren van colleges. Benoeming van assistenten is dus ook hier noodig; terecht is de Rechtshoogeschool in den jongsten tijd dezen weg dan ook ingeslagen ¹⁾.

1) Momenteel zijn aan de Rechtshoogeschool werkzaam assistenten voor Javaansch, adatrecht, privaatrecht en staatsrecht.

In Nederland zijn op dit punt de universiteiten minder ver voortgeschreden dan de jongere en daardoor minder aan traditie gebonden handelshoogescholen. Een goed voorbeeld, hoezeer gebruikmaking van assistenten de studie der geestelijke wetenschappen kan bevorderen, levert de Economische hogeschool te Rotterdam op. Vanwege het aan deze hogeschool nauw verbonden Economisch instituut ²⁾ is o. a. een assistent aangesteld voor het zoogenaamde studentenpracticum. De werkzaamheid van dit practicum is drieledig. Eerst wordt de student individueel bekend gemaakt met de bestaande statistieken en andere hulpmiddelen voor de studie van de economie; zulks geschiedt gedurende acht weken, in groepjes van acht studenten. Als volgende phase wordt beoefend het maken van zoogenaamde aantekeningen, d. w. z. *résumé's* van tijdschriftartikelen en andere geschriften op economisch gebied. Het derde stadium bestaat hierin, dat de studenten een eenigszins zelfstandige verhandeling moeten schrijven over een economisch vraagstuk en dus zich er in moeten oefenen, omtrent een bepaald probleem den stand van het vraagstuk te bepalen en vervolgens een eigen oordeel te geven. Aan dit practicum — het verdient de aandacht dat het mede op aandrang van de studenten zelf is tot stand gekomen — is een leeszaal verbonden, waar de studenten de voornaamste publicaties op economisch gebied kunnen vinden en waar een oudere student aanwezig is om desgevraagd inlichtingen te geven.

Hoewel het vraagstuk van de kosten der faculteit in deze paragraaf nog niet aan de orde is, kan hier ter plaatse al dadelijk worden vastgelegd, dat door aanstelling van assistenten de kosten van de toekomstige faculteit der letteren slechts onbelangrijk worden verhoogd. Het assistentschap zal niet een levens-

2) Dit instuut geeft o. a. ook uit het bekende weekblad: „Economisch-statistische berichten”.

positie zijn, doch zal worden bekleed door jonge doctorandi, die op deze wijze gelegenheid krijgen nog eenige jaren in de universitaire sfeer te blijven vertoeven na voltooiing van hun studie. Meermalen zal de periode van het assistentschap tevens kunnen worden benut voor het schrijven van een dissertatie. De aan de assistenten te verleenen toelage zal zoodanig zijn, dat na eenige jaren naar een andere functie zal moeten worden omgezien.

§ 10. Sportbeoefening.

De beoefening van de sport bij de studenten heeft tot dusverre de aandacht van het Gouvernement niet gehad. Op voetspoor van Nederland, waar van het hooger onderwijs slechts wetenschappelijke vorming wordt verwacht en fysieke ontwikkeling niet tot de taak van de universiteit wordt gerekend, is in Indië geheel aan de studenten overgelaten in hoeverre zij voor hun fysieke ontwikkeling wenschen zorg te dragen. Het kan niet worden ontkend, dat Nederland in dezen achterstaat bij alle andere beschaafde landen. Zondert men de totalitaire staten uit, waar de sportbeoefening ondergeschikt is gemaakt aan de eischen van militaire weerbaarheid, dan blijkt dat in landen als Canada en vooral de Vereenigde Staten aan lichamelijke opvoeding der studenten de grootste waarde wordt gehecht. In Engeland is de toestand minder gunstig ¹⁾, doch Oxford en Cambridge zijn toch altijd centra van sportbeoefening. Ook gedurende mijn studiereis bleek mij bij voortduring, dat de sport de volle aandacht van de universiteiten in de door mij bezochte landen heeft. Aan de universiteit te Manila is een „physical director” verbonden, onder wiens leiding

de verplichte lichamelijke oefening plaats vindt; hij wordt gesecondeerd door een leerares voor de meisjesstudenten. In de Britsch-Indische „colleges” is de sportbeoefening voor de studenten als regel verplicht; gewoonlijk strekt de verplichting zich echter niet verder uit dan tot het eerste en tweede of slechts het eerste studiejaar, in verband met de opvatting, dat de oudere studenten zelf kunnen beoordeelen wat zij op dit gebied behoeven.

Het staat voor mij vast dat de toekomstige universiteit te Batavia de sportbeoefening van de studenten binnen den kring harer bemoeienis moet trekken. Weliswaar wordt de lichamelijke oefening thans niet geheel door de studenten genegeerd. Zoo hebben enkele gymnastiekleeraren te Batavia zich beijverd, den studenten behulpzaam te zijn bij de beoefening van terreinspel, atletiek en zwemsport; ook in het studenten-tehuis Pegangsaan aldaar vindt sportbeoefening plaats. Echter, de ervaring heeft geleerd, dat de belangstelling der studenten niet constant blijft en bij de nadering van examens dikwijls verdwijnt. Het is dus gewenscht dat de lichamelijke oefening *verplicht* ²⁾ wordt gesteld, bepaaldelijk voor de jongere studenten, en wel niet alleen omdat zulks de lichamelijke conditie der studenten bevordert, maar evenzeer omdat juist de sport kan bijdragen tot de ontwikkeling der karaktereigenschappen, die bij de studenten in Indië dikwijls worden gemist. Slagvaardigheid, bereidheid tot gehoorzamen en tot bevelen, zin voor samenwerking „(team-work)”, besef van betamelijkheid „(fair play)”, al dergelijke eigenschappen worden door de sport aangekweekt.

Aanstelling van een sportleider voor de universiteit ³⁾ schijnt een eisch des

¹⁾ Het tijdschrift „Nature” van 14 Mei 1938 bevat een artikel „Physical Fitness at Universities”, waaruit duidelijk blijkt dat ook in Engeland wordt beseft, dat lichamelijke opvoeding aan de universiteiten krachtig behoort te worden bevorderd.

²⁾ De sanctie op deze verplichting kan aldus worden

geregeld, dat bepaalde examens niet kunnen worden afgelegd zonder overlegging van een verklaring waaruit blijkt, dat aan de lichamelijke oefeningen geregeld is deelgenomen.

³⁾ De meisjesstudenten kunnen wegens haar gering aantal voorshands buiten beschouwing blijven.

tijds. Deze zou als centraal punt van zijn werkzaamheid het studententehuis Pegangsaän kunnen bezigen; een sportveld en een zwembad zijn daar reeds aanwezig, terwijl in het tehuis ook een leeraar woonachtig is, die den studenten daarbij leiding geeft.

Het valt buiten mijn bevoegdheid in details te ontwikkelen, hoe een regeling van de sportbeoefening door de studenten zou kunnen worden tot stand gebracht. Diverse vragen komen hierbij aan de orde, die alleen door terzake deskundigen kunnen worden beantwoord. Behoort alleen de atletiek verplicht te worden gesteld of ook de zaalgymnastiek? Moet de verplichting alleen aan de jongeren worden opgelegd of ook aan de ouderen? Hoe kan een regeling tot stand komen, waardoor de studiebelangen niet in het gedrang raken? Al deze vragen kunnen in dit rapport niet worden behandeld, mede omdat het hier om een vraagstuk gaat, dat niet alleen de faculteit der letteren, doch alle faculteiten aangaat. Instelling van een commissie, waarin zoowel vertegenwoordigers van de faculteiten als deskundigen op het gebied der lichamelijke opvoeding zitting hebben, schijnt de beste oplossing. In ieder geval behoort naar mijn oordeel de zorg voor de sportbeoefening bij de studenten een essentieel onderdeel uit te maken van de maatregelen, die in verband met de nieuwe faculteit en de daarmee gepaard gaande stichting eener universiteit noodig zijn.

§ 11. Huisvesting der studenten.

In Nederland bekommert de universiteit zich niet om de huisvesting van de studenten en het is daar te lande ook niet noodig. Dit systeem van „laissez faire” is in Nederlandsch-Indië gelukkig niet volledig doorgevoerd, maar men kan niet zeggen dat op dit gebied van Gouvernementswege veel is verricht. Te Batavia ontvangt het Studententehuis

Pegangsaän steun van de Regeering in den vorm van een toelage aan den directeur en in dien van kosteloze beschikbaarmaking van de gebouwen der voormalige rechtsschool. In dit tehuis zijn $\pm$ 100 studenten aanwezig op een totaal in Batavia van 900. Te Bandoeng zijn op het gebied van de huisvesting der studenten geen byzondere voorzieningen getroffen.

Het wil mij voorkomen, dat van Gouvernementswege op dit terrein meer zou kunnen worden verricht. Het is immers een feit dat het meerendeel der studenten in zeer sobere omstandigheden moet leven. Uit een enquête, in 1934 gehouden onder de studenten der Rechts-hoogeschool en der Geneeskundige hoogeschool, is gebleken, dat het meerendeel der studenten leeft van een inkomen (buiten het collegegeld) tusschen f 40 en f 60 's maands en dat ongeveer 65% der studenten voor voeding, huisvesting en wasch tusschen f 25 en f 35 per maand uitgeeft, een vrij groot aantal zelfs tusschen f 15 en f 20 per maand ¹⁾. Het gevolg is, dat de studenten dikwijls onderdak moeten zoeken in woningen, die niet alleen als studiegelegenheid ongeschikt zijn, maar ook uit een oogpunt van lichamelijke en morele hygiëne afkeuring verdienen. Wenscht men in Indië te beschikken over afgestudeerden, die naast de vereischte wetenschappelijke kennis ook over de lichamelijke, geestelijke en zedelijke eigenschappen beschikken, die zij als leider behooren te bezitten, dan is het noodig dat zij gedurende hun studententijd onder gunstiger omstandigheden leven dan thans veelal het geval is. Hiertoe is het noodig dat van Gouvernementswege de oprichting of uitbreiding van tehuizen wordt bevorderd, waar de studenten rustige gelegenheid tot studie kunnen vinden en waar hun karakter door den omgang met hunne commilitones en door

¹⁾ Jaarboekje van de Geneeskundige Hoogeschool 1934, blz. 55.

de leiding, die van de directie uitgaat, in goede richting wordt gevormd.

In Britsch-Indië heeft men dit ook aldus begrepen. Geen universiteit zonder uitgebreide „hostels”, waar oudere studenten als groepsleiders fungeeren en waar als algemeen leider (chief warden) een hoogleeraar optreedt. Niet slechts een kleine minderheid, gelijk te Batavia, vindt aan de Britsch-Indische universiteiten onderdak in een „hostel”; aan de Hindu-University te Benares b.v. zijn van de $\pm$ 3000 studenten niet minder dan $\pm$ 2000 in een „hostel” op het terrein der universiteit ondergebracht.

Opmerking verdient dat in Britsch-Indië zij, die niet in een „hostel” wonen, toch niet zonder toezicht blijven. Aan deze studenten wordt n. l. niet toegestaan zich naar vrije keuze onderdak te verschaffen; zij mogen slechts verblijven in pensions of bij families, die daartoe vanwege de universiteit zijn geautoriseerd. Aldus wordt vermeden dat studenten in een omgeving terecht komen, waar zij niet thuisbehooren. Het verdient stellig aanbeveling, dat dit contrôlesysteem in Nederlandsch-Indië wordt nagevolgd.

Evenals de in de vorige paragraaf behandelde sportbeoefening is de zorg voor de huisvesting der studenten niet een zaak, die uitsluitend de nieuwe faculteit der letteren aangaat; zij behoeft dan ook niet te zijn opgelost vóór deze faculteit in werking zal getreden. Ook hier zou instelling van een commissie nuttig zijn, welke zou hebben na te gaan: 1e. in hoeverre het studentenhuus Pegangsaan te Batavia verbetering en uitbreiding behoeft; 2e. in hoeverre Bandoeng behoefte heeft aan een studententehuis; 3e. hoe de contrôle op de huisvesting der elders ondergebrachte studenten op de meest effectieve wijze kan worden geregeld.

§ 12. Beoefening van de Wijsbegeerte.

Wanneer men de stelling aanvaardt, dat

het hooger onderwijs naast wetenschappelijk gefundeerde kennis evenzeer aan de studenten behoort te brengen inzicht in problemen en vermogen om ze op te lossen, dan is het voor geen betwisting vatbaar, dat de wijsbegeerte een plaats in den studiegang behoort te verkrijgen. Geen vak is zoozeer geschikt om te bewerkstelligen wat in Engelsch sprekende landen gaarne wordt genoemd „to open the mind”. Het groote manco van het tegenwoordige hooger onderwijs in Nederland is, dat het individualistisch blijft; een ieder blijft arbeiden op zijn eigen, scherp afgebakende terrein, waarbij een overschatting van feitelijke kennis valt te constateeren. De wijsbegeerte dient hier het bindend element te vormen.

De Commissie tot bestudeering van de toekomstige ontwikkeling van het hooger onderwijs in Nederlandsch-Indië ¹⁾ verklaarde ook, dat aan de toekomstige universiteit een van als de wijsbegeerte „in geen geval mocht ontbreken” ²⁾. In een aan het rapport aangehechte minderheidsnota werd nogmaals krachtig beoefening van de wijsbegeerte aanbevolen „om te geraken tot een critische beoordeeling bij hare arbeiders van eigen denkmethoden en van verworven kennis en tot waardeering van de eigenaardigheden van westersch en oostersch denken tegenover elkaar, westersch en oostersch onderzoek en levenshouding” ³⁾

Verschillende vragen doen zich hier echter voor. In de eerste plaats: behoort de beoefening van de wijsbegeerte voor de studenten in de faculteit der letteren verplicht te worden gesteld? Wordt deze vraag bevestigend beantwoord, dan rijzen nieuwe problemen. Moet de wijsbegeerte bij het begin van de studie worden beoefend of juist aan het einde

¹⁾ Het gedrukte rapport verscheen in 1932. Voorzitter van de commissie was Dr. J. W. Meyer Ranneft.

²⁾ Rapport, blz. 47.

³⁾ Rapport, blz. 52.

daarvan, m.a.w. behoort zij te zijn inleiding of uitleiding? Welke onderdeelen van de wijsbegeerte behooren te worden behandeld? (logica, metaphysica, ethica, enz.) en moet daarbij de nadruk vallen op de oostersche dan wel de westersche wijsbegeerte? Het volgende moge omtrent deze vraagstukken worden opgemerkt.

1. De beoefening van de wijsbegeerte is in Nederland aan de Rijksuniversiteiten tot dusverre niet verplicht gesteld; de geest van het 19e-eeuwsche positivisme is op dit punt nog niet overwonnen. Onder de hoogleeraren in de wijsbegeerte en andere deskundigen in Nederland bestaat echter een communis opinio, dat de wijsbegeerte aan de universiteit meer reliëf behoort te verkrijgen dan zij thans bezit. Slechts ontbreekt eenstemmigheid omtrent de vraag, of reeds dadelijk behoort te worden overgegaan tot een verplichte beoefening van deze centrale wetenschap.

Dit laatste vraagstuk is in 1933 besproken in een conferentie, waaraan door de hoogleeraren in de wijsbegeerte en enkele andere beoefenaars dezer wetenschap werd deelgenomen; het rapport van deze conferentie is uitgegeven op gezag van de afdeling Nederland der Kant Geselschaft ¹⁾. In dit rapport wordt verplichtstelling van de studie der wijsbegeerte voor alle studenten ontraden op grond van de overweging dat dit vak, met tegenzin beoefend, geen inzicht kan brengen en dat bovendien een „geweldige opschudding” zou worden gewekt indien de overheid in dezen een nieuwe verplichting op de studenten zou leggen. Hierbij moet echter worden aangeteekend dat de deelnemers aan de conferentie minder hebben gedacht aan de wijsbegeerte

als verplicht examenvak dan aan een verplicht college volgen.

De bezwaren tegen een verplichtstelling van de wijsbegeerte, in Nederland gerezen, betreffen derhalve specifiek Nederlandsche toestanden en kunnen voor Indië weinig gewicht in de schaal leggen.

Het is trouwens duidelijk waarneembaar dat in Nederland een kentering in de opvattingen begint op te treden. Verscheidene der geraadpleegde adviseurs, behorende tot den kleinen kring der vakphilosophen, verklaarden zich met de gedachte eener opneming van de wijsbegeerte in de reeks der verplichte examenvakken zeer wel te kunnen vereenigen; zelfs werd meermalen de opvatting vernomen dat Nederlandsch-Indië, dezen maatregel doorvoerende, bij Nederland vooruit zou zijn. In dezelfde richting wijst de omstandigheid, dat aan de jongere instellingen voor hooger onderwijs in Nederland de wijsbegeerte van den aanvang af haar plaats onder de verplichte vakken heeft verkregen. Te Nijmegen, aan de Roomsche Katholieke Universiteit, behoort de filosofie der geschiedenis tot de verplichte vakken van het candidaatsexamen in de geschiedenis, terwijl de rechtsphilosophie bij het candidaatsexamen in de rechten een vaste plaats heeft verkregen. Te Tilburg behoort de logica tot de verplichte vakken voor het propaedeutisch examen, terwijl het candidaatsexamen de ethica alsmede de „wijsgeerige en normatieve sociologie” omvat.

Elders is men in dit opzicht veel verder voortgeschreden. Zoo is het van belang op te merken, dat aan de Belgische universiteiten de wijsbegeerte voor vrijwel alle categorieën van studenten verplicht is; de ingenieurs vormen de eenige groep, die geheel is vrijgesteld van wijsgeerige vakken ²⁾. In Britsch-Indië is de beoefening van de wijsbegeerte

1) De wijsbegeerte in haar verhouding tot ons hooger onderwijs, door Ph. Kohnstamm, H. J. Jordan, R. Casimir, B. J. H. Ovink, Leo Polak, J. Clay, H. W. v. d. Vaart Smit, F. Sassen, e.a. (1933).

2) De wijsbegeerte in haar verhouding tot ons hooger onderwijs, blz. 53—55.

niet verplicht omdat daar het stelsel bestaat van vrije keuze door de studenten uit een gelimiteerde lijst van vakken; de wijsbegeerte is een dier vakken en wordt dan ook weinig minder frequent beoefend dan b. v. de economie of de geschiedenis.

Uit het vorenstaande meen ik de conclusie te moeten trekken dat in beginsel de wijsbegeerte voor de studenten in de faculteit der letteren verplicht behoort te worden gesteld. Er bestaat geen goede reden om de studenten vrij te laten in de beoordeeling of zij dit vak al dan niet zullen beoefenen; wat voor de studie essentieel is dient verplicht te worden gesteld.

2. De vraag, of de beoefening van de wijsbegeerte bij den aanvang van de studie behoort te worden geplaatst dan wel op een later tijdstip, wanneer de studenten tot grootere geestelijke rijpheid zijn gekomen, werd door de geraadpleegde adviseurs niet eenstemmig beantwoord. Te Groningen wordt voor de eerstejaarsstudenten met blijkbaar succes een driedelig inleidend college gegeven (3 uren per week) in de logica en kennisleer, de metaphysica en de ethiek, waarbij de studenten met de hoofdproblemen van deze onderdeelen der wijsbegeerte in kennis worden gebracht. Anderzijds werden klachten vernomen, dat de eerstejaars-theologen en classici, voor wie een deel van de wijsbegeerte (respectievelijk godsdienstphilosophie en Grieksche filosofie) verplicht is gesteld, niet altijd in staat blijken het vak met vrucht te beoefenen. Voorts dient nog de aandacht er op te worden gevestigd, dat aan de R. K. Universiteit te Nijmegen het bezwaar wordt onderhouden, dat de studenten rechtsphilosophie en wijsbegeerte der geschiedenis beoefenen zonder voldoende begrip te hebben van de wijsbegeerte en haar problemen in het algemeen.

De voor Indië aangewezen oplossing

schijnt mij nu deze, dat een aanvang wordt gemaakt met een algemeene inleiding in de wijsgeerige problemen, gelijk te Groningen geschiedt, doch dat deze niet wordt geplaatst in het eerste, doch in het tweede studiejaar. De studenten hebben dan één jaar achter den rug, waarin zij met de eerste grondslagen van wetenschapsbeoefening vertrouwd zijn geraakt. Wanneer dan gedurende het tweede studiejaar gedurende twee of drie uren per week een inleidend college in de wijsbegeerte wordt gevolgd in den boven aangeduiden zin, dan kan daarin aan het einde van het tweede jaar een tentamen worden afgelegd, zoodat het derde studiejaar beschikbaar kan blijven voor de eigenlijke vakstudie, welke voor het candidaatsexamen wordt gevraagd. Op het doctoraalexamen kan de wijsbegeerte desgewenscht als keuzevak paraisseeren, hetzij in den vorm van vakphilosophie (wijsbegeerte der geschiedenis, sociale filosofie, enz.), hetzij in den vorm van onderdeelen van de theoretische wijsbegeerte of de geschiedenis daarvan.

Op mijn reis door Britsch-Indië ¹⁾ heb ik meermalen de vraag gesteld: welke wijsbegeerte wordt gedoceerd, oostersche of westersche? Het antwoord luidde steeds: „Beide. Wij brengen de studenten met alle belangrijke gedachtenstelsels in kennis.” Deze opvatting kan ook voor Indië worden aanvaard, zij het met deze beperking dat, anders dan in Voor-Indië, van autochthone filosofie hier te lande geen sprake is, zoodat vanzelf bij het onderwijs de nadruk sterker op de westersche filosofie zal vallen.

3. Wat betreft de soorten filosofie, die moeten worden behandeld, dient nog op een gevaar te worden gewezen. Wanneer de opneming van de wijsbegeerte in de reeks der verplichte vakken waarlijk geestelijk inzicht zal brengen en niet

¹⁾ Te Manila was van beoefening der wijsbegeerte weinig te bespeuren.

slechts zal zijn een vermeerdering van het aantal vakken met één, dan behoort het vak zoodanig te worden gedoceerd en geëxamineerd, dat de studenten inzichtverruiming verkrijgen en niet slechts beladen worden met een nieuw vak, dat uit een handboek zoo veel mogelijk wordt geleerd en bij het examen weergegeven. Als eisch moet gelden dat kan worden volstaan met kennismaking met de voornaamste wijsbegeerteproblemen op het gebied van de wetenschapsleer (kennisleer, logica, methodologie), werkelijkheidsleer (ontologie, metaphysica) en waarheidsleer (ethica, aesthetica). Dit kan geschieden door behandeling van enkele groote denkers, aan de hand waarvan de voornaamste problemen kunnen worden behandeld. De colleges zullen in den socratischen vorm van vraag en antwoord moeten worden gegeven, terwijl het tentamen zich zal moeten bepalen tot een onderzoek naar het wijsgeerig inzicht van den candidaat, met vermindering van den eisch, dat de verschillende in den loop der historie opgekomen philosophische stelsels alle worden „gekend”. Ook door het opgeven van kleine scripties kan het wijsgeerig denken door de studenten worden bevorderd.

Men zegge niet, dat met deze laatste beschouwing getreden wordt op het terrein van den individueelen hoogleeraar in het betrokken vak. Wanneer in Indië een nieuw element in het stelsel wordt gebracht in den vorm van opneming van de wijsbegeerte in het studieprogramma, dan dient men nauwkeurig te weten wat hiermede wordt beoogd en kan worden bereikt. In ieder geval moet worden vermeden, dat door de inlijving van de wijsbegeerte de eischen, thans reeds aan de parate kennis van de studenten gesteld, opnieuw worden verzaamd. Het nieuwe vak zal dan ook niet moeten heten „Overzicht van de geschiedenis der wijsbegeerte”, doch „Inleiding in de theoretische wijsbegeerte”.

4. Ten slotte dient te worden nagegaan, of wijsbegeerte ook voor studenten van andere faculteiten tot de verplichte vakken moet worden verheven. Afgezien van de omstandigheid dat hieromtrent advies van deze faculteiten zal moeten worden gevraagd, meen ik te moeten opmerken dat filosofie, ofschoon voor iederen studeerende vruchtbaar en nuttig, des te meer noodzakelijk wordt naar mate de wetenschap, die wordt beoefend, een algemeen karakter draagt. Men kan een voortreffelijk röntgenoloog zijn zonder begrip van de wijsbegeerte, maar een voortreffelijk sociaaleconoom of historicus nauwelijks. Wanneer dus te Batavia de verplichtstelling zich aanvankelijk zou beperken tot de faculteit der letteren, waar de menschelijke geest het voorwerp van studie is, dan is dit geen onregelmatigheid; men bedenke dat men naderhand promoveert in de „letteren en wijsbegeerte”. Ook het gezichtspunt, destijds door Prof. Clay ontwikkeld ¹⁾, dat aanstaande docenten in ieder geval de wijsbegeerte behooren te beoefenen, leidt de gedachten in dezelfde richting.

Wanneer eenmaal de filosofie haar vaste plaats in het studieplan voor de faculteit der letteren zal hebben verkregen, dan kan worden overwogen of ook in de andere faculteiten dit vak tot de verplichte moet komen te behooren; het is niet noodzakelijk thans reeds daaromtrent een uitspraak te doen. Slechts één maatregel kan aanstonds worden genomen, een maatregel die te Groningen is ingevoerd en uitstekend werkt. De colleges in de wijsbegeerte zijn aldaar op een zoodanig uur gesteld dat *alle* studenten van de faculteit der letteren en van de andere faculteiten gelegenheid hebben ze te volgen; de verschillende lesroosters zijn dus zoodanig ingericht dat iedere student, die zulks wenscht, zich op de wijsbegeerte kan gaan toeleegen. Mocht dit voor de medische faculteit

¹⁾ De wijsbegeerte in haar verhouding tot ons hoo-
ger onderwijs, blz 70.

teit practische bezwaren opleveren, dan zou althans voor de juridische studenten een zoodanige regeling kunnen worden gemaakt. Daarmede is dan tevens erkend, dat de wijsbegeerte niet slechts is een vak van en voor de faculteit der letteren, maar voor alle faculteiten.

§ 13. Beoefening van de Nederlandsche taal.

Het plan-1929 bevatte het voorstel, over te gaan tot de oprichting van een leerstoel voor de Nederlandsche taal- en letterkunde. Deze zou niet beoogen een volledige academische opleiding van Neerlandici in te stellen, doch zou kunnen fungeeren als studiecentrum van een te creëren akte Middelbaar Nederlandsch. Voorts zou deze leerstoel een meer algemeene cultureele beteekenis hebben door in breederen kring — studenten van andere faculteiten en ook niet-studenten — belangstelling te wekken voor de Nederlandsche litteratuur en haar geschiedenis, zoodat deze leerstoel vergeleken zou kunnen worden met die aan de universiteit te Londen en aan de Columbia University te New-York¹⁾.

Deze cultureele beteekenis — over de instelling van akten middelbaar onderwijs wordt in § 36 gesproken — is zeker op zichzelf beschouwd van groot belang. De opmerking moet echter worden gemaakt, dat een aldus gedachte leerstoel geen organisch verband met de overige zou hebben. Slechts voor de historici zou het volgen van colleges van den hoogleeraar voor het Nederlandsch verplicht zijn; de overige studenten zouden in dezen vrij blijven en het is bekend genoeg, dat vrijheid hier meestal een negatief resultaat te weeg brengt.

Ontstaat er dus uit dezen hoofde reeds reden om de regeling van het

plan-1929 op dit punt niet bevredigend te achten, er is nog een ander gezichtspunt, dat hiervoor van belang is, Omtrent de afgestudeerde academici in Nederlandsch-Indië, voor zoover het Nederlandsch niet hun moedertaal is, wordt dikwijls vernomen, dat zij die taal niet beheerschen met die gemakkelijkheid en nauwkeurigheid, die zij in de practijk behooren te bezitten. Dit geldt met name voor de juristen, voor wie het bezigen van juiste termen in woord en geschrift nog dringender noodig is dan voor ingenieurs of medici. Het is duidelijk dat het tekort aan taalbeheersching leiden moet tot onzekerheid in optreden, zoodat maatregelen ter verbetering de in § 6 geschetste bezwaren tegen de in Indië opgeleide academici zullen doen verminderen.

Deze gedachtengang zou dus leiden tot een verplichtstelling van de studie der Nederlandsche taal voor de studenten van de faculteit der letteren²⁾. Principele overwegingen leiden tot dezelfde gevolgtrekking: ook hij, die Indië tot zijn studieveld heeft gekozen, behoort het geestelijk contact met het Westen, d. w. z. met Nederland, te behouden (zie § 2). Er is dus niets vreemds in dat Nederlandsch verplicht wordt gesteld voor studenten in de Indische faculteit der letteren. De ervaring in Britsch-Indië wijst trouwens geheel in deze richting: hoewel aldaar de autochthone cultuur en met name ook de Inheemsche talen steeds meer in eere komen en het Engelsch als voertaal voor de landstaal moet wijken, wordt aan de beoefening van de Engelsche taal aan de universiteiten groote aandacht besteed en is deze taal in den regel verplicht voor alle studenten in de „Faculty of Arts”.³⁾

Echter kan hier een bedenking worden geopperd die van zooveel gewicht is, dat zij kan worden weerlegd of aanvaard,

1) Nota-1929, blz. 24.

2) Voor die van andere faculteiten, inzonderheid de juristen, kan t. z. t. worden overwogen wat dient te geschieden.

3) Zie „Oostersche en Westersche elementen in het Nederlandsch-Indische onderwijs”, Indisch Genootschap 2 Febr. '40, blz. 42.

doch niet genegeerd. Opneming van het Nederlandsch in de lijst der voor de studenten in de litteraire faculteit verplichte vakken zou, vooral nu ook reeds de wijsbegeerte daarbij is ingelijfd, onvermijdelijk leiden tot een overlading der examenprogramma's. De eisch van verdere studie der Nederlandsche taal schijnt te botsen tegen den hooger geformuleerden eisch van beperking en concentratie bij de studie.

Dit dilemma kan m. i. slechts op één wijze worden opgelost, n.l. door eenerzijds het Nederlandsch niet tot examenvak te verheffen, anderzijds de colleges voor dit vak als werkcolleges in te richten, welke de student verplicht is bij te wonen. Het stelsel van testimoniumcolleges is in het algemeen weinig effectief; de insider in de academische wereld weet, dat aan een testimonium van een dikwijls onregelmatig bijgewoond college, hetwelk overigens ook geen enkele inspanning vergt van den toehoorder, weinig waarde kan worden gehecht. Dit wordt echter anders wanneer de lessen zoodanig worden ingericht, dat de student gedwongen is tot een zekere mate van medewerking. Dit laatste nu zou met name bij het Nederlandsch in ruime mate het geval kunnen zijn.

De lessen toch, die de docent voor de Nederlandsche taal- en letterkunde voor alle studenten in de litteraire faculteit zou geven, zouden geheel verschillen van die zijner collega's in het moederland. Niet de wetenschappelijke beoefening van de Nederlandsche grammatica of de geschiedenis van de taal, noch de lezing van middeleeuwsche en zeventiende-eeuwsche schrijvers en de geschiedenis der letterkunde zullen op den voorgrond treden, doch de behandeling van de levende taal zelve. Het onderwijs zal ervan uitgaan, dat het in hoofdzaak gegeven wordt aan niet-Nederlanders; het zal dus gelijken op het onderwijs in de Engelsche taal, zooals dat gegeven

wordt aan de universiteiten in de Philipijnen en Britsch-Indië.

De colleges in Nederlandsch dus, welker bijwoning verplicht zal zijn, zullen strekken om de deelnemers verder te oefenen in het practisch gebruik van de Nederlandsche taal, mondeling en schriftelijk. Dit kan geschieden op de volgende wijze, waarbij het de aandacht zal trekken dat de gebruikelijke scheiding tusschen taal- en letterkunde ontbreekt.

- a. lezing en verklaring van proza en poëzie (met responsie) niet alleen uit de zoogenaamde letterkunde, doch evenzeer van stukken betoogend proza ¹⁾.
- b. behandeling van analyses, door de studenten opgesteld omtrent door hen gelezen werken. Ook hier is beperking tot de „letterkundigen” geenszins noodig; het schrijven van goed Nederlandsch en het behoorlijk geordend formuleeren van gedachten kan evenzeer worden beoefend door het analyseeren van werken van zakelijken inhoud. Het bij het middelbaar onderwijs gebruikelijke „vrije” opstel, dat over een willekeurig vaag omschreven onderwerp pleegt te loopen, dient te worden vermeden.
- c. behandeling van enkele gedeelten uit de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde door lezing van fragmenten van schrijvers uit vroegere eeuwen, Hierbij zal niet worden teruggedaan tot de middeleeuwen, daar deze in geestelijk opzicht te ver af staan van den gemiddelden Indischen student.
- d. oefening in het mondeling bezigen van de Nederlandsche taal door

1) Onze schoolbloemlezingen laboreeren aan de fout, dat zij alleen werk van „letterkundigen” opnemen en dus het vele uitnemende proza blijven verwaarloozen, dat door niet-letterkundigen is geschreven. Namen als Thorbecke, Fruin, A. Kuyper, Van Vollenhoven. Huijzinga enz. zal men tevergeefs zoeken, uitsluitend omdat deze auteurs niet tot de „letterkundigen” worden gerekend.

het opleggen van improvisaties alsmede het organiseren van dialogen (tusschen studenten en hoogleeraren, later ook tusschen studenten onderling) omtrent een bepaald van te voren gegeven onderwerp. Het is een bepaald manco in de Nederlandsche universitaire opleiding, dat aan het mondeling gebruik van de Nederlandsche taal geen aandacht wordt geschonken; zulks in tegenstelling met b.v. de Fransche universiteiten, waar er niet alleen op wordt gelet of de candidaat de dingen „weet”, maar ook belangrijk wordt geacht, of hij ze op vlotte en behoorlijke wijze kan voordragen. De rhetorica, oudtijds een bekende wetenschap aan onze universiteiten, is thans geheel vergeten; de leerstoel voor de Nederlandsche taal- en letterkunde te Batavia zou haar uit de vergetelheid kunnen opheffen en daarmede een nieuwe bijdrage kunnen leveren tot de karaktervorming der studenten.

Wanneer in de toekomst aan de eerste- en tweedejaarsliteratoren — een langduriger termijn schijnt niet noodig — het bijwonen van colleges Nederlandsch, ingericht op de boven aangegeven wijze, wordt opgelegd, dan beteekent dit een verbetering van hun opleiding, die geen verzwaring van de studie inhoudt. Het Nederlandsch zal een vak zijn, waarvoor niet in de studeerkamer wordt geblokt en gerepeteerd, maar een vak, dat in den waren zin wordt beoefend; de student zal hiervoor in het geheel geen parate kennis behoeven, doch slechts zijn krachten moeten inspannen voor analyses, dialogen, enz. gelijk zoojuist aangegeven.

Men meene niet, dat de verplichting tot het volgen van deze colleges eenigszins eigenaardig is, zoo niet overbodig, voor studenten van Nederlandschen landaard. Het is bekend genoeg dat het taalgebruik bij den Nederlander veel te wenschen overlaat; talrijk zijn de klachten

dat het Nederlandsch in het moederland bij de aankomende studenten achteruitgaande is. In Indië valt bovendien de strijd aan te binden tegen de „Indische” fouten, waaraan zelfs overheidslichamen zich ruimschoots bezondigen. Het is dus allerm minst ongerijmd ook de Nederlandsche studenten tot het bijwonen van deze colleges te verplichten.

Ten overvloede zij hierbij aangetekend dat de hoogleeraar in de Nederlandsche taal- en letterkunde naast de hier geschetste algemeen vormende colleges ook enkele meer specialistische zal moeten geven, bestemd voor de historici; zooals in § 23—26 zal blijken, zullen „Interpretatie van 17e-eeuwsche Nederlandsche teksten” en „Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde” tot de voor de historici verplichte vakken behooren, terwijl ook van den hoogleeraar in het Nederlandsch kan worden verwacht, dat hij zijn collega voor de geschiedenis bijstaat door het geven van colleges op het terrein der Nederlandsche cultuurgeschiedenis.

Hoofdstuk II. De studie van de sociale wetenschappen.

§ 14. Inrichting van de studie der sociale wetenschappen.

Nu in de vorige paragrafen in meer algemeen zinn is uiteengezet, hoe de faculteit der letteren aan de haar toegedachte cultuurvormende taak zal kunnen voldoen, kan thans een overzicht van de inrichting der studieprogramma's in concreto volgen. Daarbij kan gevoegelijk worden aangevangen met de studie der sociale wetenschappen, welker afzetgebied het ruimst is en welker aantal studenten derhalve, naar men kan verwachten, dat van de andere studierichtingen zal overtreffen.

Bij de behandeling van de vraag, welke vakken de studie in de sociale wetenschappen zal moeten omvatten, kunnen moederlandsche voorbeelden niet tot richtsnoer dienen, aangezien een

analoge opleiding in Nederland niet voorkomt. De in Nederland bestaande Indologenopleiding kan om verschillende redenen moeilijk ten voorbeeld strekken. De Indologenopleiding is bestemd voor de a. s. bestuursambtenaren, die o. a. met rechtspraak kunnen worden belast, zoodat de rechtskundige vakken een ruime plaats in de Indologenopleiding hebben verkregen. Bovendien is de huidige inrichting van de Indologenstudie bijster ongelukkig: op een taalkundig candidaatsexamen volgt een staathuishoudkundig doctoraalexamen en omgekeerd, zoodat de studie een breuk vertoont en iedere student na zijn candidaatsexamen tot een richtingverandering gedwongen is ¹⁾. Bovendien wordt in de Indologenstudie, die een typische vakstudie is, welke voor duidelijk te omschrijven functies opleidt, de vrijheid gemist, die onontbeerlijk is voor de voorgestelde studie der sociale wetenschappen, welke tot zeer uiteenloopende functies toegang zal geven. Een geheel nieuw schema is dus noodig. Daarbij dient van de volgende beginselen te worden uitgegaan:

a. De doctoraalstudie geve zoo min mogelijk nieuwe, tot dusver niet bestudeerde vakken, doch bouwe voort op de bij de candidaatsstudie gelegde grondslagen. Het doctoraalexamen moet kunnen worden afgelegd twee jaar na het candidaatsexamen;

b. Er worde een propaedeutisch examen ingesteld, af te leggen na het eerste studiejaar, gelijk ook te Leiden thans voor de Indologenopleiding in overweging is. Dit examen zal tevens nuttig zijn als schiftingsexamen en als middel om

¹⁾ Te Leiden worden dan ook plannen tot verandering beraamd. Daar deze plannen eerst in een aanvangsstadium van overweging verkeerden, kan slechts worden medegedeeld, dat gedacht wordt aan een splitsing in een rechtskundige en een taalkundige opleiding, waarbij een rechtskundig resp. taalkundig candidaats zal worden gevolgd door een rechtskundig resp. taalkundig doctoraal en de bestaande breuk dus zou worden vermeden.

te voorkomen, dat de student gedurende zijn eerste academiejaar zijn krachten onvoldoende inzet;

c. Een afzonderlijk „examen” aan het einde van het tweede studiejaar, gelijk de bestaande hoogeschole dat kennen, schijnt niet noodig, nu het candidaatsexamen aan het einde van het derde studiejaar zal kunnen worden afgelegd. Tot dusverre heerschte steeds de opvatting, dat in Indië jaarlijksche examens niet kunnen worden gemist. Wanneer echter de studie in de sociale wetenschappen zoodanig wordt ingericht, dat na het tweede studiejaar verschillende tentamina moeten worden afgelegd, dan is een examen in optima forma op dat tijdstip onnoodig, zulks te minder wanneer men overweegt, dat door het stelsel van werkcolleges en door de aanstelling van assistenten intensief contact tusschen de studenten en de docenten zal bestaan.

d. De candidaatsstudie worde zoodanig ingericht dat ook zij, die uit financieele of andere oorzaken gedwongen zijn de studie na het candidaatsexamen te staken, toch een zooveel mogelijk afgeronde kennis hebben verworven die door de samenleving als nuttig kan worden erkend (zie nader § 35).

Langs de hier aangegeven richtlijnen kan thans het program voor de drie examens in de studie der sociale wetenschappen worden ontworpen.

§ 15. Het propaedeutisch examen in de sociale wetenschappen.

De lijn tusschen de vakken, die wegens hun inleidend karakter tot de propaedeutische studie en die, welke meer eigenaardig bij de candidaatsstudie thuisbehooren, is niet altijd scherp te trekken. Intusschen kunnen practische overwegingen de keuze der propaedeutische vakken in dit geval bepalen. Er bestaat n.l. een mogelijkheid tot nauwe aansluiting aan het candidaatsexamen bij

de Rechtshoogeschool, inzonderheid het eerste gedeelte daarvan, dat bestemd is om aan het einde van het eerste studiejaar door de juristen te worden afgelegd. Deze aansluiting zal het voordeel bieden, dat de eerstejaarsstudenten in de sociale wetenschappen verschillende colleges gelijktijdig met hun commilitonen uit de juridische faculteit zullen kunnen volgen, waardoor de hoogleeraren uit die faculteit zoo min mogelijk met extra werkzaamheden worden belast. Anders dan bij het eerste gedeelte van het juridisch candidaatsexamen het geval is dient echter het propaedeutisch examen — dat een zelfstandig karakter draagt en niet een onderdeel van het candidaatsexamen vormt — uit vakken te bestaan, welker bestudeering met het eerste studiejaar wordt afgesloten. Aldus komt men tot een propaedeutisch examen, dat de volgende vakken omvat:

1e. Volkenkunde van Nederlandsch-Indië,

Dat dit vak voor de studeerenden in de sociale wetenschappen van Indië evenzeer noodig is als voor de juristen, behoeft geen betoog. Om praktische redenen is onlangs (Staatsblad 1939 No. 554) de volkenkunde bij de juridische studie van het eerste naar het tweede studiejaar overgebracht. Er bestaat geen bezwaar tegen dit college tevens te doen volgen door de eerstjaars-studenten in de sociale wetenschappen.

2e. Instellingen van den Islam.

Dit vak, in 1939 op de Rechtshoogeschool overgebracht van het vijfde naar het eerste studiejaar en aldaar in één jaar aflopende, behoort ongetwijfeld tot de inleidende vakken, die de student in de sociale wetenschappen van Indië behoeft. Ook hiervoor kunnen de colleges tezamen met de studenten in de faculteit der rechtsgeleerdheid worden gevolgd.

3e. Inleiding in de rechtswetenschap.

Hoewel de studie in de sociale wetenschappen, anders dan de Indologenstudie, geen juridisch accent zal dragen, is het m.i. gewenscht dat de studenten, die in de faculteit der letteren de sociaal-economische richting volgen, eenig algemeen inzicht verkrijgen in het wezen van het recht, waardoor zij in staat zullen zijn verschillende maatschappelijke verhoudingen beter te begrijpen en waardoor het hun gemakkelijker zal vallen naderhand het college staatsrecht voor het candidaatsexamen te volgen. Het schijnt dus aangewezen het college „inleiding in de rechtswetenschap” tevens voor de studenten in de sociale wetenschappen te bestemmen ¹⁾.

4e. Geschiedenis van Nederlandsch-Indië.

De bedoeling van dit vak, dat beperkt kan blijven tot een college van twee uren gedurende het eerste studiejaar, is niet „herhaling en uitbreiding” van het op de middelbare school geleerde. Beoogd wordt een inzicht te geven in de historische ontwikkeling van de maatschappij in Indië, in vergelijking met die in Europa en elders en aldus een inleiding te vormen tot de studie van de maatschappijleer, het staatsrecht en de staathuishoudkunde, die in het tweede en derde studiejaar een plaats krijgen. In het vaker genoemde rapport van de vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek van 1923 en de daaromtrent gevoerde debatten werd er meermalen op gewezen, dat aan de studie van de theoretische staathuishoudkunde een meer realistisch-historisch college dient vooraf te gaan ²⁾. Aan dit desideratum kan thans worden voldaan.

¹⁾ Vermoedelijk is het voldoende dat dit college, hetwelk gedurende vier uren per week wordt gegeven, slechts tot de Paaschvacantie wordt gevolgd, aangezien na deze vacantie de geschiedenis van het recht wordt behandeld, die uit sociaal-economisch oogpunt niet onmisbaar is.

²⁾ Verslag der vergadering, blz. 50 en 76.

Vergelijkt men dit programma met dat voor het candidaatsexamen eerste gedeelte bij de juristen, dat een vijftal vakken omvat, dan schijnt het lichter dan dit laatste. Echter moet worden bedacht, dat tijdens het eerste studiejaar door de studeerenden in de sociale wetenschappen ook in andere vakken colleges zullen worden gevolgd, al wordt daarin niet aanstonds examen afgelegd: Javaansch en Maleisch. Is het niet gewenscht ook deze laatstgenoemde vakken in het programma voor het propaedeutisch examen op te nemen? Het antwoord moet ontkennend luiden. Nu de opzet van de faculteit der letteren zoodanig is dat de eigen werkzaamheid van de studenten onder contrôle van assistenten wordt gestimuleerd, is het minder noodig dan tot dusver, dat telkenjare een officieel examen wordt gehouden, dat de in het afgeloopen studiejaar behandelde vakken volledig omvat. Overigens hebben juist bij de talenvakken de hoogleeraren voldoende middelen de geregelde studie te controleren en te stimuleeren.

Hieronder moge nog volgen een overzicht van het aantal collegeuren, bestemd voor de eerstejaars-studenten in de sociale wetenschappen.

(+) Volkenkunde	2
(+) Instellingen van den Islam	2
(+) Inleiding in de rechtswetenschap	4
(+) Geschiedenis van Ned.-Indië	2
Maleisch	2
Javaansch	(2) ¹⁾
Nederlandsch	2
Totaal	16 (14) ¹⁾

Ten overvloede zij hierbij opgemerkt dat deze urentabel, waarin de vakken van het propaedeutisch examen met (+) zijn gemerkt, geen definitief karakter kan dragen, aangezien de hoogleeraren vrij zijn het aantal der noodzakelijk

¹⁾ Voor hen, die Nederlandsch als candidaatsvak kiezen, in het Javaansch niet verplicht, zie § 17.

geachte collegeuren zelf te bepalen. Slechts om een overzicht te geven is de tabel opgenomen. Dezelfde opmerking geldt voor alle tabellen betreffende de te volgen colleges, die in de volgende paragrafen voorkomen.

§ 16. Sociologie en sociografie.

Alvorens de inrichting van het candidaatsexamen in de sociale wetenschappen wordt besproken moet bijzondere aandacht worden gewijd aan de sociologie en de sociografie, twee vakken, die eerst in den jongsten tijd als afzonderlijke wetenschappen in de academische wereld naar voren zijn gekomen en daardoor tot dusverre nog niet een vaste plaats in het academisch stelsel hebben gekregen.

Toen in 1924 de Rechtshoogeschool werd opgericht, verkreeg de sociologie een plaats onder de verplichte leervakken. In de nota van Prof. Scholten werd dit als volgt toegelicht: ²⁾ „Voor den student is het noodig de structuur der maatschappij te kennen, waarin het recht geldt, dat hij beoefent. Dit wordt erkend in den eisch van volkenkunde als leervak, die ook het Nederlandsch statuut voor de studie van het Indisch recht stelt, doch die volkenkunde krijgt eerst grootere beteekenis als zij niet is een opsomming van curiosa, maar indien zij wordt beschouwd als grondslag voor de leer der maatschappij. Op dien grondslag moet het volgend jaar ³⁾ worden voortgebouwd bij de lessen in de sociologie De beteekenis van het ras voor de maatschappelijke ontwikkeling, kaste- en klassevorming, de familie, ook de maatschappelijke zijde van den godsdienst wordt door haar ⁴⁾ bestudeerd. Ook het onderzoek van verschijnselen als de publieke opinie, de mode, de pers, behooren tot haar gebied. Met het recht

²⁾ Volksraad, 1e gewone zitting 1924, Onderwerp 4, stuk 5, bijlage 1.

³⁾ D.w.z. na het jaar Volkenkunde.

⁴⁾ D.w.z. de sociologie.

hangt dit alles ten nauwste samen. Als reale naast de formeele rechtsstudie komt haar naar mijn oordeel een grootere plaats toe dan de staathuishoudkunde".

Na het aftreden van Prof. Holleman, dat in een periode van sterke inkrimping der overheidsuitgaven viel, verdween de sociologie van de lijst der vakken aan de Rechtshoogeschool. Is het gewenscht haar thans weder te Batavia te introduceeren?

Het kan niet op mijn weg liggen de mogelijkheid en bestaansreden van de sociologie als leervak, welk vraagstuk in Duitschland na 1918 vele jaren de hoofden verhitte¹⁾, hier zelfs maar summier te bespreken. Evenmin kan hier worden ingegaan op de vraag of in plaats van de sociologie, die men zou kunnen omschrijven als de theorie der cultuur, wellicht eerder sociografie, die de meer beschrijvende zijde van de sociologie uitmaakt, in aanmerking komt. Het wil mij voorkomen dat het probleem niet kan worden opgelost door een vermeende beslechting van de „Methodenstreit", doch alleen door na te gaan aan welke kennis de studenten te Batavia nu eigenlijk behoefte hebben. Deze vraag, die anders dan de theoretische wèl oplosbaar is, kan als volgt worden beantwoord.

De bestaande opleiding in Nederland voor de Indische vakken, n.l. de studie in de Indologie en die in de Indonesische talen, brengt de studenten met verschillende facetten van de Indische maatschappij in kennis. De volkenkunde geeft een inzicht in de volken en rassen, die den archipel bevolken en in de toestanden en voorstellingen, die bij de meer primitieve bevolkingen worden aangetroffen. De tropisch-koloniale economie doet Indië's bevolking in haar welvaartsstreven kennen, de juridische vakken doen de rechtsverhoudingen zien, waaronder in Indië wordt geleefd. Bij de

behandeling van de Indische talen bestaat gelegenheid de studenten op gedachten en gewoonten van de autochtone bevolking opmerkzaam te maken. De geschiedenis van Nederlandsch-Indië kan, mits goed gedoceerd en goed begrepen, inzicht geven in de ontwikkeling der sociaal-economische en politieke verhoudingen. Dit alles blijft echter fragmentarisch. Wat ontbreekt is een algemeen inzicht in den bouw van de Indische samenleving. De afgestudeerden in de Indologie en Indonesische talen verlaten de universiteit — het wordt erkend door hoogleeraren, die destijds een dezer studierichtingen hebben gevolgd — zonder ooit iets te hebben vernomen van Indië's bevolkingssamenstelling, zooals de volkstelling die doet zien, van de beteekenis der Chineesche groep, van het vraagstuk der Indo-Europeanen, van het onderwijsstelsel, het vereenigingsleven, de Inlandsche beweging, de politieke partijen, het vrouwenvraagstuk, de gezondheidszorg, van de westersche elementen en hun inwerking op het leven der Inheemsche bevolking. Kortom, men verneemt niet, om het zeer eenvoudig te formuleeren, hoe de Indische maatschappij in elkaar zit.

Dat hier inderdaad een leemte bestaat blijkt ook uit de enquête, in 1939 door de faculteit der rechtsgeleerdheid te Batavia gehouden onder de studenten omtrent de voorgenomen wijziging van het juridische studieprogramma. Verschillende studenten braken toen een lans voor herstel van het vak sociologie, waarmede zij blijkens de door hen gegeven nadere toelichtingen beoogden: grootere kennis van de Indische maatschappij, de maatschappij voor welke de rechtsregelen gelden, die het hoofdobject van hun studie zijn. Wat hier de studie van de rechtsgeleerdheid betreft, geldt a fortiori voor de studie, die de maatschappij zelve als object heeft.

Geen wonder dan ook, dat „sociology"

1) Een samenvatting (met afwijzende conclusie) bij G. v. Below: Soziologie als Lehrfach.

aan geen universiteit in Britsch-Indië ontbreekt en dat de studenten groote belangstelling hebben voor dit vak, dat, zooals de „principal” van een „college” te Mysore het uitdrukte „brings them in touch with life”. In dit verband kan er ook aan worden herinnerd (zie § 3) dat de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en Statistiek in 1923 voorstandster bleek van het denkbeeld eener door haar ingestelde commissie, om bij het candidaatsexamen in de rechtswetenschap als nieuw vak op te nemen: „Algemeen overzicht van onze maatschappij en van haar ontwikkeling”.

Het is dus waarlijk geen overdaad doch een dringende eisch, dat het toekomstig studieprogramma voor de Indische sociale wetenschappen in deze leemte voorziet. Men noeme het vak niet, gelijk destijds aan de Rechtshoogeschool is geschied, „sociologie”, omdat onder dezen term teveel uiteenlopende zaken worden geschaard en het gevaar niet denkbeeldig is, dat de studenten alsdan met sociologische theorieën worden overstroomd. De term „sociografie”, die op een meer concreten inhoud wijst, ware beter. Echter heeft het woord „sociografie”, dat in Nederland door den Amsterdamschen hoogleeraar Steinmetz is gepropageerd en door zijn volgelingen gaarne wordt gebezigd, nog weinig burgerrecht verkregen; het academisch statuut kent het niet. De beste omschrijving schijnt mij, te spreken van „maatschappijleer van Indië”. Aan den betrokken docent kan dan worden overgelaten in hoever hij aan zijn lessen betreffende Indië eenige beschouwingen over de sociologie in het algemeen wil laten voorafgaan.

Er is nog een andere reden waarom „maatschappijleer van Indië” een welkome aanvulling van het programma zal beteekenen. Bij dit vak, waarvoor geen leerboeken bestaan en waarvoor de theoretische inleiding beknopt kan blijven, kan de docent gemakkelijk aan-

stonds de studenten tot zelfwerkzaamheid opleiden. Hun kan worden opgedragen tijdens de vacantie kleine onderzoekingen op maatschappelijk terrein te verrichten in de plaats hunner inwoning; zij leeren daardoor feiten waarnemen, ordenen en schiften, alsmede het uitbrengen van een beknopt rapport daaromtrent. Dat zulks ook bij jongere studenten met succes kan geschieden, leert de ervaring op de Hoogere theologische school te Batavia. Gedurende de latere studie jaren kunnen de studenten practisch te werk worden gesteld op Gouvernementskantoren (departementen, Centraalkantoor voor de Statistiek, e. d.) teneinde aldaar zich te oefenen in het stellen van rapporten omtrent werkelijk bestaande maatschappelijke vraagstukken. Zeker zou dan ook de mogelijkheid moeten worden opengesteld, dat de studenten met een niet te omvangrijk onderzoek buiten Batavia worden belast; aan de Rechtshoogeschool, waar dit systeem reeds is ingevoerd, is het een succes gebleken. Dit practisch contact tusschen hoogeschool en maatschappij, dat in Nederland dikwijls te wenschen overlaat, zal niet nalaten de belangstelling van de studenten te trekken en zal de oude gedachte doen verdwijnen, dat academische studie enkel boekenstudie is. Als voorwaarde zou daarbij echter moeten gelden, dat de student een concrete opdracht krijgt (door den docent vast te stellen) in overleg met de betrokken Gouvernementsinstantie c. q. particulier bedrijf) omdat anders de student wordt beschouwd als een volontair, die slechts „meeloopt” en geen zelfstandig werk van eenige beteekenis verricht. In dit opzicht zijn aan de Economische hoogeschool te Tilburg, waar de studenten gedurende de vacaties in particuliere bedrijven een stage doormaken, waardevolle ervaringen opgedaan. Verplichtstelling van een zoodanige „stage” zal einddoel moeten zijn, doch voorloopig zal deze vorm van

practisch werk een facultatief karakter moeten dragen, omdat niet vaststaat, dat een voldoende aantal kantoren en bedrijven beschikbaar zijn, waar de student met vrucht werkzaam zal kunnen zijn ¹⁾.

Mede dank zij de invoering van het vak „maatschappijleer van Indië” zal de student in de sociale wetenschappen de hoogeschool verlaten niet enkel beladen met kennis, doch ook voorzien van eenige praktische ervaring op het gebied van de maatschappelijke vraagstukken — een ervaring, die hem in zijn toekomstigen werkkring te stade zal komen ²⁾.

§ 17 Het candidaatsexamen in de sociale wetenschappen.

Het candidaatsexamen in de sociale wetenschappen zal de volgende vakken dienen te omvatten:

1e. Staatsrecht en administratief recht.

Als volledige omschrijving zou dezelfde terminologie kunnen worden gebezigd als die voor het candidaatsexamen 2e gedeelte in de juridische faculteit:

„Het Nederland-Indisch staats- en administratief recht in zijn verband met het Nederlandsche, alsmede de historische ontwikkeling der hedendaagsche staatsinstellingen” (art. 14 reglement Rechtshoogeschool). De colleges zullen echter niet dezelfde kunnen zijn als die in de juridische faculteit. Immers voor de studenten aan de Rechtshoogeschool wordt het vak juridisch-dogmatisch gedoceerd; voor de studenten in de sociale wetenschappen, die de inrichting en werking der staatsinstellingen dienen te

kennen, doch niet zoozeer de daarbij te pas komende rechtsvragen, zou de behandeling sociaal-politiek moeten zijn. Dit beteekent een aanmerkelijke taakverzwaring voor den hoogleeraar in het staatsrecht, die thans aan de Rechtshoogeschool is verbonden, een taakverzwaring, die alleen doorvoerbaar zal zijn indien over de hulp van een assistent kan worden beschikt.

De overige juridische vakken, die aan de Rechtshoogeschool worden gedoceerd, behoeven door de studenten in de sociale wetenschappen niet gevolgd te worden.

2e. Staathuishoudkunde.

Dit vak, welks aanwezigheid in het programma eener sociaal-economische studie geen rechtvaardiging behoeft, wordt thans (Staatsblad 1939 No. 554) voor de juridische studenten gegeven in het eerste en tweede studiejaar gedurende respectievelijk drie en twee uren per week. Het onderwijs, waarbij de nadruk valt op de tropisch-koloniale staathuishoudkunde, is zoodanig ingericht, dat ook de studenten in de sociale wetenschappen deze zelfde colleges kunnen volgen; dat deze studenten daarmede eerst na hun propaedeutisch examen een aanvang maken ontmoet geen bezwaar.

3e. Maleische taal.

Geen student, die zich de bestudering van de Indische maatschappij ten doel heeft gesteld, zal kennis kunnen ontberen van de Maleische taal. Hoewel het vermoedelijk mogelijk zal blijken, dat enkele colleges voor deze taal samenvallen met die, welke voor de studenten aan de juridische faculteit bestemd zijn, zullen de meeste lessen afzonderlijk moeten worden gegeven. Is toch voor de juristen het Maleisch louter hulpvak, voor de sociaal-economen zal deze taal meer wetenschappelijke behandeling behoeven en om haars zelfs wil wor-

¹⁾ Te Tilburg is om die reden de stage ook niet verplicht.

²⁾ Als een bijkomstig voordeel van de invoering van dit nieuwe vak in de faculteit der letteren kan nog gelden, dat het ook door de studenten in de juridische faculteit zal kunnen worden gevolgd. Of dit aanstonds al verplichting moet worden opgelegd kan t.z.t. door de faculteit der Rechtsgelerheid worden uitgemaakt.

den bestudeerd. De studie zal ook niet, gelijk bij de studenten in de rechtsgeleerheid, in 1 à 2 jaren kunnen afloopen, doch 3 jaren moeten vergen. Aangetekend zij hierbij, dat voor de studenten in de Indonesische talen van den aanvang af de taalbehandeling meer wetenschappelijk - philologisch zal zijn (met tekstcritiek, handschriftkunde, enz. dus de methode van het vak) waarbij tevens aandacht zal worden gegeven aan het mondeling en schriftelijk gebruik van de taal.

4e. Javaansche taal of een andere Indonesische taal dan wel het Nederlandsch.

Als voornaamste cultuurtaal in Nederlandsch-Indië, tevens de taal met het grootste aantal sprekers, komt het Javaansch in aanmerking om in het studieplan voor de sociale wetenschappen te worden opgenomen. Evenzeer als voor het Maleisch geldt hiervoor, dat een driejarige studie vereischt is, waardoor de colleges slechts ten deele met de voor de juridische faculteit kunnen samenvallen.

Voor alle studenten in de sociale wetenschappen het Javaansch verplicht te stellen schijnt echter onnoodig en ook niet zelden een zware last voor hen, wier moedertaal noch het Javaansch noch het Maleisch is. Daarom is het gewenscht de mogelijkheid open te laten, met goedkeuring van de faculteit in stede van Javaansch een andere Indonesische taal te kiezen, al moet worden erkend, dat het ontbreken van een bevoegd examinator de keuze van een zoodanige taal dikwijls zal bemoeilijken.

Afzonderlijke bespreking vereischt de mogelijkheid, in stede van het Javaansch het Nederlandsch als tweede taal te kiezen. Het is zeker denkbaar, dat verschillende studenten in verband met hun toekomstigen werkkring minder profijt zullen hebben van het Javaansch dan van het Maleisch. Het schijnt daarom

gewenscht de mogelijkheid open te houden, dat in stede van het Javaansch het Nederlandsch als tweede taal wordt genomen naast het Maleisch. Deze mogelijkheid is niet alleen van belang voor de studenten van Nederlandschen landaard; ook andere studenten zullen, naar verwacht kan worden, van deze gelegenheid gebruik maken. Juist omdat de geheele studie in de sociale wetenschappen zich niet uitsluitend in de Inheemsche sfeer afspeelt, doch in de oostersche en westersche beide, is er geen aanleiding de beoefening van twee Indonesische talen verplicht te stellen. Aan de Rechtshoogeschool wordt dit trouwens ook niet gedaan.

5e. Maatschappijleer van Nederlandsch-Indië.

Ter toelichting kan worden verwezen naar § 16.

6e. Inleiding in de theoretische wijsbegeerte.

Zie ter toelichting § 12.

7e. (in plaats van het sub 4 vermelde Javaansch) Nederlandsche taal.

Gelijk in § 13 werd uiteengezet zullen de verplichte colleges voor de Nederlandsche taal beperkt kunnen blijven tot het eerste en tweede studiejaar. Zij echter, die Nederlandsch als examenvak kiezen in plaats van het Javaansch, zullen ook in hun derde studiejaar een college Nederlandsch hebben te volgen, dat een voortzetting vormt van het in het eerste en tweede studiejaar behandelde. Practische beheersching van de taal zal echter ook dan op den voorgrond blijven staan.

De volgende tabel geeft een globaal overzicht van de colleges, die de tweede- en derderjaarsstudenten in de sociale wetenschappen ter voorbereiding van het candidaatsexamen zullen hebben te volgen.

	Tweede jaar		Derde jaar	
	Javaansch keuzevak	Neder- landsch keuzevak	Javaansch keuzevak	Neder- landsch keuzevak
Staatsrecht	2	2	2	2
Staathuis- houdkunde	3	3	2	2
Maleisch	1	1	2	2
Javaansch	2	—	2	—
Maatschap- pijleer	2	2	2	2
Wijs- begeerte ¹⁾	3	3	—	—
Nederlandsch	2	2	—	2
	15	13	10	10

Hetcandidaatsexamen sociale wetenschappen omvat dus vijf vakken, van welke twee in aanmerking komen om door een tentamen te worden vervangen.

§ 18. Het doctoraalexamen in de sociale wetenschappen.

Gelijk in § 8 reeds werd uiteengezet, behoort het doctoraal-examen zich van het candidaatsexamen niet hierin te onderscheiden, dat andere vakken worden geëxamineerd. De juiste opzet is veeleer deze, dat de student, die zich tijdens zijn candidaatsstudie de vereischte grondslagen der Indische sociale wetenschappen en talen heeft eigen gemaakt, daarop bij zijn doctoraalstudie kan voortbouwen naar gelang van zijn bijzondere belangstelling en gaven en van den toekomstigen werkkring, dien hij zich voorstelt te verkrijgen. Vrijheid is dus voor dit examen het eerste noodige. Zij is in dit geval te meer noodig omdat de studie der sociale wetenschappen voor Indië iets geheel nieuws is en in Holland evenmin bestaat; het is dan ook onmogelijk nauwkeurig te bepalen, aan welke maatschappelijke behoeften deze studie precies zal moeten voldoen, gezien de velerlei functies, die voor de afgestudeerden beschikbaar zullen zijn. Zoo kan men

aannemen — een voorbeeld uit vele — dat de belastingdienst voorkeur zal geven aan hen, die bij hun doctorale studie het staats- en administratief recht als hoofdvakken hebben gekozen, terwijl de Generale Thesaurie liever degenen zal aanstellen, die staathuishoudkunde en maatschappijleer in het bijzonder hebben beoefend. Teekening zal in de vele uiteenlopende mogelijkheden eerst komen, indien gedurende een aantal jaren met de afgestudeerden en hun posities in de maatschappij ervaring zal zijn opgedaan. Alsdan is het denkbaar, dat eenige standaardtypen van doctoraalexamens reglementair kunnen worden vastgelegd; thans zou een dergelijke vastlegging slechts een hinderpaal beteekenen.

Slechts in twee opzichten zal de vrijheid van de studenten bij de doctoraalstudie moeten worden beperkt. In de eerste plaats zal moeten worden aangewezen, welke vakken als hoofdvakken zullen kunnen worden genomen. Niet alle vakken van de candidaatsstudie komen daarvoor in aanmerking. Vakken, voor welke een afzonderlijke studierichting is ontworpen, zullen op het doctoraalexamen in de sociale wetenschappen geen hoofdvak kunnen zijn; gedoeld wordt hiermede op de geschiedenis en de volkenkunde. Wie deze vakken grondig en tevens meer in finesses wenscht te bestudeeren, behoort den daarvoor afzonderlijk ingestelden studiegang te volgen en niet dien in de sociale wetenschappen. Ook is het duidelijk dat Nederlandsche taal en wijsbegeerte bezwaarlijk als hoofdvak voor een studie in de sociale wetenschappen in aanmerking komen; zij werden in het studieplan opgenomen als middel tot verdieping van het inzicht in de sociale wetenschappen, doch niet om in de plaats van deze te treden. In beginsel dient dus er aan te worden vastgehouden, dat slechts de eigenlijke sociale wetenschappen hoofdvak bij het doctoraalexamen zullen kunnen zijn.

In de tweede plaats mag niet aan den

1) Tentamen aan het eind van het tweede jaar.

student geheel worden overgelaten, welke bijvakken hij naast zijn hoofdvak voor zijn doctoraalexamen zal bestudeeren. Indien de keuze door de studenten steeds op wetenschappelijke of sociale overwegingen berustte, zou hun die vrijheid gevoegelijk kunnen worden gelaten. De praktijk is echter overal ter wereld, dat meermalen die vakken worden gekozen, die het gemakkelijkst worden geacht. Aldus zouden minder juiste combinaties van vakken ontstaan, die alleen haar verklaring zouden vinden in den wensch, naar den academischen graad den weg van den geringsten weerstand te volgen. Daarom zal de bepaling, dat de keuze der bijvakken steeds de goedkeuring van de faculteit behoeft, onmisbaar zijn.

Bij de keuze der bijvakken mag overigens geen mogelijkheid a priori worden uitgesloten. In een snel groeiend land, gelijk Indië is, kunnen steeds nieuwe behoeften opkomen en men moet dus vermijden, dat een op zichzelf reële combinatie van hoofd- en bijvakken louter wegens reglementaire belemmeringen achterwege zou moeten blijven. In beginsel komen dus alle mogelijke vakken als bijvakken in aanmerking: niet alleen die, welke reeds op het propaedeutisch- of candidaatsexamen voorkwamen, doch ook andere vakken, die in de faculteit der letteren vertegenwoordigd zijn. Zelfs vakken uit andere faculteiten mogen niet a priori worden uitgesloten, nu immers de vereischte goedkeuring door de faculteit ieder misbruik uitsluit. Zoo is het b. v. denkbaar, dat uit de faculteit der rechtsgeleerdheid het handelsrecht of een gedeelte daarvan wordt gekozen, uit de faculteit der geneeskunde de anthropologie.

Er is nog een punt, waarop in dit verband de aandacht moet worden gevestigd. De lijst van de wetenschappen, die in de faculteit der letteren (afdeeling sociale wetenschappen) behooren te zijn

vertegenwoordigd, is niet uitgeput met de voor het propaedeutisch- en candidaatsexamen verplicht gestelde vakken. Er bestaat een tweetal wetenschappen, die bij de kandidaatsstudie geen plaats hebben gekregen en die toch in de faculteit der letteren niet mogen ontbreken. Het zijn de vakken statistiek en bedrijfsleer. Deze verdienen een korte beschouwing.

a. Statistiek. Dit moderne hulpmiddel van wetenschappelijk onderzoek is onmisbaar voor die studenten, die bij de studie der sociale wetenschappen de economische richting kiezen en voor wie de staathuishoudkunde dus hoofdvak is ¹⁾. Ook voor de andere studenten in de sociale wetenschappen zal de beoefening van de statistiek dikwijls groot nut opleveren, al schijnt het niet noodig, ook voor dezen de statistiek als verplicht vak te inaugureeren. Men mag intusschen aannemen, dat deze studenten dikwijls de statistiek als een der bijvakken zullen kiezen.

b. Bedrijfsleer.

De vaker genoemde commissie van de Vereeniging voor de staathuishoudkunde en de statistiek schreef hieromtrent: „Zooals reeds is opgemerkt, worden de hoogere administratieve ambtenaren der publiekrechtelijke lichamen in verreweg de meerderheid uit de juristen gerecruteerd en zijn zij dus feitelijk onvoldoende voor deze functies voorbereid. Op één gebied vooral komt dit in den tegenwoordigen tijd sterk uit, met name waar die ambtenaren in aanraking komen met het bedrijfsleven, zoowel met dat van de lichamen zelf (de groote staats-, provinciale- en gemeentebedrijven) als met dat van particulieren Het is den laatsten tijd meermalen gebleken,

1) Ook aan de Rechtshoogeschool is de Statistiek verplicht voor hen, die de sociologisch-economische richting kiezen voor het tweede gedeelte van hun doctoraalexamen.—

dat het bij die lichamen aan personen ontbreekt, die in staat zijn den financieelen toestand en de financieele gestie der bedrijven voldoende te doorgronden Naar de meening der Commissie is hierin slechts te voorzien door aan de „bedrijfsleer”, die terecht in het studieplan van de Handelshoogeschool, van de Technische hoogeschool en van de Amsterdamsche handelsfaculteit een belangrijke plaats inneemt, ook in de juridisch-economische faculteit een plaats te geven; . . . Zelfs zou men kunnen volhouden, dat met name voor de toekomstige hogere ambtenaren der publiekrechtelijke lichamen de bedrijfsleer als vak van studie nog noodzakelijker is dan voor de toekomstige kooplieden” ¹⁾. Deze zienswijze geldt mutatis mutandis evenzeer voor de studenten in de sociale wetenschappen. Deze zullen in vele gevallen de bedrijfsleer, die van de theoretische economie de concrete en exacte zijde vormt, niet kunnen ontberen. Daarom is het gewenscht ook aan dit vak een plaats, zij het een voorloopige, in de faculteit der letteren te geven; voldoende is, dat de gelegenheid tot het beoefenen van de bedrijfsleer wordt opengesteld zonder dat daartoe een verplichting noodzakelijk is.

Het gedachte doctoraalexamen in de sociale wetenschappen kan derhalve in zijn opzet als volgt worden omschreven:

1. het doctoraalexamen omvat één hoofdvak en minstens twee bijvakken;
2. als hoofdvak kan worden gekozen
 - a. Staats- en administratief recht;
 - b. Staathuishoudkunde en statistiek;
 - c. Maatschappijleer;
3. als bijvakken kunnen worden gekozen alle vakken uit de faculteit der

letteren, c.q. één vak uit een andere faculteit.

De keuze behoeft steeds de goedkeuring van de faculteit.

Hoofdstuk III. De studie in de Indonesische taal- en letterkunde.

§ 19. Inrichting van de studie in de Indonesische taal- en letterkunde.

De studie in de Indonesische taal- en letterkunde, zooals die in het plan-1929 was ontworpen, week in beginsel niet af van die in het academisch statuut. Ondanks meer of minder belangrijke verschillen in de uitwerking bleef de opzet gehandhaafd, dat de candidaatsstudie het Sanskrit en Arabisch omvatte, terwijl de eigenlijke Indonesische talen eerst in het programma van het doctoraalexamen werden opgenomen.

Deze inrichting van de studie dateerde reeds van de Hooger-Onderwijswet van 1876 en kan worden verklaard uit de periode, waarin zij is ontstaan. In 1876 stonden Arabisch en Sanskrit in het volle licht der belangstelling; de ontdekking van het Sanskrit en daarmede van de Indogermaansche vergelijkende taalwetenschap beheerschte de geesten, evenals het Arabisch, dat te Leiden een roemrijke traditie bezat. Anderzijds was de wetenschappelijke studie van de Indonesische talen nog slechts in eerste opkomst; de grondslagen van de vergelijkende Maleisch-Polynesische taalkunde werden eerst na het midden der negentiende eeuw door Neubronner van der Tuuk en Kern gelegd. Het gymnasium was nog de eenige vooropleiding voor de universiteit, zoodat bij de inrichting van de studie der Indonesische talen de gedachte heerschte, dat voor Indië met de „klassieken”, dus het Sanskrit en het Arabisch, moest worden begonnen, gelijk de studie van de rechtswetenschap moest beginnen met het Romeinsch recht.

Hoewel deze opzet bij het academisch

¹⁾ Rapport, blz. 19—20.

statuut van 1921 gehandhaafd bleef, zijn gaandeweg toch ernstige bedenkingen daartegen gerezen. ¹⁾

- a. De studie van het Sanskrit en het Arabisch, die de drie jaren van de kandidaatsstudie in beslag neemt, vergt zooveel inspanning van de studenten, dat zij de aandacht van de Indonesische talen, waarmede eerst na het kandidaatsexamen wordt aangevangen, afleidt. Menig student, zich in het Sanskrit en Arabisch verdiepend, ging zich toeleggen op Perzisch, Turksch, enz. en verloor aldus Indonesië steeds meer uit het oog.
- b. Niet voor al degenen, die de studie der Indonesische talen ondernemen, zijn Sanskrit en Arabisch beide onontbeerlijk. Arabisch is voor hen, die zich op het Maleisch toeleggen, zeker onmisbaar, doch niet voor hen, wier hoofdvak het Javaansch is. Wel zal voor vele Javanici, die de omvangrijke Javaansche moslim-literatuur wenschen te bestudeeren, het Arabisch noodig blijken, doch dit geldt niet voor hen, die zich in het bijzonder op het Oud-Javaansch, de oude geschiedenis van Indië en de archaeologie toeleggen. Deze laatsten zullen in stede van het Arabisch het Sanskrit hebben te beoefenen. Daar komt bij, dat dengenen, die niet zoozeer het Javaansch of het Maleisch, doch een andere Indonesische taal in hoofdzaak wenschen te bestudeeren, geheel ten onrechte de studie van Sanskrit en Arabisch beide wordt opgelegd. Gevolg daarvan is dat b. v. voor een zendeling of missionaris, die de talen van de Kleine Soenda-eilanden als hoofdvak wenscht te bestudeeren, de studie der Indonesische talen

ongeschikt is, zoodat aan zoodanigen — het geval heeft zich te Leiden inderdaad voorgedaan — moet worden aangeraden de studie van de Indologie te volgen en niet die van de Indonesische talen.

- c. Voor de studenten in Indië geldt nog de bijzondere omstandigheid, dat voor degenen, die de Oostersch-letterkundige A.M.S. (afdeeling A I) hebben afgehoopen — de meest geëigende vooropleiding voor de studie der Indonesische talen — de studie van het Javaansch en Maleisch gedurende drie jaren moet worden afgebroken om deze eerst na het kandidaatsexamen weer op te nemen. De studie vertoont aldus een zeer ongewenschte breuk.
- d. Een ander bezwaar, eveneens in het bijzonder voor Indië geldend, ligt aan de sociale zijde. De ervaring leert dat menig Indische student de studie ontijdig moet staken, dikwijls om financieele redenen; de van Gouvernementswege toe te kennen collegegeld- of studiebeurzen brengen daartegen niet voldoende remedie, aangezien deze alleen aan uitblinkende studenten worden toegekend. Wie nu de studie der Indonesische talen, opgezet volgens de traditioneele eischen, na het kandidaatsexamen vaarwel zegt, bezit kennis van het Arabisch en het Sanskrit, die hem wellicht in staat stelt zijn omgeving te imponeeren, doch die een maatschappelijke waarde van nihil vertegenwoordigt. De in Nederland bestaande inrichting van de studie strijdt dus met het in § 35 nader te ontwikkelen beginsel, dat het kandidaatsexamen in de faculteit der letteren zoowel mogelijk zelfstandige maatschappelijke waarde moet bezitten ²⁾.

¹⁾ Zie o. a. J. Ph. Duyvendak: „Een litteraire faculteit op komst?” *Koloniale Studiën* 1938 blz. 633.

²⁾ Zie ook hiervóór, § 14 sub d.

e. Een studie van de Indonesische talen, waarbij moeilijke talen als Sanskrit en Arabisch verplicht zijn gesteld, zal op menig aankomend student een afschrikken-de uitwerking hebben. Te vreezen valt, dat aldus met de instelling van de faculteit der letteren op dit punt niet wordt bereikt, wat daarmee juist beoogd wordt n. l. de bevordering van de studie der Indonesische talen. Elke verzwaring van de examens, die niet strikt noodig is, dient te worden vermeden.

Op grond van al deze overwegingen zou men noodwendig tot de conclusie komen dat de gang van de studie moet worden omgekeerd en dat de Indonesische talen op het candidaatsexamen moeten paraisseeren, terwijl de doctoraalstudie, die wetenschappelijke verdieping beoogt te geven, het Sanskrit of Arabisch moet omvatten.

Zoo eenvoudig kan echter in werkelijkheid de oplossing niet zijn. De zaak is, dat het Sanskrit of het Arabisch een langduriger studie vergen dan de twee jaren, die na het candidaatsexamen beschikbaar zijn. Daar komt bij, dat in sommige gevallen reeds tijdens de doctoraalstudie over de kennis dezer talen moet kunnen worden beschikt; zoo zullen diegenen, die na hun candidaatsexamen de Indische archaeologie en oude geschiedenis als hoofdvak kiezen, in staat moeten zijn de Sanskritteksten te lezen, die hun op de colleges worden voorgelegd. En nog een derde overweging leidt tot de overtuiging dat het ongewenscht is, de studie van het Sanskrit en het Arabisch geheel tot na het candidaatsexamen uit te stellen. Voor den aankomenden student in de Indonesische talen is het om paedagogische redenen ten zeerste gewenscht, dat hij zich van den aanvang af heeft te verdiepen in een moeilijke taal, die de sterke philologische training vereischt welke in het Westen door de

studie van het Latijn en Grieksch wordt bereikt. De Indonesische talen, die nog niet een voldoende uitgebreide philologische wetenschap als achtergrond hebben, kunnen een zoodanige training niet geven, vooral als men bedenkt, dat voor menig student het Maleisch of het Javaansch de moedertaal zal zijn. Een waarlijk grondige philologische studie zal dus naast de Indonesische talen het Sanskrit of het Arabisch ook bij de candidaatsstudie niet kunnen ontberen.

Uit het voorafgaande kan de conclusie worden getrokken, dat met een candidaatsstudie, louter bestaande uit Javaansch en Maleisch en eenige hulpvakken als volkenkunde e.d., niet mag worden volstaan. Te Leiden, waar reeds in 1936 voorstellen naar de Regeering zijn uitgegaan om de studie te reorganiseeren, heeft men dan ook voorgesteld op het candidaatsexamen aan de vier talen Javaansch, Maleisch, Sanskrit en Arabisch een plaats te geven; twee van deze zouden dan den nadruk moeten hebben, terwijl de twee overige slechts in hoofdzaak bestudeering zouden behoeven. Aan dit denkbeeld, dat overigens een belangrijke verbetering beteekent, kleeft het bezwaar, dat de studie moet blijven belast met Sanskrit en Arabisch beide als verplichte vakken, terwijl het gevaar van te groote aandacht voor Sanskrit en Arabisch blijft bestaan.

Voor de faculteit der letteren te Batavia moge nu het volgende worden voorgesteld.

1. Voor het candidaatsexamen zijn Javaansch en Maleisch de kernvakken. Een van deze beide dient als hoofdvak te worden genomen, waardoor het mogelijk wordt, dat hij, die het candidaatsexamen heeft afgelegd, voor dat hoofdvak een beperkte onderwijsbevoegdheid verkrijgt, te vergelijken met die van

de bezitters eener middelbare Akte voor de moderne talen. Volgens geraadpleegde deskundigen bestaat daartegen geen bezwaar.

2. Naast de genoemde Indonesische talen wordt door de candidandi één der talen Sanskrit en Arabisch bestudeerd. Gedurende 'het eerste studiejaar worden zij daartoe ingeleid door het college „Cultuurgeschiedenis van Voor-Indië” en een college „Instellingen van den Islam” (beide verplicht). Aan het einde van het eerste studiejaar zullen zij dan hebben te kiezen tusschen Sanskrit en Arabisch, zoodat slechts de kennis van één dezer beide op het candidaats-examen zal worden gevergd. Het genoemde inleidende eerstejaarscollege zal de studenten in staat stellen met eenige kennis van zaken een keuze te doen; vandaar, dat eerst in het tweede studiejaar met één der beide genoemde talen zal worden aangevangen.

3. Op het doctoraalexamen zal van de beide talen Sanskrit en Arabisch slechts één verplicht zijn n. l. die, welke reeds voor het candidaatsexamen werd gekozen. Natuurlijk zal de andere taal alsdan als keuzevak kunnen worden genomen. in welk geval de colleges reeds van het tweede studiejaar af dienen te zijn gevolgd. De rooster der college-uren moet dan ook zoodanig worden ingericht, dat de candidandi alle gelegenheid hebben om zoowel Sanskrit als Arabisch te volgen. Deze mogelijkheid is vooral van beteekenis voor hen, die zich niet te zeer aanstonds willen specialiseeren en daarmede hun kans op een plaatsing in de maatschappij wenschen te vergrooten.

Tegen den hier voorgeslagen opzet

kan de bedenking worden geopperd, dat aldus de studie der Indonesische talen te Batavia gemakkelijker zal zijn dan te Leiden en dat bovendien overgang van Nederland naar Indië en omgekeerd onmogelijk zal blijken. Men dient echter te bedenken — het werd reeds aangestipt — dat onnoodige verzwaring van de studie moet worden vermeden en dat, wanneer de studiegang te Leiden zal zijn gereorganiseerd op de wijze, zooals de faculteit der letteren aldaar zich die denkt, de overgangsmogelijkheid wel degelijk zou bestaan. Overgang van Leiden naar Batavia zal zonder veel moeite kunnen plaats hebben, terwijl een overgang in de omgekeerde richting zal beteekenen, dat in één der beide talen Sanskrit of Arabisch een aanvullend examen zal moeten worden afgelegd. In ieder geval is het niet gewenscht ter wille van de concordantie met Nederland met een opzet van de faculteit te Batavia te beginnen, die in Nederland in de betrokken kringen als minder juist wordt beschouwd en die dan ook bestemd is om te worden verlaten.

§ 20. **Het propaedeutisch examen in de Indonesische taal- en letterkunde.**

Evenals voor die der sociale wetenschappen is voor de studie in de Indonesische taal- en letterkunde de instelling van een propaedeutisch examen gewenscht en wel uit dezelfde overwegingen als in § 14 is uiteengezet.

De volgende vakken komen in aanmerking voor opneming in het programma voor dit examen.

1. Inleiding in de algemeene taalwetenschap.

In Nederland ontbreekt dit vak. Het plan - 1929 voegde het toe aan het overigens geheel gelijk aan dat van Nederland opgezette candidaatsexamen en wel op grond van de volgende overwegingen :

„Deze toevoeging beteekent eer een verlichting dan een verzwaring, daar de bestudeering der voornaamste taalverschijnselen de studie der afzonderlijke talen vergemakkelijkt. De toevoeging is bovendien noodzakelijk, wijl zij een geschikten overgang biedt naar en een passende inleiding vormt tot het begripen van den van de Indonesische talen zoo geheel afwijkenden bouw van het Arabisch en het Sanskrit” ¹⁾). Deze argumenten kunnen nog steeds ten volle worden erkend.

2. Instellingen van den Islam.

In het studieprogramma van Nederland komt dit vak niet voor. Het is echter gewenscht dat de studenten, alvorens de studie van het Arabisch aan te vangen, in de wereld van den Islam worden ingeleid. Het eenjarig college Islam, dat thans reeds door de studenten in de rechten wordt gevolgd en ook voor die in de sociale wetenschappen bestemd is, kan dus mede voor de philologen worden gebezigd.

3. Inleiding in de cultuurgeschiedenis van Voor-Indië.

Ook dit vak ontbreekt in het Nederlandsche programma, doch uit analoge overwegingen als sub 2 vermeld is het gewenscht, dat de student in de wereld der Voor-Indische cultuur wordt ingeleid, alvorens de studie van het Sanskrit te beginnen. Ook voor degenen, die in stede van het Sanskrit het Arabisch voor hun candidaatsexamen verkiezen, zal dit college zijn beteekeenis behouden.

4. Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

In het academisch statuut wordt de volkenkunde wel genoemd als een der mogelijke hoofdvakken voor het doctoraalexamen, doch als inleidend vak ontbreekt het. Het schijnt wenschelijk de studie van de volkenkunde in het

eerste studiejaar te doen plaatshebben, omdat de volkenkunde in menig opzicht een basis vormt voor de talenstudie.

Het verdient opmerking, dat met de studie van het Javaansch en het Maleisch aanstonds in het eerste jaar een aanvang zal worden gemaakt. Een onderdeel van het propaedeutisch examen zullen deze vakken echter niet worden, omdat zij elk propaedeutisch karakter missen. Tot verslapping van de aandacht behoeft dit niet te leiden, omdat in het algemeen bij talencolleges de band tusschen student en docent uit den aard der zaak inniger moet zijn dan bij vele andere vakken het geval is.

Een overzicht van de door de eerstejaarsstudenten in de Indonesische taal- en letterkunde te volgen colleges geeft de volgende staat.

(+) Algemeene taalwetenschap	1
(+) Islam	2
(+) Cultuurgeschiedenis Voor-Indië	2
(+) Volkenkunde	2
Maleisch	3
Javaansch	3
Nederlandsch	2
Totaal:	15

Alleen in de met (+) gemerkte vakken wordt aan het einde van het eerste studiejaar examen afgelegd.

Het zal de aandacht trekken dat de Nederlandsche taal hier, evenals bij de studie in de sociale wetenschappen, is genoemd onder de verplichte colleges. Dit is geschied uit overweging, dat voor vele studenten in de Indonesische talen het Nederlandsch een belangrijke taal zal blijven en wel niet alleen voor de aanstaande docenten, doch ook voor toekomstige ambtenaren bij den Oudheidkundigen dienst, het Kantoor voor Nederlandsche zaken, enz., die in staat moeten zijn rapporten op te stellen in de Nederlandsche taal. Het is dus zeer gewenscht, dat de eerste- en tweedejaarsstudenten in de Indonesische talen de colleges in de

¹⁾ Nota 1929, blz. 25.

Nederlandsche taal, zooals in § 13 omschreven, zullen volgen.

§ 21. **Het candidaatsexamen in de Indonesische taal- en letterkunde.**

Kernvakken op dit examen zullen zijn de Indonesische talen zelve, dus het Maleisch en het Javaansch. Het is gewenscht deze beide verplicht te stellen in tegenstelling met de Nederlandsche regeling, waar op het doctoraalexamen hetzij Javaansch hetzij Maleisch als hoofdvak kan worden gekozen, zonder dat de verplichting bestaat de andere taal als bijvak te nemen. Aldus laat de tegenwoordige regeling toe, dat men te Leiden in de Indonesische talen afstudeert zonder kennis van hetzij Maleisch hetzij Javaansch. In de betrokken kringen wordt deze toestand als onwenselijk gevoeld, zoodat de aanhangige reorganisatievoorstellen dan ook o. m. beoogen deze lacune te doen verdwijnen.

Gelijk reeds vermeld zal hetzij het Javaansch hetzij het Maleisch als kernvak moeten worden genomen, waardoor wordt bereikt dat in dat kernvak een beperkte onderwijsbevoegdheid ontstaat.

De vraag of ook voor de studeerenden in de Indonesische talen de wijsbegeerte verplicht moet worden gesteld komt m.i. voor bevestigende beantwoording in aanmerking. De verruiming van inzicht, die de studie van de wijsbegeerte geeft, is voor de philologen evenzeer van beteekenis als voor de sociaal-economen. Ook met het oog op de overweging, dat de talenstudie dikwijls aanraking geeft met wijsgeerige geschriften, is verplichtstelling van de wijsbegeerte aanbevelenswaardig.

Het candidaatsexamen in de Indonesische taal- en letterkunde, af te leggen twee jaar na het propaedeutisch examen, zal derhalve de volgende vakken omvatten.

1. de Javaansche taal
2. de Maleische taal
3. de beginselen van het Sanskrit of van het Arabisch, naar keuze van den candidaat
4. inleiding in de theoretische wijsbegeerte.

Een overzicht van het aantal colleguren, dat de candidandi in het tweede en derde studiejaar zullen hebben te volgen, wordt in de volgende tabel aangetroffen.

	2e jaar	3e jaar
Javaansch	3	3
Maleisch	3	3
Sanskrit of Arabisch	3	3
Nederlandsch	2	—
Wijsbegeerte	3	—
Totaal	14	9

Bij de beschouwing van deze getallen, die op het eerste gezicht laag schijnen, dient te worden bedacht:

- a. dat vermoedelijk privatissima zullen worden gegeven in de Maleische en Javaansche taal voor die studenten, die deze talen tot hoofdvak hebben gekozen.
- b. dat indien zoowel Sanskrit als Arabisch worden gevolgd het aantal uren resp. tot 17 en 12 stijgt.

§ 22. **Het doctoraalexamen in de Indonesische taal- en letterkunde.**

Het plan-1929 kende drie soorten van doctoraalexamens; onderscheiden werden een linguistische, een ethnologische en een archaeologische richting. Evenals in de academisch statuut, dat vier soorten doctoraalexamens kent, resp. met

Maleisch, Javaansch, een andere Indonesische taal en volkenkunde als hoofdvak, was hier nauwkeurig voorgeschreven in welke vakken moest worden geëxamineerd. Zulks was ook onvermijdelijk, omdat de candidaatsstudie zich beperkte tot het Sanskrit en Arabisch en de studie van de Indonesische talen zich dus geheel tijdens de doctoraalstudie moest afspelen. Nu de Indonesische talen de haar toekomstige plaats in de candidaatsstudie hebben verkregen, kan de opzet van 1929 dus geen richtsnoer meer zijn.

Voorop zij gesteld, dat de handhaving van een ethnologische richting minder doelmatig moet worden geoordeeld en dat het aanbeveling verdient voor de ethnologen een afzonderlijke opleiding te creëren, evenals voor de historici. Immers voor den ethnoloog is het Maleisch weliswaar onmisbaar, doch het Javaansch niet en het Sanskrit of Arabisch nog minder; in het algemeen behoeft de ethnoloog geen philologische scholing in de mate, waarin de studie der Indonesische talen die geeft. Nader zal dit gezichtspunt worden ontwikkeld in § 27. Er blijven dus bestaan een linguïstische en een archaeologische richting.

A. *Linguïstische richting.*

Bij de inrichting van deze studie dient voor oogen te worden gehouden, dat niet alleen het Javaansch en Maleisch in aanmerking komen als hoofdvakken, doch dat alle Indonesische talen in beginsel moeten kunnen worden gekozen, behoudens de goedkeuring van de faculteit, terwijl ook de algemeene Indonesische taalkunde hoofdvak moet kunnen zijn.

Bij de keuze der bijvakken zal een zoo groote vrijheid als bij de studie der sociale wetenschappen niet mogelijk zijn. De studie van de Indonesische talen toch vormt veel meer dan deze laatste een sluitend geheel. Bovendien is de

maatschappelijke bestemming van de afgestudeerden bij de Indonesische talen veel scherper omlijnd. Gezien de omstandigheid, die een tweejarige studie van Sanskrit of Arabisch als onvoldoende moet worden aangemerkt om een eenigszins voldoende beheersching dezer talen te verkrijgen, is het b. v. onvermijdelijk, dat de studenten, die Maleisch als hoofdvak kiezen voor hun doctoraalstudie, het Arabisch blijven onderhouden, terwijl zij, voor wie Javaansch hoofdvak is, hetzij in Arabisch, hetzij in Sanskrit zullen moeten worden geëxamineerd. Voorts is het voor alle studenten van belang de algemeene Indonesische taalkunde te beoefenen teneinde de door hen speciaal beoefende talen in breeder verband te kunnen bezien.

Uitgaande van deze beginselen kan men de volgende richtlijnen trekken voor het doctoraalexamen in de Indonesische taal- en letterkunde (linguïstische richting).

I. Hoofdvak kan zijn

- a. Maleisch benevens een andere taal van Sumatra
- b. Javaansch
- c. Een andere Indonesische taal, die naar het oordeel der faculteit in aanmerking komt om tot hoofdvak gekozen te worden
- d. Algemeene Indonesische taalkunde.

II. Twee vakken moeten naast het hoofdvak worden bestudeerd. Als verplicht bijvak (verplichte bijvakken) geldt (gelden)

- voor a : 1. Arabisch
 2. Algemeene Indonesische taalkunde
- voor b : 1. Sanskrit of Arabisch
 2. Algemeene Indonesische taalkunde
- voor c : Algemeene Indonesische taalkunde

voor d : Een Indonesische taal, die naar het oordeel van de faculteit in aanmerking komt om tot bijvak gekozen te worden.

Opgemerkt moge worden, dat de hier voorgestelde regeling zeer nauw aansluit bij die, welke door de faculteit der letteren en wijsbegeerte te Leiden is voorgesteld ter vervanging van de bestaande regeling in het academisch statuut. Slechts in zooverre is van het Leidsche voorstel afgeweken als noodig was in verband met het feit, dat te Leiden Sanskrit en Arabisch beide tot de verplichte kandidatsvakken zullen blijven behoren.

B. Archaeologisch-historische richting.

Terwijl voor de beoefening van de Indische volkenkunde, gelijk vermeld, een diepgaande philologische vooropleiding niet noodig is, is dit wel het geval voor de studie van de archaeologie en de daarbij zich aansluitende oude Indische geschiedenis. Voor de studie van de Hindoe-Javaansche geschiedenis toch is kennis van het Sanskrit onontbeerlijk; Javaansch en Maleisch kunnen evenmin worden gemist in verband met de in die talen gestelde geschiedbronnen. Een archaeologisch-historisch doctoraal-examen als voortzetting van de kandidaatsstudie in de Indonesische talen ligt dus voor de hand.

Hoofdvakken voor deze studierichting zullen uiteraard zijn: de archaeologie en de oude geschiedenis van Indischen archipel, in verband met die van Zuid-Oost-Azië. Als verplicht bijvak zal althans één Indonesische taal moeten worden genomen. Gewoonlijk zal dit het Javaansch zijn; dit voor te schrijven is echter niet noodzakelijk, zoodat, evenals bij A, de omschrijving kan worden gebezigd „een Indonesische taal, die naar het oordeel van de faculteit in

aanmerking komt om tot bijvak te worden gekozen”.

Aanwijzing van het Sanskrit als verplicht vak, gelijk bij de linguistische richting, is voor deze richting niet noodzakelijk. De beoefening van de archaeologie en de Indische oude geschiedenis onderstelt voldoende kennis van het Sanskrit, zoodat de studenten de kennis van deze taal vanzelf zullen moeten onderhouden.

De inhoud van het doctoraal-examen der archaeologisch-historische richting kan dus als volgt worden omschreven:

- I. Hoofdvak is de archaeologie en de oude geschiedenis van den Indischen archipel, in verband met die van Zuid-Oost-Azië.
- II. Twee bijvakken moeten naast het hoofdvak worden bestudeerd. Als verplicht bijvak geldt een Indonesische taal, die naar het oordeel van de faculteit in aanmerking komt om als bijvak te worden gekozen.

Aangeteekend worde hierbij, dat het academisch statuut een archaeologisch-historische richting niet kent. Bij de thans in Nederland aanhangige reorganisatievoorstellen is echter een zoodanige studierichting ontworpen, die geheel met vorenstaande overeenstemt.

Hoofdstuk IV. De studie in de geschiedenis.

§ 23. Inrichting van de studie in de geschiedenis.

Het plan-1929 ging uit van de gedachte, dat een regeling van de studie der geschiedenis in Indië niet onbelangrijk zou moeten verschillen van die in Nederland, vermits uiteraard Indië in het centrum zou moeten staan, terwijl anderzijds de Europeesche middeleeuwen en oude geschiedenis slechts beknopte behandeling zouden behoeven. Op grond

van dit beginsel werd een tweetal examenprogramma's ontworpen. Na een uniform candidaatsexamen zouden twee studierichtingen mogelijk zijn bij het doctoraalexamen: één, waarbij de Indische oude geschiedenis en één, waarbij de nieuwe geschiedenis van Nederlandsch-Indië op den voorgrond zou staan. ¹⁾

Er zijn verschillende redenen, die het noodig maken den opzet van het plan-1929 niet meer volledig te handhaven. De voornaamste is wel deze, dat het plan-1929 al te zeer den nadruk legde op de geschiedenis van Indië, waardoor de Europeesche geschiedenis een secundaire plaats verkreeg. De bedoeling van de stichting van een of meer leerstoelen voor de geschiedenis te Batavia is ongetwijfeld, dat de lang verwaarloosde Indische geschiedenis tot leven wordt gewekt. Dit houdt echter volstrekt niet in, dat aan de geschiedenis van het Westen geen groote aandacht moet worden besteed. De invloed van het Westen, met name van Nederland, is staatkundig, economisch en cultureel zóó diep geweest, dat verwaarloozing daarvan de Indische geschiedbeoefening onvruchtbaar zou maken. De Indische student heeft in het algemeen weinig begrip van het Westen, wanneer hij daar niet is geboren of opgegroeid; de studie van de geschiedenis van het Westen, met zijn economische organisatie, zijn sociale structuur en zijn gedachtenvormen, zal hem tot dit begrip moeten brengen. Tegenover de verbijsterende veelheid van de stof, waarvoor de beoefenaar der Europeesche geschiedenis zich gesteld ziet, zou de beoefenaar van de Indische geschiedenis een begrensde object voor zich hebben met schaarsche bronnen, die den onuitputtelijken geestelijken rijkdom van de westersche bronnen missen. Het is dan ook zeer begrijpelijk, dat sinds een aantal decennia van Inheemsche zijde allerwegen onderwijs op wester-

schen gronslag wordt verlangd: men wenscht den sleutel te vinden tot de westersche en bepaaldelijk de Nederlandsche cultuur, niet om deze over te nemen, maar om daarvan een bevruchtenden invloed op de eigen cultuur te doen uitgaan. Een studie van de Indische geschiedenis, die het accent sterk op het autochthone zou leggen en den westerschen invloed zou verwaarloozen, zou haar doel voorbij schieten.

Om nog een andere overweging is er aanleiding tot de waarschuwing: koers niet te zeer oostwaarts. De sociale bestemming van de overgroote meerderheid dergenen, die de universitaire studie in de geschiedenis te Batavia zullen hebben volbracht, zal niet die van geschiedvorschcr zijn, doch die van leeraar bij het middelbaar onderwijs. De afgestudeerden zullen dus in staat moeten wezen hun leerlingen niet alleen in de Indische geschiedenis in te leiden, maar ook in de Europeesche. Juist omdat deze laatste, gelijk gezegd, voor velen moeilijkheden pleegt op te leveren, zal het zaak zijn, dat zij gedurende hun academisch opleiding grondig ook voor dit deel van hun taak worden voorbereid.

Nog op een tweede punt is het minder raadzaam gebleken den opzet van 1929 voor de studie der geschiedenis te handhaven. De indeeling in twee richtingen — oude en nieuwe geschiedenis van Indië — is onvoldoende gefundeerd. Immers, voor een richting „oude geschiedenis” naast die voor „archaeologie en oude geschiedenis”, die bij de philologische studie aansluit, bestaat weinig grond. Wie Indische oude geschiedenis wil beoefenen, zal de kennis van het oud-Javaansch en van het Sanskrit niet kunnen missen, zoodat het aangewezen schijnt onderzoekingen op dit gebied te doen plaatshebben door door historisch gerichte philologen en niet door historici, van wie wel eenige kennis van het Javaansch, doch zeker

1) Nota-1929, blz. 30.

niet die van het Sanskrit kan worden gevegd. Een ander bezwaar is, dat de splitsing in twee richtingen een onwenselijke scheiding in de studie der Indische geschiedenis te weeg brengt; bij de beoefening van de compagnies-geschiedenis b.v. mogen de inheemsche bronnen zeker niet worden verwaarloosd, zoodat in stede van scheiding samenwerking noodig is. In Nederland heeft de scheiding tusschen classici, mediaevisten en moderne historici bestaansrecht; voor Indië is concentratie wenschelijk. Dat daarbij de eigenlijke historici onvoldoende taalkennis bezitten om velerlei oude bronnen te lezen, is een nadeel dat niet te verhelpen is. Men zou de studie van de geschiedenis te zwaar belasten naar één zijde, indien men van hare beoefenaren de kennis van Sanskrit en Arabisch ging vergen; men bedenke nogmaals, dat de afgestudeerden in groote meerderheid docenten en geen wetenschappelijke werkers zullen zijn.

Een derde punt verdient nog de aandacht. Ofschoon onder de historici in Nederland in het algemeen de inrichting van de geschiedenisstudie volgens het academisch statuut als niet onbevredigend wordt beschouwd, bestaat toch bij velen de grief, dat teveel aan vakstudie wordt gedaan en dat de algemeene vorming te zeer op den achtergrond is gebleven. Juist voor een wetenschap als de geschiedenis, waarvoor technische vakkennis minder noodig is dan breede eruditie, moet dit als een nadeel worden beschouwd. Nu de studie van de geschiedenis te Batavia moet worden ingericht los van het programma in het moederland (waar de „vaderland-sche geschiedenis” een groote rol speelt) is het zaak in deze leemte te voorzien. Dit kan geschieden door de instelling van een eenjarige propaedeutische studie, waardoor tevens het voordeel wordt verkregen van een schiftingsexamen na één jaar. Op het propaedeutisch examen kunnen verschillende niet-historische

vakken, die voor de beoefening der geschiedenis van beteekenis zijn, een plaats verkrijgen.

§ 24. **Het propaedeutisch examen in de geschiedenis.**

Dit examen beoogt de aanstaande historici in te leiden in eenige voor hen onmisbare hulpvakken. De geschiedenis, die de geheele menschelijke samenleving in al haar aspecten tot object heeft, dient zooveel mogelijk — volledigheid is hier natuurlijk uitgesloten — de in andere sociale wetenschappen opgetaste kennis binnen den kring van haar belangstelling te trekken. In dat opzicht is de regeling in Nederland nog niet bevredigend te achten. Het spreekt overigens vanzelf, dat de beoefening van de geschiedenis zelve reeds aanstonds door de eerstejaarsstudenten behoort te worden aangevangen.

Het programma voor de propaedeutische studie in de geschiedenis kan als volgt worden ontworpen:

1. Historische vorming der hedendaag-sche staatsinstellingen.

De historicus komt zoo dikwijls in contact met rechtsverhoudingen, vooral publiekrechtelijke — men denke hierbij aan de middeleeuwen met haar eigenaardige dooreenstrengeling van publiek en privaatrecht — dat een inleiding in de historische vorming der hedendaag-sche staatsinstellingen, die tevens een inleiding tot enkele elementaire rechtsbegrippen zal kunnen zijn, voor hen groot nut zal opleveren ¹⁾. Een afzonderlijk college is hiervoor vermoedelijk niet noodig: de historische ontwikkeling der staatsinstellingen vormt een onderdeel van het candidaatsexamen 2e gedeelte aan de Rechtshoogeschool, zoodat de studenten in de geschiedenis het voor de juristen bestemde college kunnen volgen.

¹⁾. Typeerend is, dat destijds tot de Archiefschool te 's-Gravenhage, welke tot het specifiek historisch ambt van archivaris opleidde, afgestudeerde juristen evenzeer werden toegelaten als afgestudeerde historici.

2. Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

De volkenkunde houdt zich bezig met de volken, die nog geen geschreven bronnen en dus geen geschiedenis kennen. Mitsdien is het voor den historicus zeer gewenscht van de beginnellen dezer wetenschap kennis te nemen, waardoor inzicht wordt verkregen in de grondslagen der maatschappelijke ontwikkeling. Er worde aan herinnerd dat Prof. Huizinga destijds gepleit heeft voor een „studium generale” als algemeene onderbouw voor het hooger onderwijs, waarbij de student in kennis zal worden gebracht met „de aardrijkskunde en volkenkunde in den ruimsten zin des woords” ¹⁾.

3. Geschiedenis van Nederlandsch-Indië.

De vermelding van dit vak beteekent niet, dat na het propaedeutisch examen de geschiedenis van Nederlandsch-Indië niet meer zal worden beoefend. Het beteekent alleen, dat de studenten zullen aanvangen met de studie van Indië's politieke, sociale en economische ontwikkeling tegen den achtergrond van die in Europa, en dat de Europeesche geschiedenis eerst bij de candidaatsstudie den vollen nadruk zal verkrijgen. De eerstejaars historici zullen hetzelfde college kunnen volgen als dat, hetwelk voor de studenten in de sociale wetenschappen is bestemd (zie § 15 sub 4). Naast dit examenvak zullen de studenten een college hebben te volgen, dat hun een inleiding in de Europeesche geschiedenis geeft; dit college zal in het tweede en derde jaar worden voortgezet en zal dus geen relatie hebben met het propaedeutisch examen.

Het behoeft weinig betoog, dat de beoefening van de Nederlandsche taal voor de historici evenzeer verplicht zal moeten zijn als voor de studenten in de sociale wetenschappen. Als aanstaande

docenten bij het middelbaar onderwijs, waarbij zij zich van de Nederlandsche taal zullen hebben te bedienen, zullen zij grondige kennis van die taal moeten bezitten. Omtrent de inheemsche talen zie § 25.

De volgende tabel geeft een overzicht van de colleges, te volgen door de eerstejaarsstudenten in de geschiedenis.

(+) Inleiding staatsrecht	2
(+) Volkenkunde	2
(+) Indische geschiedenis	2
Europeesche geschiedenis	2
Maleisch	2
Javaansch	2
Nederlandsch	2

14

De met (+) gemerkte vakken zijn examenvakken.

§ 25. Het candidaatsexamen in de geschiedenis.

Al zal gedurende de candidaatsstudie in de geschiedenis de Indische historie uit den aard der zaak niet worden verwaarloosd, de hoofdaandacht zal toch gericht blijven op de geschiedenis van Europa. De studie hiervan vereischt, vooral voor de niet-Europeesche studenten, bijzondere zorg omdat — het werd reeds aangestipt — kennis van Europeesche toestanden en denkbeelden niet gemakkelijk te verwerven is voor hen, die nimmer dit werelddeel bezochten. De in de nota-1929 geopperde gedachte, dat de Europeesche oude geschiedenis en die der middeleeuwen slechts beknopte behandeling zouden behoeven, vereischt dan ook in zooverre correctie, dat deze perioden uit beschavingsoogpunt zeker niet van mindere beteekenis zijn dan de nieuwe tijd, waarin Europa het eerste contact met Indië verkreeg; men denke aan de Grieksche beschaving, het Christendom, het ontstaan der steden en zooveel meer.

In § 12 werd reeds vermeld, dat aan

1). Nota-1929, blz. 13.

de R. K. Universiteit te Nijmegen de filosofie der geschiedenis een plaats onder de kandidaatvakken heeft verkregen. Op grond van de in die paragraaf vermelde motieven verdient het echter de voorkeur, den student eerst in te leiden in de theoretische wijsbegeerte en niet aanstonds in de wijsbegeerte der geschiedenis. Dit laatste vak kan als keuzevak op het doctoraalexamen een plaats krijgen.

Naast de geschiedenis zelf dienen bij de kandidaatsstudie andere vakken te worden opgenomen n.l. die, welke den noodzakelijken theoretischen grondslag opleveren voor de geschiedenisstudie op een bepaald terrein. Ook in Nederland is zulks ingezien. Eén van de drie vakken voor het kandidaatsexamen is in het academisch statuut als volgt omschreven „de beginselen der kunstgeschiedenis, die der staatsinrichting of die der staathuishoudkunde dan wel der aardrijkskunde (natuurkundige en sociale), ter keuze van den kandidaat”. In de nota-1929 (blz. 29) wordt omtrent dit punt het volgende opgemerkt: „In de omschrijving van dit examenvak kan een minder gelukkige dooreenmenging van tweeërlei overwegingen worden gezien. In de eerste plaats wijst het artikel op het belang, dat voor den algemeenen historicus de kennis kan hebben van die speciale gebieden der geschiedenis, die zich van het hoofdvak hebben losgemaakt en min of meer een eigen leven zijn gaan voeren. Genoemd wordt met name de kunstgeschiedenis, terwijl mede gedacht zal zijn aan de godsdienst- en de rechtsgeschiedenis ¹⁾. In de tweede plaats is gedacht aan het belang, dat de beoefenaar van de politieke en economische geschiedenis heeft bij de kennis van de politieke en economische wetenschappen”.

1) Vandaar de bepaling dat met goedvinden der faculteit ook de beginselen van een andere tak der geschiedenis dat die der kunstgeschiedenis gekozen kunnen worden.

Het is gewenscht de regeling voor Nederlandsch - Indië zoodanig te doen zijn, dat tijdens de kandidaatsstudie die vakken worden beoefend, die voor de geschiedkennis den vereischten theoretischen grondslag brengen; de beoefening van speciale onderdeelen van de geschiedenis zelf als de kunstgeschiedenis, economische geschiedenis enz., kan gevoegelijk naar de doctorale studie worden verschoven. Dat in den kring der Nederlandsche historici soortgelijke denkbeelden leven kan blijken uit het feit, dat Prof. Sneller, bij zijn in 1939 gehouden Leidsche oratie, voor de historici een uniform kandidaatsexamen aanbeval, met vakken als staatsleer, staathuishoudkunde en wijsbegeerte ²⁾. Overeenkomstig de in het plan-1929 voorgeslagen regeling zou nu de historicus, al naarmate hij zich meer aangetrokken gevoelt tot de staatkundige en diplomatieke, de economische of de cultuurgeschiedenis, voor zijn kandidaatsexamen één der vakken staatsrecht, volkenrecht, economie of (Indische) maatschappijleer zal hebben te beoefenen.

Talenkennis zal ook voor den Indischen historicus onmisbaar zijn teneinde hem in staat te stellen de geschiedbronnen van het land te raadplegen. Zonder dat van hem een philologische opleiding zal worden gevergd, zal hij in staat moeten zijn oudere geschriften te lezen, die in de Javaansche, Maleische of Nederlandsche taal zijn opgesteld. Sanskrit en Arabisch, hoezeer deze eveneens nut zouden kunnen opleveren, moeten achterwege blijven, omdat anders de studie een te zeer linguïstisch karakter zou verkrijgen, waarmede men in de fout zou vervallen van de regeling, die vóór het academisch statuut bestond. De colleges Javaansch en Maleisch, die voor de sociaal-economen bestemd zijn, kunnen gevoegelijk tevens door de historici worden

2) Z.W. Sneller: De economische geschiedenis in hare betrekking tot economie en geschiedenis, blz. 29.

gevolgd, terwijl de interpretatie van zeventiende-eeuwsche Nederlandsche teksten door den hoogleeraar in het Nederlandsch kan worden gedoceerd.

Bij de behandeling van de oudere bronnen zal vanzelf de vereischte kennis van epigraphie, palaeographie en diplomatiek worden bijgebracht. Een afzonderlijk examenvak behoeft daarvan, gelijk in de nota-1929 geschiedde, niet te worden gemaakt.

Voor de candidaatsstudie in de geschiedenis verkrijgt men aldus het volgende programma:

1. Algemeen overzicht van de geschiedenis, Indische zoowel als algemeene;
2. Het staatsrecht met het volkenrecht, de staathuishoudkunde of de Indische maatschappijleer, ter keuze van den candidaat;
3. De interpretatie van oud en nieuw Javaansche, Maleische en 17e-eeuwsche Nederlandsche historische teksten;
4. Inleiding in de theoretische wijsbegeerte.

Van de door de candidandi in de geschiedenis van het tweede en derde studiejaar te volgen colleges kan het volgende benaderende beeld worden gegeven:

	Tweede jaar	Derde jaar
Algemeene en Indische geschiedenis	3	3
Keuzevak sub 2	2	2
Javaansch	2	2
Maleisch	1	2
Nederlandsch	2	1
Wijsbegeerte	3	—
Totaal	13	10

Bij de beschouwing van deze getallen dient in aanmerking te worden genomen,

dat bij de beoefening van het hoofdvak in ruime mate gebruik zal worden gemaakt van den assistent, zoodat vanwege de faculteit meer leiding aan de geschiedenisstudie zal worden gegeven dan uit bovenstaande tabel, die slechts de officieele college-uren aangeeft, zou kunnen worden afgeleid.

§ 26. Het doctoraalexamen in de geschiedenis.

Geen der talrijke hulpwetenschappen, die voor een grondige studie van de geschiedenis noodig zijn, zal bij de doctoraalstudie in deze wetenschap een rol spelen; de doctoraalstudie zal dus volledig aan de eigenlijke geschiedenis kunnen worden gewijd en van de voorbereidende vakken, die op het programma voor het propaedeutisch of candidaatsexamen voorkomen, komt dus geen in aanmerking om hoofdvak bij het doctoraalexamen te worden.

Volgens de regeling in Nederland kan als hoofdvak bij het doctoraalexamen worden gekozen hetzij de oude geschiedenis (inclusief West-Azië en Egypte), de middeleeuwsche geschiedenis (algemeene en vaderlandsche) of de nieuwe geschiedenis (algemeene en vaderlandsche). Deze indeeling is er eene naar tijdvakken. Er bestaat echter ook een andere indeeling van de geschiedenis. Men kan zich — los van de historische periodiseering — in het bijzonder toelagen op onderdeelen als economische geschiedenis, diplomatieke geschiedenis, sociale geschiedenis e. d. meer, terwijl ook de historische ontwikkeling van een bepaald territoir (b. v. Indië, Nederland) als hoofdvak in aanmerking komt. Het is gewenscht in dezen zooveel mogelijk vrijheid te laten en te bepalen dat als hoofdvak voor het doctoraalexamen kan worden genomen elk onderdeel van de geschiedenis, dat naar het oordeel van de faculteit in aanmerking komt om als hoofdvak te worden gekozen.

Naast het hoofdvak zullen, gelijk

steeds, twee bijvakken moeten worden beoefend. In Nederland is de keuze daartoe geheel vrij, doch als bezwaar daartegen wordt gevoeld, dat de studenten dientengevolge niet meer verplicht zijn de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde te beoefenen. Was de geschiedenis vóór 1921 al te zeer ancilla philologiae, het academisch statuut heeft den band tusschen philologie en geschiedenis te los gemaakt. Zou deze overweging ervoor pleiten de geschiedenis van de Nederlandsche letterkunde als verplicht bijvak op het doctoraal-examen te introduceeren, daar staat tegenover dat de verhouding tusschen geschiedbeoefening en Nederlandsche letterkunde in Indië een geheel andere is dan in Nederland, zoodat er aanleiding is tot de vraag, of in stede van de Nederlandsche niet de Javaansche en Maleische literatuurgeschiedenis als verplichting aan de studenten in de geschiedenis moeten worden opgelegd. Gezien het feit, dat niet uitsluitend Indonesiërs, doch ook personen van anderen landaard de studie der geschiedenis zullen beginnen, schijnt het echter niet gewenscht de Javaansche en Maleische literatuurgeschiedenis als studievak aan allen op te leggen. De beste oplossing moet dan ook deze worden geacht, dat als verplicht wordt aangewezen hetzij de geschiedenis der Javaansche en Maleische hetzij die der Nederlandsche letterkunde.

Het examenprogramma voor het doctoraal-examen in de geschiedenis verkrijgt derhalve het volgende beeld:

1. Hoofdvak kan zijn elk onderdeel van de geschiedenis, dat naar het oordeel van de faculteit in aanmerking komt om als hoofdvak te worden gekozen;
2. verplicht zijn daar naast twee bijvakken; één van deze moet zijn de geschiedenis van de Javaansche en Maleische dan wel die der Nederlandsche letterkunde, ter keuze van den candidaat.

Hoofdstuk V. De studie in de volkenkunde.

§ 27. Inrichting van de studie in de volkenkunde.

In het plan-1929 werd aan de volkenkunde in zooverre een afzonderlijke plaats gegeven, dat het candidaatsexamen in de Indonesische taal- en letterkunde kon gevolgd worden door een doctoraal-examen in de ethnologische richting. Gelijk reeds werd opgemerkt, kleeft aan dit voorstel het bezwaar, dat het programma voor de ethnologie te zeer met taalstudie zou worden belast. Dit bezwaar kan evenzeer worden geopperd tegen de regeling in Nederland, volgens welke als hoofdvak bij het doctoraal-examen in de Indonesische taal- en letterkunde kan worden gekozen „vergelijkende volkenkunde van Nederlandsch-Indië”.

Te Leiden is ook nog op andere wijze in de studie van de volkenkunde voorzien. Op grond van de bevoegdheid, haar verleend in art. 4 § 56 van het academisch statuut¹⁾ heeft de faculteit der letteren en wijsbegeerte te Leiden een afzonderlijk doctoraal-examen in de volkenkunde ingesteld, toegankelijk voor hen, die een candidaatsexamen in de faculteit der letteren en wijsbegeerte hebben afgelegd²⁾. Dit doctoraal-examen omvat de algemeene ethnologie als hoofdvak en als verplicht bijvak de ethnologie van eenig zelfstandig beschavingsgebied buiten Europa, terwijl het tweede bijvak een keuzevak is.²⁾ Het is duidelijk, dat deze regeling weliswaar de studie van de ethnologie bevordert, maar dat zij toch niet ten volle kan voldoen nu de studie is gebaseerd op een candidaatsexamen, dat dikwijls vakken van volstrekt anderen aard bevat.

Er bestaat dus alle aanleiding om een

1) Ned. Staatscourant 1929 No. 217.

2) Voor de, eenigszins anders ingerichte, doctorale studie in de ethnologie te Utrecht zie Ned. Staatscourant 1938 No. 61.

afzonderlijke studie in de ethnologie te creëren, ook al kan niet worden verwacht, dat velen zich daarvoor zullen aanmelden wegens de geringe maatschappelijk vooruitzichten, die voor de afgestudeerden op dit gebied bestaan. Toch kan hier van een ontkiemende behoefte worden gesproken. Terwijl het Indische Gouvernement sedert geruimen tijd taalamtbenaren in de buitengewesten plaatst, die van de taal of talen in een bepaalde landstreek studie hebben te maken, is gaandeweg de gedachte gerijpt, dat naast de taal het geheele volksleven bestudeering vereischt. Reeds hebben enkele taalamtbenaren hun werkzaamheden in zooverre uitgebreid, dat zij als adviseur van het Hoofd van het gewestelijk bestuur of den betrokken bestuursambtenaar optreden, omdat zij meer dan iemand anders als kenners van land en volk in de betrokken streek kunnen worden beschouwd. Niet lang geleden is een ethnoloog op Gouvernementskosten te Gorontalo geplaatst, waarmede de hier aangegeven behoefte officieel is erkend. Ongetwijfeld zal op dien weg worden voortgegaan ¹⁾.

De bovenvermelde overwegingen geven dus aanleiding, een afzonderlijke studie voor de volkenkunde in te stellen. Overeenkomstig den opzet, die bij de in vorige paragrafen behandelde studierichtingen werd gevolgd, zal een propaedeutische studie worden ingesteld van één jaar, gevolgd door een candidaats- en doctoraalexamen, telkens na twee jaar.

§ 28. Het propaedeutisch examen in de volkenkunde.

Als eerste vak voor de propaedeutische studie komt de inleiding in de Indische volkenkunde in aanmerking, die thans reeds wordt gedoceerd voor de juristen (2e jaar) en die in de toekomst ook

bestemd is voor de literatoren en historici van het eerste jaar. Weliswaar is de volkenkunde voor de thans in behandeling zijnde studierichting uiteraard geen propaedeutisch vak, doch juist het centrale vak; het verdient echter aanbeveling om, evenals bij de geschiedenisstudie is gedaan, een inleiding in het centrale vak al dadelijk bij de propaedeutische studie te doen plaatshebben.

Als hulpvak komt dan in de eerste plaats in aanmerking de kennis van den Islam, die voor een ieder, die het volksleven in Indië bestudeert, onmisbaar moet worden geacht. Het eerstejaarscollege, dat gevolgd wordt door de juristen en in de toekomst ook door sociaal-economen, literatoren en historici, behoort dus ook door de ethnologen te worden gevolgd. Verder dient als hulpvak de geschiedenis van Nederlandsch-Indië te worden genoemd teneinde den ethnologen een inzicht te geven in de maatschappelijke veranderingen, die in Indië in den loop der eeuwen hebben plaatsgegrepen tegen den achtergrond van de ontwikkeling in Europa. Het éénjarige college, dat voor de studenten der sociaal-economische richting is ontworpen en dat ook door de historici zal worden gevolgd, kan dus ook voor de studenten in de volkenkunde goede diensten bewijzen.

Omtrent de Indonesische talen kan eraan worden herinnerd (zie § 22), dat voor den student in de volkenkunde alleen het Maleisch als een taal kan worden beschouwd, die omisbaar is; hij zal daarvoor dezelfde colleges hebben te volgen als voor de studenten der sociaal-economische en historische richtingen bestemd zijn. Noch het Javaansch noch het Sanskrit of het Arabisch zijn talen, welker bestudeering voor den ethnoloog verplicht mag worden gesteld; hoofdzakelijk blijft immers voor den ethnoloog de taal van het gebied, tot welks bestudeering hij zich in het bijzonder

¹⁾ Andere koloniale gebieden kunnen hier ten voorbeeld strekken. In Papua is van Gouvernementswege een „Anthropologist” geplaatst, die als adviseur optreedt in alle zaken het volksleven betreffende.

heeft gezet. Wel verdient het aanbeveling dat de studenten in de volkenkunde worden ingeleid in de algemeene taalwetenschap; zij zullen daardoor een wetenschappelijken grondslag verkrijgen voor de studie van de taal in het gebied hunner bijzondere studie. Het voor de studenten in de Indonesische talen gedachte inleidende college kan dus ook door hen worden gevolgd.

Hoewel de aanstaande ethnoloog minder dan de sociaal-econoom of de historicus in aanraking komt met den westerschen bovenbouw van de maatschappij, schijnt het toch gewenscht ook voor de studenten in de ethnologie het volgen van colleges in de Nederlandsche taal verplicht te stellen op den voet als in § 13 aangegeven. De afgestudeerde ethnoloog immers zal zich in zijn rapporten en verslagen van de Nederlandsche taal moeten bedienen, terwijl ook hij, die bij het middelbaar onderwijs wordt geplaatst, deze taal grondig zal moeten kennen.

Het propaedeutisch examen volkenkunde zou derhalve omvatten:

1. Inleiding in de volkenkunde van Nederlandsch-Indië.
2. Instellingen van den Islam.
3. Geschiedenis van Nederlandsch-Indië.
4. Inleiding in de algemeene taalwetenschap.

Van de door de eerstjaars ethnologen te volgen colleges geeft de volgende tabel een overzicht.

(+) Volkenkunde van Nederlandsch-Indië	2
Algemeene volkenkunde	2
(+) Islam	2
(+) Algemeene taalwetenschap	1
(+) Geschiedenis	2
Maleisch	2
Nederlandsch	2
	13

De examenvakken zijn met (+) aangeduid.

§ 29. Het candidaatsexamen in de volkenkunde.

De grens tusschen de volkenkunde en de aanverwante wetenschappen als tropisch-koloniale staathuishoudkunde en sociografie is betrekkelijk flauw. De ethnologie zoekt haar studieveld onder de meer primitieve volken, de sociograaf richt zijn aandacht op de maatschappelijke problemen der cultuurvolken en evenzeer op die verschijnselen, die met de aanraking tusschen cultuurvolken en meer primitieve volkseenheden gepaard gaan. De econoom, die zijn aandacht op Indië richt, houdt zich vanzelf bezig met vraagstukken, die ook den ethnoloog aangaan: de beteekenis van de desa, de voedselvoorziening, het grondgebruik e. d. meer. Hieruit volgt, dat de ethnoloog zijn gezichtsveld ten onrechte zou beperken, indien hij geen kennis zou nemen van de staathuishoudkunde en de maatschappijleer. Deze vakken behoren dus bij de candidaatsstudie voor de volkenkunde een plaats te verkrijgen.

Een ander vak, waarmede de volkenkunde nauwe aanraking heeft, is het adatrecht. De studie van opvattingen en gewoonten bij primitieve volken kan niet volledig zijn, indien niet tevens de Inheemsche rechtsopvattingen en rechtsgebruiken in de beschouwing worden betrokken. „De wetenschap van het adatrecht (kan) voor de ethnologie beteekenen een voor een speciaal onderdeel van de cultuur materiaal aanvragende wetenschap” ¹⁾. Aan de Rechtshoogeschool wordt het adatrecht gedoceerd voor de studenten in het derde en vierde studiejaar en wel meer uitgebreid van voor de aanstaande volkenkundigen noodzakelijk is. Voor de studenten in de ethnologie is het dus voldoende, dat zij een inleidend college in de wetenschap van het adatrecht volgen en zich verder onder leiding van

¹⁾ B. ter Haar: Het adatprivaatrecht van Ned.-Indië in wetenschap, praktijk en onderwijs (1937), blz. 17.

den assistent de vereischte kennis van dit vak eigen maken. Mede om de candidaatsstudie voor de ethnologen niet te zeer te bezwaren is het daarom wenschelijk, de beoefening van het adatrecht voor de volkenkunde eerst na het candidaatsexamen te doen plaats hebben.

Tenslotte de wijsbegeerte; is zij voor de ethnologen noodig? Er kan ruimte bestaan voor de opvatting, dat sociaal-economen en historici meer behoefte hebben aan wijsgeerige bezinning dan ethnologen. Echter, de algemeen vormende waarde, die van de beoefening der wijsbegeerte uitgaat, moet zoo hoog worden aangeslagen en de studie aan de universiteit behoort zoozeer naast vakkennis algemeene vorming bij te brengen, dat het volkomen gemotiveerd is ook voor de studie van de volkenkunde de beoefening van de wijsbegeerte verplicht te stellen.

Het vorenstaande kan worden samengevat in den vorm van het volgende examenprogramma:

1. Algemeene volkenkunde.
2. Maleisch.
3. Staathuishoudkunde.
4. Indische maatschappijleer.
5. Inleiding in de theoretische wijsbegeerte.

Het aantal door de candidandi in de volkenkunde gedurende het tweede en derde studiejaar te volgen colleges kan als volgt worden aangegeven:

	Tweede jaar	Derde jaar
Volkenkunde	2	2
Maleisch	1	2
Staathuishoudkunde	2	3
Indische maatschappijleer	2	2
Wijsbegeerte	3	—
Nederlandsch	2	—
Totaal	12	9

Zou beschouwing van deze tabel tot de gevolgtrekking leiden, dat de studie van de volkenkunde te zeer door die van andere vakken wordt overstemd, dan moet worden opgemerkt, dat, evenals bij de andere studierichtingen, de beoefening van het hoofdvak niet wordt beperkt tot de college-uren. Verwezen worde naar de opmerking aan het einde aan § 25.

§ 30. Het doctoraalexamen in de volkenkunde.

Het aan de Rijksuniversiteit te Leiden ingestelde afzonderlijke doctoraalexamen volkenkunde, toegankelijk voor ieder, die in de faculteit der letteren en wijsbegeerte een candidaatsexamen heeft afgelegd, omvat:

- a. algemeene ethnologie.
- b. ethnologie van eenig zelfstandig beschavingsgebied buiten Europa.
- c. Keuzevak.

Voor Nederlandsch-Indië zal van dit programma in zoover moeten worden afgeweken, dat, gelijk in de vorige paragraaf vermeld, het adatrecht mede een plaats in de doctoraalstudie verkrijgt. Ook schijnt het minder aanbevelenswaardig om een scherpe scheiding te maken tusschen algemeene volkenkunde en die van Nederlandsch-Indië; combinatie van deze beide heeft bovendien het voordeel, dat ruimte blijft voor een keuzevak naast het verplichte bijvak adatrecht. ¹⁾

De vakken voor de doctoraalstudie in de volkenkunde kunnen dus als volgt worden omschreven:

1. hoofdvak: algemeene volkenkunde en vergelijkende volkenkunde van Nederlandsch-Indië;
2. bijvakken: 1. adatrecht
2. keuzevak ter goedkeuring door de faculteit.

¹⁾ Dit keuzevak is mede van belang met het oog op een eventueel te verkrijgen onderwijsbevoegdheid.

§ 31. Te vestigen leerstoelen.

Niet zonder reden ging een overzicht der aan de litteraire faculteit te verbinden studiën vooraf aan een bespreking van de te vestigen leerstoelen. Wanneer men zich voor oogen houdt hoe groot het aantal wetenschappen is, dat in een faculteit der letteren thuisbehoort en hoe los de band blijft, die deze wetenschappen samensnoert — veel losser van bepaaldelijk in de faculteiten der godgeleerdheid, rechtsgeleerdheid en geneeskunde — en wanneer daartegenover wordt gesteld de noodzakelijkheid, de nieuwe faculteit eenerzijds in verband met 's Lands financieelen toestand op bescheiden voet te beginnen, anderzijds als een organisch geheel op te zetten, dan is de te volgen richtlijn duidelijk: eerst dient te worden nagegaan welke studierichtingen het meest in aanmerking komen om in de faculteit te worden ondergebracht en daarna eerst kan worden vastgesteld, welke leerstoelen onmisbaar zijn om dit doel te verwezenlijken.

Bij de doorvoering van het studieprogramma, zooals dat in de vorige paragrafen is ontvouwd, kan ten deele gebruik worden gemaakt van de leerstoelen, die reeds tot de Rechtshoogeschool behooren. De hoogleeraar, die aan deze hoogeschool Javaansch, Maleisch en Islam doceert, zal uiteraard lid moeten worden van de faculteit der letteren, waarbij zijn leeropdracht eenige beperkingen zal hebben te ondergaan. Het instituut van „vereenigde faculteiten” in te stellen, gelijk in Nederland, schijnt niet noodig; eenvoudiger en minder gewrongen is de oplossing, dat die hoogleeraren uit de juridische faculteit, die ook bij den arbeid van de faculteit der letteren betrokken zijn, in deze laatste worden opgenomen, althans voor zoover zij niet-juridische vakken doceeren. Aldus zullen de hoogleeraren voor

de volkenkunde en voor de staathuishoudkunde, thans aan de Rechtshoogeschool verbonden, tevens lid kunnen worden van de faculteit der letteren. Bezwaar tegen een dergelijk dubbel lidmaatschap behoeft niet te worden gemaakt; in Nederland is van oudsher de hoogleeraar in het Hebreeuwsch zoowel lid van de faculteit der godgeleerdheid als van die der letteren en wijsbegeerte.¹⁾

De volgende nieuwe leerstoelen moeten nu voor de faculteit der letteren noodig worden geacht.

I. Gewone hoogleeraren.

1. *Javaansch.* Dat het Javaansch, Indië's voornaamste cultuurtaal, in de faculteit moet worden vertegenwoordigd met een afzonderlijken leerstoel, zal weinig verdediging of toelichting behoeven. De nieuwe leerstoel zal in breeden kring, in de eerste plaats onder de Javanen zelf, de belangstelling voor de eigen cultuur verlevendigen, die thans dikwijls onder invloed van den drang naar westersche kennis sluimerende is. Naast de oude schatten van taal en cultuur zal de functionaris voor Javaansch ook aan de levende taal zijn volle aandacht moeten geven teneinde te bevorderen, dat deze meer en meer geschikt wordt gemaakt als voertuig van de gedachten der moderne tijden. Als adviseur van het Gouvernement omtrent zaken van taal, spelling en literatuur zal de hoogleeraar voor het Javaansch dikwijls nuttig werkzaam zijn. Wat de opleiding der studenten betreft: de hoogleeraar zal niet alleen belast worden met de vorming van hen, die Indonesische talen en letterkunde studeeren, maar zal ook Javaansch moeten doceeren voor juristen, sociaal-economen en historici.

2. *Maleisch.* De overwegingen, ten gunste van een leerstoel voor het Javaansch

¹⁾ Of het gewenscht is ook hoogleeraren in de juridische vakken, die een rol spelen in het programma van de litteraire faculteit, in deze faculteit op te nemen, behoeft thans niet te worden vastgesteld.

aangevoerd, gelden in hoofdzaak ook voor het Maleisch. Als omschrijving dient echter te worden gegeven „Maleisch en de talen van Sumatra”, aangezien deze leerstoel ook dienstbaar kan worden gemaakt voor de studie van enkele belangrijke Sumatra-talen, als b. v. het Bataksch. Het belang van dezen leerstoel kan nauwelijks worden overschat. Geheele gebieden, waar Maleisch wordt gesproken en geschreven, zijn wetenschappelijk nog onontgonnen b. v. de Molukken. De nieuwe hoogleeraar zal uiteraard ook zijn bijzondere aandacht wijden aan het Maleisch als algemeene verkeerstaal, dat als een wilde plant is opgegroeid en niet voldoende weerstand biedt aan vernederlandschende invloeden. Ten aanzien van de opleiding der studenten is de taak van den hoogleeraar in het Maleisch dezelfde als die voor het Javaansch, behalve dat hij ook de ethnologen onder zijn hoorders zal tellen.

3. *Sanskrit en cultuurgeschiedenis van Voor-Indië.*

Terwijl de leerstoelen voor Javaansch en Maleisch een belangrijk deel van hun beteekenis ontleenen aan den invloed, dien zij op het levende heden hebben, zal de taak van den hoogleeraar in het Sanskrit minder op de maatschappij en meer uitsluitend op de wetenschap gericht zijn. Toch kan deze leerstoel niet worden gemist, omdat de studie van de Hindoe-Javaansche geschiedenis zonder kennis van het Sanskrit en de cultuurgeschiedenis van Voor-Indië niet mogelijk is. Men heeft wel het Sanskrit en Arabisch ten opzichte van den Oost-Indischen Archipel vergeleken met het Latijn en Grieksch ten opzichte van West-Europa; de vergelijking moge onzuiver zijn, een feit is, dat een faculteit der letteren in Indië zonder Sanskrit een van haar grondslagen zou missen. Wel kan de vraag worden gesteld of niet voor dit vak zou kunnen worden volstaan met een lectoraat.

Gelijk uit § 32 zal blijken, zal dit afhangen van de personen — de keuze is gering — die in aanmerking komen om het vak te doceeren. In ieder geval kan worden vastgesteld, dat de docent voor Sanskrit een volledige taak zal hebben in de nieuwe faculteit; immers ook die studenten in de Indonesische taal- en letterkunde, die in stede van Sanskrit het Arabisch kiezen, zullen zijn colleges ter inleiding in de algemeene taalwetenschap en die in de cultuurgeschiedenis van Voor-Indië hebben te volgen.

4. *Arabisch en instellingen van den Islam.*

Na het Hindoeïsme is de Islam de groote cultuurinvloed geweest, die op den Oost-Indischen archipel heeft ingewerkt. Het Arabisch behoort dus een plaats in de faculteit der letteren te verkrijgen; voor de Malaici is het steeds, voor de Javanici dikwijls een onmisbare taal. De hoogleeraar voor Arabisch zal zich echter niet beperken tot de taal; hij zal tevens een kenner van den Islam moeten zijn, zooals die zich in Indië heeft ontplooid. Een faculteit, die waarlijk de Indische cultuurvakken beoogt te omvatten, zal aan den Islam, den godsdienst van de overgroote meerderheid der bewoners, een belangrijke plaats moeten toekennen ¹⁾. De betrokken hoogleeraar zal dus naast de Arabische taal belast worden met de colleges „Instellingen van den Islam”, die thans reeds voor de studenten in de juridische faculteit worden gegeven en die in de toekomst door alle studenten in de faculteit der letteren eveneens moeten worden gevolgd.

5. *Algemeene geschiedenis.*

Betroffen de tot dusver vermelde leerstoelen de specifiek Indische cultuur-

¹⁾ Gedurende mijn reis in Britsch-Indië bleek mij, dat aldaar in Mohammedaansche kringen de instelling van een leerstoel voor Arabisch te Batavia met bijzondere voldoening zal worden begroet.

vakken, de leerstoel voor de geschiedenis zal — evenals de beide hierna onder 6 en 7 vermelde — een ander karakter dragen. Ongetwijfeld zal hij in de eerste plaats een centrum zijn van de beoefening der reeds te lang verwaarloosde Indische geschiedenis; daarnaast echter zal hij in Indië kennis verspreiden omtrent de Europeesche en met name de Nederlandsche cultuur in haar historische ontwikkeling. Vandaar de omschrijving „Algemeene geschiedenis” in plaats van „Indische geschiedenis”. Aangeteekend kan hierbij worden, dat de colleges geschiedenis niet alleen zullen worden gevolgd door de aanstaande historici, maar ook door aanstaande sociaal-economen en ethnologen.

6. *Nederlandsche taal- en letterkunde.*

De beteekenis van dezen leerstoel is reeds uitvoerig aangegeven in § 13. Hier moge nog in herinnering worden gebracht, dat voor alle studenten in de nieuwe faculteit der letteren en wijsbegeerte het volgen van colleges Nederlandsche taal als verplicht is gedacht en dat door de studenten in de geschiedenis bovendien een door den hoogleeraar in het Nederlandsch te geven college „Interpretatie van 17e-eeuwsche Nederlandsche teksten” moet worden gevolgd. Voorts is de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde verplicht vak op het doctoraalexamen in de geschiedenis, tenzij in stede daarvan de geschiedenis der Javaansche en Maleische letterkunde wordt verkozen. Daarmede is deze leerstoel in organisch verband met de overige komen te staan.

7. *Wijsbegeerte.*

De toelichting is te vinden in § 12, waarheen thans kan worden verwezen. Aangezien de verplichte colleges in de wijsbegeerte bestemd zullen zijn voor de studenten van alle richtingen in het tweede studiejaar, kan deze leerstoel

een jaar later worden ingesteld dan de overige.

Er moet op worden gewezen dat tegenover deze zeven nieuw op te richten leerstoelen (ordinariaten) de thans bij de Rechtshoogeschool bestaande leerstoel voor Javaansch, Maleisch en instellingen van den Islam als zoodanig kan vervallen, zoodat er niet zeven, doch zes functionarissen nieuw moeten worden aangesteld en het budget van de Rechtshoogeschool met één hoogleeraar kan worden verminderd.

II. *Buitengewone hoogleeraren.*

Twee omstandigheden kunnen ertoe aanleiding geven dat in stede van een gewoon een buitengewoon professoraat wordt ingesteld. Primo is het mogelijk, dat een vak van niet zóó primaire beteekenis wordt geacht, dat een ordinariaat geboden schijnt, terwijl toch de wetenschappelijke standing van den te benoemen functionaris een benoeming tot hoogleeraar rechtvaardigt. In de tweede plaats kan het wenschelijk zijn, dat een hoogleeraar contact blijft behouden met de practijk, door naast zijn professoraat een ander ambt te blijven bekleeden. Dit laatste is vooral aan de Technische Hoogeschool veelvuldig en met succus toegepast. Uiteraard kunnen de beide genoemde overwegingen ook tegelijkertijd optreden.

De volgende extraordinariaten kunnen nu voor de toekomstige faculteit worden voorgesteld.

1. *Archaeologie en Oude geschiedenis van Nederlandsch-Indië.*

Deze leerstoel is noodig omdat de hoogleeraar in de algemeene geschiedenis, wie daartoe ook benoemd worde, de kennis van het Oud-Javaansch en het Sanskrit zal missen, die voor de beoefening van de archaeologie en oude geschiedenis van Indië noodig is. Een

volle taak levert dit hoogleeraarschap echter niet op, zoodat een extraordinariaat voor dit overigens belangrijke vak verantwoord is. De betrokken hoogleeraar zal zich niet alleen met de opleiding van de Indonesische literatoren belasten, die na hun candidaatsexamen de archaeologische richting kiezen, maar zal ook voor de studenten in de geschiedenis colleges hebben te geven. Dit hoogleeraarschap behoeft eerst één jaar na de oprichting van de nieuwe faculteit te worden ingesteld, daar de desbetreffende vakken bij de propaedeutische studie niet in aanmerking komen.

2. Maatschappijleer van Nederlandsch-Indië.

De belangrijkheid van dit vak zou op zichzelf beschouwd zeker de instelling van een ordinariaat wettigen. Er is echter een overweging, die het wenselijk maakt in dezen een extraordinariaat te vestigen. De bedoeling van dezen leerstoel toch is, de studenten inzicht te doen verkrijgen in den bouw van de Indische samenleving. Dit behoort te geschieden door iemand die de Indische maatschappij uit lange ervaring kent, b.v. door een ambtenaar van het Binnenlandsch Bestuur, die blijk heeft gegeven van studiezin en wetenschappelijke bekwaamheid. Voor dezen leerstoel een geleerd sociograaf of socioloog uit Nederland te ontbieden ware geheel averechts. Ten einde nu te verwezenlijken, dat de Indische maatschappijleer wordt gedoceerd door iemand, die in het volle leven staat en blijft staan, en ten einde zekerheid te hebben dat de meest daarvoor aangewezen persoon zich daarvoor beschikbaar kan stellen zonder zijn eigenlijke carrière te behoeven op te geven, is het instellen van een buitengewoon hoogleeraarschap de aangewezen weg.

3. Economische politiek.

Het is ondoenlijk bij het tot stand

komen van de faculteit der letteren, waarin de sociale wetenschappen een belangrijke rol zullen spelen, de staathuishoudkunde geheel te blijven overlaten aan den hoogleeraar, die thans als lid van de faculteit der rechtsgeleerdheid daarmede is belast. Geboden schijnt een extraordinariaat in te stellen, te vervullen door iemand, die nauw contact heeft met het bedrijfsleven, het Departement van economische zaken enz., en die de studenten kan inwijden in de economische politiek van Nederlandsch-Indië in verband met die in andere landen. Ook kennis van het westersch bedrijfswezen met zijn vertakkingen over de wereld kan door dezen docent worden bijgebracht. In bepaalde gevallen zal hem ook het onderwijs in de statistiek kunnen worden opgedragen.

§ 32. De bezetting der leerstoelen. ¹⁾

§ 33. Assistentschappen.

In § 9 werd uitvoerig aangegeven, waarom het aanstellen van assistenten naast de te benoemen hoogleeraren een onafwijsbare eisch moet worden genoemd, wil het onderwijs in de nieuwe faculteit inderdaad die cultuurvormende waarde hebben, die ervan wordt verwacht. Hier ter plaatse behoort dus nog slechts te worden aangegeven hoeveel assistentschappen noodig zullen zijn en voor welke vakken.

1. *Staatsrecht.* Gelijk reeds in paragraaf 17 werd vermeld zal de hoogleeraar in het staatsrecht, die aan de Rechtshoogeschool is verbonden, slechts dan een uitbreiding van zijn taak in verband met de faculteit der letteren op zich kunnen nemen, wanneer tot aanstelling van een assistent wordt overgegaan.

¹⁾ De inhoud van deze paragraaf, waarin personen worden besproken, komt niet voor publicatie in aanmerking.

2. *Staathuishoudkunde*. Gezien de centrale plaats, die de staathuishoudkunde in de studie der sociale wetenschappen zal innemen, is instelling van een assistentschap onvermijdelijk. De betrokkene zal zoowel ter beschikking staan van den hoogleeraar in de staathuishoudkunde als van den buitengewonen hoogleeraar in de economische politiek.

3. *Maleisch*. De assistent voor dit vak zal in de eerste plaats den studenten behulpzaam moeten zijn, voor wie het Maleisch niet de moedertaal is. Hij zal hun op min of meer schoolsche wijze de beginselen der taal moeten bijbrengen, zoodat voor den hoogleeraar ruimte overblijft hooger onderwijs te geven in den waren zin des woords. Hierbij zij aangeteekend, dat aan de Rechtshoogeschool reeds een assistent voor Javaansch is verbonden, zoodat voor die taal geen maatregelen noodig zijn.

4. *Sanskrit en Arabisch*.

In dit assistentschap kunnen deze beide talen worden gecombineerd indien daarvoor een jong doctor in de Indonesische talen wordt benoemd, die te Leiden heeft gestudeerd en dus van Sanskrit en Arabisch beide grondige studie heeft gemaakt. Later, wanneer abiturienten van de Bataviasche faculteit der letteren beschikbaar komen, zou het assistentschap kunnen worden gesplitst. De hier bedoelde assistent, die eerst in het tweede bestaansjaar van de nieuwe faculteit behoeft te worden aangesteld, zou ook bij de studie van de Indische archaeologie en oude geschiedenis behulpzaam kunnen zijn.

5. *Volkenkunde*.

Een assistent voor dit vak, dat een centrale plaats in de faculteit der letteren inneemt, is te meer noodig omdat deze tevens ten dienste van het onderwijs in de Indische maatschappijleer zou kunnen staan.

6. *Geschiedenis*.

Met het oog op de uitgebreidheid van het veld der historische studiën is de aanstelling van een assistent, die de studenten wegwijst behoort te maken en hun leiding zal geven bij het verrichten van kleine onderzoekingen, een noodzakelijkheid.

Voor de vakken Nederlandsch en wijsbegeerte schijnt de aanstelling van een assistent niet aanstonds noodig, daar dit in den voorgestelden studieopzet hulpvakken en geen centrale vakken zijn; wat de studenten van deze vakken behooren te weten, kan hun zonder assistentshulp op de colleges worden bijgebracht.

Er moet op worden gewezen dat voor de onder 4, 5 en 6 genoemde assistentschappen vermoedelijk geen krachten in Indië beschikbaar zullen zijn en uitzending uit Nederland noodzakelijk zal blijken. Op den duur, wanneer de faculteit te Batavia haar eerste alumni zal hebben afgeleverd, zullen de assistentsplaatsen door in Indië opgeleide krachten volledig kunnen worden vervuld. Daarvan zal het gevolg zijn, dat uit Indië afkomstige personen geleidelijk bij het hooger onderwijs worden ingeschakeld, hetgeen in de toekomst mede met het oog op de te vervullen hoogleeraarsplaatsen van belang kan zijn.

§ 34. **Buitengewone lectoraten of leeropdrachten.**

Het moet ten eerste gewenscht worden geacht, dat de faculteit, wil zij voeling blijven houden met de maatschappij, zooveel mogelijk gebruikt maakt van de te Batavia aanwezige wetenschappelijke krachten, die buiten het hooger onderwijs werkzaam zijn. Die medewerking kan worden verkregen in den vorm van een buitengewoon lectoraat, een leeropdracht, dan wel in den ongeorganiseerden vorm van losse voordrachten. Aangezien een en ander

geheel afhankelijk is van de personen, die bij de oprichting van de faculteit in eenigerlei functie te Batavia werkzaam zijn, is het niet doenlijk een volledig overzicht te geven van de op dit terrein liggende mogelijkheden en kan slechts op enkele punten worden gewezen.

a. Indonesische talen.

Met de benoeming van hoogleraren voor het Maleisch en de Sumatratalen, alsmede voor Javaansch, is de outillage van de faculteit, wat de Indonesische talen betreft, natuurlijk niet volledig. Het is zeker gewenscht ook andere talen op eenigerlei wijze bij de faculteit onder te brengen. Dit kan geschieden door een leeropdracht te verstrekken c.q. een aanstelling tot buitengewoon lector te geven aan een gepromoveerde in de Indonesische talen, te Batavia werkzaam, die zich in het bijzonder op een bepaalde taal heeft toegelegd.

Zoo zal den ambtenaar, te verbinden aan het hierna in paragraaf 38 te noemen taalkundig bureau, ongetwijfeld een beperkte doceerende taak aan de litteraire faculteit kunnen worden opgedragen. Het is raadzaam, dat het Gouvernement deze zaak in de hand houdt en niet afwacht, of de betrokkenen zich wellicht als privaät-docent zullen opwerpen; wil de nieuwe faculteit centrum zijn van de beoefening der Indonesische talen, dan zal met de te Batavia bestaande mogelijkheden ten volle rekening moeten worden gehouden. Overigens behoeft een en ander hier ter plaatse niet verder uitgewerkt te worden; het is voldoende dat het beginsel wordt vastgelegd, terwijl de uitvoering aan de nieuwe faculteit kan worden opgedragen.

b. Chineesch.

De vraag moet worden gesteld, of de nieuwe faculteit niet op eenigerlei wijze rekening moet houden met het feit, dat

hier te lande de belangrijke Chineesche groep een eigen beschaving vertegenwoordigt. Aan een volledige opleiding in de sinologie, gelijk te Leiden bestaat, kan niet worden gedacht; er bestaat in Nederlandsch-Indië, ook naar het oordeel van het Kantoor voor Oost-Aziatische zaken, geen behoefte aan een opleiding in de Chineesche taal- en letterkunde. Het ware echter onjuist, indien de nieuwe faculteit het Chineesche element geheel zou verwaarlozen. Een leeropdracht. (later wellicht een buitengewoon lectoraat) voor „cultuurgeschiedenis van Oost-Azië”, is derhalve gewenscht.

Wat betreft de plaats van het vak „cultuurgeschiedenis van Oost-Azië” in het studieplan der faculteit kan worden opgemerkt, dat het voor alle studierichtingen als bijvak bij het doctoraalexamen zou kunnen worden gekozen.

c. Bedrijfsleer.

In § 18 werd reeds aangegeven dat de bedrijfsleer een plaats in de nieuwe faculteit behoort te verkrijgen. Voorloopig zou kunnen worden volstaan met het verstrekken van een leeropdracht voor boekhouden en bedrijfsleer aan een jongen abituriënt der Rotterdamsche Handelshoogeschool of Amsterdamsche Handelsfaculteit, die zijn lesopdracht naast zijn functie bij het Gouvernement kan vervullen. Aangezien bedrijfsleer eerst bij de doctoraalstudie in de sociale wetenschappen aan de orde komt, zullen eerst in het vierde bestaansjaar van de faculteit voorzieningen hiervoor behoeven te worden getroffen. Blijkt het nieuwe — niet verplichte — vak aan een behoefte te voldoen, dan kan later een lectoraat worden ingesteld.

d. Paedagogiek.

Aangezien door de faculteit der letteren ook leeraren voor het middelbaar onderwijs worden gevormd, is het zaak

deze ook voor hun paedagogische taak te bekwamen door in de faculteit onderwijs te geven in de paedagogiek en de didactiek. Deze aangelegenheid heeft echter een zoodanige draagwijdte, dat daaraan een afzonderlijk hoofdstuk gewijd moet worden.

Hoofdstuk VII. De opleiding van leeraren.

§ 35. Onderwijsbevoegdheid.

Een regeling van de onderwijsbevoegdheid voor de in Indië afgestudeerden kwam tot dusver nimmer tot stand omdat zij niet noodig was; geen afgestudeerde van de drie hoogeschoolen — die daarvoor ook niet bestemd zijn — werd tot dusverre bij het onderwijs geplaatst. Nu echter aan de litteraire faculteit opleidingen zullen worden verbonden, die geen equivalent met die in het moederland hebben, is een regeling noodzakelijk geworden, die overigens de in het Academisch Statuut (art. 21) neergelegde beginselen, behoudens één belangrijke uitzondering, kan volgen. Die beginselen kunnen als volgt worden geresumeerd.

- 1) alleen het doctoraalexamen geeft onderwijsbevoegdheid en wel voor het hoofdvak en voor de bijvakken, voor zoover deze laatste behooren tot de vakken der faculteit;
- 2) voor de vakken van het candidaats-examen wordt na afgelegd doctoraalexamen alleen bevoegdheid gegeven voor de vakken die behooren tot de faculteit;
- 3) onderwijsbevoegdheid wordt alleen gegeven voor geheele vakken, niet voor onderdeelen daarvan. Men wordt dus b. v. bevoegd voor geschiedenis en niet voor Indische geschiedenis of nieuwe geschiedenis;
- 4) bevoegdheid voor staatsinrichting wordt toegekend aan hem die bij één zijner examens in dit vak is geëxamineerd, terwijl bevoegdheid voor

staathuishoudkunde alleen ontstaat, indien daarin zoowel op het candidaatsexamen als op het doctoraalexamen werd geëxamineerd.

Op grond van deze beginselen kunnen de onderwijsbevoegdheden voor de doctorandi der verschillende studierichtingen uit de faculteit der letteren aldus worden aangegeven.

- a. het doctoraalexamen sociale wetenschappen geeft bevoegdheid voor staatsinrichting en staathuishoudkunde (dit laatste vak alleen, indien het ook bij het doctoraalexamen geëxamineerd);
- b. het doctoraalexamen Indonesische taal- en letterkunde geeft bevoegdheid voor Javaansch en Maleisch;
- c. het doctoraalexamen geschiedenis geeft bevoegdheid voor geschiedenis alsmede voor staatsinrichting, indien dit vak als candidaatsvak wordt gekozen en voor staathuishoudkunde, indien dit vak zoowel van het candidaats- als van het doctoraalexamen een onderdeel vormde;
- d. het doctoraalexamen volkenkunde geeft bevoegdheid voor staathuishoudkunde indien dit vak als bijvak op het doctoraalexamen is gekozen.

Er moet op worden gewezen dat een bevoegdheid voor Nederlandsche taal en letterkunde niet zal kunnen worden verworven, ook niet al zou Nederlandsch als bijvak op het doctoraalexamen worden gekozen. In Nederland bestaat de regeling (art. 21 lid 4 van het Academisch Statuut) dat onderwijsbevoegdheid voor een levende vreemde taal, die als bijvak voor het doctoraalexamen is gekozen, alleen dan wordt verleend, wanneer de candidaat voldoende bewijzen levert van kennis der hedendaagsche taal en vaardigheid in haar schriftelijk en mondeling gebruik. Deze regeling geldt echter voor „vreemde” talen en kan niet

analoog in Indië voor de Nederlandsche taal worden toegepast, ook al zal voor menig student het Nederlandsch een vreemde taal zijn. De eischen bij het onderwijs te stellen aan het Nederlandsch moeten hier te lande nu eenmaal bij de bestaande sociale verhoudingen belangrijk hooger zijn dan die, welke in het moederland aan de „vreemde” talen worden gesteld.

Zooals in den aanhef van deze paragraaf reeds werd aangekondigd, moet in één opzicht een afwijking van de regeling in het Academisch Statuut ten aanzien van de onderwijsbevoegdheid worden voorgesteld. Het Nederlandsche stelsel is sinds het Academisch Statuut van 1921: Onderwijsbevoegdheid wordt uitsluitend ontleend aan het doctoraalexamen; aan het candidaatsexamen wordt die bevoegdheid niet verbonden. Vóór 1921 echter werd de onderwijsbevoegdheid reeds ontleend aan het candidaatsexamen. De vraag kan nu worden gesteld of in Indië zoo ver behoort te worden gegaan en of niet aan het candidaatsdiploma althans een gedeeltelijke onderwijsbevoegdheid kan worden verbonden. Het volgende moge strekken om aan te geven, welke argumenten voor een zoodanige gedeeltelijke bevoegdheid pleiten.

In de eerste plaats kan er aan worden herinnerd (zie § 14 sub d en § 19 sub d) dat in Indië het candidaatsdiploma zoo veel mogelijk maatschappelijke waarde behoort te bezitten, omdat veel studenten door financieele omstandigheden in de onmogelijkheid verkeerden een studie van vijf jaar of langer te bekostigen. Ook afgezien van deze omstandigheid mag men de vraag stellen of het wel juist gezien is om, gelijk in Nederland, slechts een met een doctoraalexamen afgesloten studie als voltooid te beschouwen en daarmede het alternatief te stellen: of vijf jaar hooger onderwijs of in het geheel geen. Alleen de Economische hoogeschool te Rotterdam heeft destijds een nieuwe koers ingeslagen door aan het candidaats-

examen een zelfstandige beteekenis toe te kennen en daaraan zelfs een titel (D.H. = Diploma Handelswetenschappen) te verbinden; hoewel in latere tijd de neiging bij de studenten is opgekomen om niettemin zooveel mogelijk het doctoraalexamen af te leggen, is toch Rotterdam nog altijd de eenige hoogeronderwijsinstelling in Nederland, waar een studie, die na het candidaatsexamen niet wordt voortgezet, niet wordt beschouwd als een ontijdig afgebroken studie.

In andere landen is dit, gelijk bekend, anders. In de Engelsche sprekende landen beperkt de groote meerderheid der studenten zich tot het „Bachelor” examen en wordt de hoogere graad van „Master” slechts door een kleine minderheid verkregen. De Utrechtsche hoogleeraar Kruyt, die Amerika bezocht, zegt er in zijn brochure „Hoogeschool en Maatschappij” het volgende van: „Formeel moge er eenige gelijkenis (meer trouwens niet) zijn tusschen Bachelor en candidaat, tusschen Master en doctorandus, er is dit enorme verschil dat wie hier te lande als candidaat zijn studie afbreekt een gesjeesd student is en levenslang blijft, terwijl een Bachelor dit niet in het minst is. Hoeveel middelmatigen zwoegen hier na een slapjes afgelegd candidaatsexamen door tot een doctorexamen, dat eigenlijk boven hun krachten ligt; hoevelen zou het tot voordeel zijn, na b. v. drie jaar de universiteit eervol te verlaten en jong in de praktijk te gaan”. ¹⁾ Deze zienswijze schijnt mij juist. Er is geen enkel bezwaar tegen en zelfs menig voordeel aan verbonden om zooveel mogelijk studenten van de algemeene vorming, die het hooger onderwijs geeft, te doen profiteeren en het bezoek aan de universiteit niet te bemoeilijken door den eisch dat zij „volledig” moet zijn. Bij een vakstudie, gelijk die voor ingenieur, meester

¹⁾ H. R. Kruyt: „Hoogeschool en Maatschappij” (1931), blz. 26. Een overeenkomstig pleidooi bij Duyvendak, t. a. p. blz. 4 van den overdruk.

in de rechten en arts, is uiteraard volledigheid noodig; niet echter voor voor de studiën, die een minder afgerond karakter dragen, gelijk die in de faculteit der letteren.

Het tweede argument is van bijzonder aard en betreft meer bepaaldelijk het denkbeeld, een beperkte onderwijsbevoegdheid te verbinden aan het candidaatsexamen in de faculteit der letteren. Dit argument ligt aan de kostenzijde. Naarmate het middelbaar onderwijs zich uitbreidt — de Directeur van Onderwijs en Eeredienst heeft er nog onlangs op gewezen — worden de kosten daarvan voor het Gouvernement steeds zwaarder, weshalve indianisatie, d.w.z. verstrekking van onderwijs door in Indië opgeleiden, steeds dringender geboden wordt. Indianisatie zal echter weinig baat geven indien aan de in Indië opgeleiden hetzelfde salaris wordt toegelegd als aan de uit Nederland uitgezonden. Daarom verdient het ernstige overweging de Indianisatie gepaard te doen gaan met een anderen maatregel: aanstelling van „niet-volledig bevoegden” bij het middelbaar onderwijs. Dit kan worden bereikt door aan hen, die aan de litteraire faculteit te Batavia hun candidaatsexamen hebben afgelegd, een bevoegdheid te geven, welke gelijk is op die, welke verbonden is aan de A-akten voor de moderne talen, dus een bevoegdheid voor de lagere klassen. In den eersten tijd zal deze maatregel uit financieel oogpunt nog weinig effect sorteerden, daar het aantal der in de nieuwe faculteit verkrijgbare onderwijsbevoegdheden vooreerst nog niet groot zal zijn. Breidt de faculteit zich echter in de toekomst uit en zal ook de bevoegdheid voor vakken als aardrijkskunde en moderne talen kunnen worden verworven, dan zal bij het middelbaar onderwijs een belangrijke besparing worden verkregen, indien in de lagere klassen kandidaten worden geplaatst, die als halfbevoegde leeraren

worden gesalarieerd. Doch het schijnt gewenscht reeds aanstonds in beginsel vast te leggen dat het candidaatsexamen een zoodanige beperkte bevoegdheid meebrengt.¹⁾ Daartegen kan te minder bezwaar bestaan, indien daartegenover een verdere leemte wordt aangevuld, die het Nederlandsche stelsel aankleeft: het gebrek aan paedagogische vorming van de aanstaande leeraren. Wanneer deze beter wordt verzorgd dan thans — in Nederland werd zij tot voor kort in het geheel niet verzorgd — dan zal tegen een minder „volledige” opleiding nog minder bezwaar behoeven te blijven bestaan. Over die paedagogische vorming wordt hieronder in § 37 gehandeld.

§ 36. Middelbare akten.

Ter voorziening in de behoefte aan leeraren bij het middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs staat naast de universiteit het instituut der middelbare akten. Overwogen moet dus worden of de oprichting van de faculteit der letteren aanleiding kan geven, in ruimere mate thans het geval is²⁾ middelbare akten in Indië verkrijgbaar te stellen. De nota-1929 nam in dezen een positief standpunt in; zij spreekt van akten voor Inlandsche talen en Nederlansch en zag ook akten voor Fransch, Duitsch, Engelsch en paedagogiek in het verschiet.³⁾ In tegenstelling met Nederland, waar de opleiding voor deze akten geheel in handen van particulieren is, werd hierbij gedacht aan een opleiding tot die examens door de docenten van de faculteit, gelijk hier te lande van Gouvernementswege de opleiding voor de

1) Volgens de huidige B. B. L. wordt een volledig bevoegd leeraar bezoldigd volgens schaal 66 kolom III (maximum f 825.—); een niet volledig bevoegd leeraar volgens schaal 59 kolom II (maximum f 725.—). De term „niet volledig bevoegd” worde door een meer passende vervangen, b.v. bevoegdheid A.

2) Momenteel kan in Indië slechts examen worden afgelegd voor M. O. Wiskunde K I en Engelsch-A.

3) Nota-1929 blz. 11, 23, 31, 32.

akte K.I aan de Technische Hoogeschool was verbonden.

De commissie-Meyer Ranneft nam een ander standpunt in. Zij herinnerde aan de voorgeschiedenis van deze akten met de volgende bewoordingen: „Men dient voor oogen te houden, dat de middelbare acten in Nederland zijn ingesteld na 1863, toen de H.B.S. werd opgericht en de groote uitbreiding van het middelbaar onderwijs tot gevolg had, dat een onvoldoend aantal academisch gevormde leeraren aanwezig was. Dit laatste gold niet alleen voor die vakken, die aan de universiteiten toenmaals nog niet vertegenwoordigd waren (moderne talen), maar evenzeer voor de andere vakken, die op de Hoogere Burgerschool moesten worden gedoceerd (wiskunde, natuurkennis, Nederlandsch, geschiedenis, staatshuishoudkunde, enz.) Vandaar ook, dat voor de klassieke talen nimmer middelbare acten zijn ingevoerd. De leeraren met M.O. acte zijn derhalve altijd benoemd bij gebrek aan universitair opgeleide sollicitanten, niet omdat men van oordeel was, dat hunne opleiding gelijkwaardig was met die van de universitair gevormden.”¹⁾

Op grond van deze overwegingen beval de commissie aan, de middelbare scholen uitsluitend van academisch opgeleiden te voorzien en in gevallen, waarin een volledige universitaire studie niet noodig scheen, te volstaan met een candidaatsexamen.

Het wil mij voorkomen dat in dezen het voorstel van de commissie-Meyer Ranneft voor overneming in aanmerking komt. Er ligt in het geheele instituut der middelbare akten iets onlogisch. Men wenscht bepaalde personen, die niet in het bezit zijn van het einddiploma van een gymnasium of een H.B.S., geen toegang tot de universiteit te verleen, maar laat hen wel toe tot een examen, dat geheel hetzelfde civiele effect heeft en den

geëxamineerde *volledig* bevoegd maakt voor middelbaar onderwijs. In den tijd, dat het gymnasium als eenig denkbare vooropleiding voor universitaire studie werd beschouwd, was deze weinig principieele houding begrijpelijk; thans is zij dat niet meer. Er is bovendien een ernstig bezwaar tegen het instituut der middelbare akten, zooals zich dat in Holland heeft ontwikkeld. Vele candidaten zijn op zelfstudie, schriftelijke cursussen, e. d. aangewezen, waardoor de studie al te zeer moet leiden tot ophooping van parate, op een examen produceerbare kennis; zulks in tegenstelling met de studie aan de universiteit, waar de examinerator den examinandus kent en met hem heeft gewerkt, zoodat hij een oordeel bezit over zijn algemeene bekwaamheden. Van de overige voordeelen, die het studeeren aan de universiteit boven studeeren op eigen gelegenheid biedt, wordt hierbij nog gezwezen.

Tegen de conclusie, dat dus in Nederlandsch-Indië geen middelbare akten moeten worden ingesteld, kan één bedenking worden geopperd. De groote meerderheid der middelbare examens wordt in Nederland afgelegd door onderwijzers, die hun positie wenschen te verbeteren en daarom het leeraarsambt ambieeren. In Indië zou dus deze mogelijkheid voor menige bekwame onderwijskracht worden afgesneden. Dit bezwaar is zeker van beteekenis, doch het kan worden ondervangen, indien onder bepaalde voorwaarden ook bezitters van een lageronderwijsakte tot de universitaire studie worden toegelaten, waardoor zij rechtstreeks worden geleid tot het doel, dat zij vroeger slechts langs den omweg van het middelbaar examen konden bereiken. Reeds thans bestaat voor de verschillende hoogeschoolen een regeling ex art. 13 der Hooger Onderwijsordonnantie, waardoor bepaalde personen, die niet in het bezit zijn van de vereischte diploma's, toch tot het hooger

1) Rapport, blz. 36.

onderwijs worden toegelaten. Een bepaling, dat bezitters van de hoofdkte bij gebleken geschiktheid mede tot de studie in de faculteit der letteren kunnen worden toegelaten, zal voldoende zijn om gerechtvaardigde verlangens in den kring der leerkrachten bij het lager onderwijs te bevredigen. Hiertegen zal te minder bezwaar bestaan, omdat de studie in de faculteit der letteren niet uitsluitend, gelijk in Nederland, voor bezitters van het gymnasiumdiploma zal openstaan, maar evenzeer voor abituriënten der H.B.S. De gronden, voor deze verruimde openstelling in het plan-1929 aangevoerd (blz. 32), schijnen mij klemmend.

§ 37. Paedagogische en didactische vorming.

Gelijk reeds werd aangestipt is de practische vorming van de aanstaande leeraren bij het middelbaar onderwijs op paedagogisch en didactisch terrein door de Nederlandsche universiteiten zeer verwaarloosd. Tot voor kort ging men in Nederland nog altijd van de intellectualistische gedachte uit, dat men van een vak slechts veel behoeft te weten om een goed docent daarin te zijn. De onjuistheid dezer gedachte is in andere landen reeds lang ingezien. Wanneer tijdens mijn buitenlandsche reis vragers in de Philippijnen en in Britsch-Indië mij tot de verklaring noopten, dat aequivalenten van hun „Teachers colleges” „Faculties of education” of soortgelijke instituten in Nederland geheel onbekend zijn, dan werd deze mededeeling met ongeveinsde verbazing aangehoord. Gelukkig is in de jongsten tijd in Nederland een kentering te bespeuren. Een tweetal maatregelen zijn genomen, die de bestaande leemte nog geenszins vullen doch wel als een stap in de goede richting mogen worden aangemerkt.

Vooreerst heeft men ingesteld het instituut van het hospiteeren. Wanneer een candidaat-leeraar voor zijn practische

opleiding wenscht te hospiteeren aan een Rijks hogere burgerschool, dan kan hij een verzoek daartoe indienen; ingeval hij dan gedurende drie achtereenvolgende maanden aan een bepaalde school heeft gehospiteerd en tenminste zes lessen zelf gegeven tot tevredenheid van de betrokken autoriteiten (leeraar, directeur en inspecteur), wordt hen door de Minister deswege een verklaring verstrekt ¹⁾. Verplicht is deze regeling niet; bij de benoeming tot leeraar zal echter het bezit van deze verklaring gewicht in de schaal leggen.

In de tweede plaats zijn in 1939 aan de verschillende Rijksuniversiteiten ²⁾ docenten benoemd voor de didactiek der verschillende vakken van middelbaar onderwijs; men heeft daarvoor bij elk vak den meest ervaren en bekwamen leeraar benoemd, waarover ter plaatse kon worden beschikt. Wie deze colleges geregeld heeft gevolgd, ontvangt daarvoor een testimonium. Een verplichting ontbreekt ook hier, doch de betrokken onderwijsautoriteiten denken reeds aan de mogelijkheid, eerlang het volgen dezer colleges alsmede het hospiteeren verplicht te stellen voor hen, die een benoeming tot leeraar bij het middelbaar of voorbereidend hooger onderwijs wenschen.

Op nog een derde manier kunnen studenten, die voor het ambt van leeraar bestemd zijn, zich in Nederland voor de hen wachtende taak bekwamen n.l. door het volgen van colleges in paedagogiek, psychologie en aanverwante vakken; de meeste universiteiten bezitten daarvoor reeds leerstoelen. Voor Nederlandsch-Indië kan echter, afgezien van de daaraan verbonden kosten, de oprichting van soortgelijke leerstoelen nog niet worden overwogen aangezien gebleken

¹⁾ Besluit van den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 20 Februari 1937 No. 89201 afdeeling V. H. M. O. Een afschrift van dit besluit wordt als bijlage gedrukt.

²⁾ De bijzondere ontvangen hiervoor een speciale subsidie.

is, dat daarvoor geen geschikte personen beschikbaar zijn. Immers in Indië kan geen paedagogiek of psychologie met vrucht worden gedoceerd door wie niet op de hoogte is van de psyche der verschillende bevolkingsgroepen, terwijl ook kennis van een of meer Inheemsche talen voor een eventueelen docent in de Indische paedagogiek noodzakelijk is. Uitzending van een paedagoog of psycholoog uit Nederland zou dus weinig zin hebben. In de toekomst zou kunnen worden overwogen een jongen afgestudeerde uit Nederland te ontbieden, die b.v. een plaatsing op het departement van Onderwijs en Eeredienst zou kunnen verkrijgen en, na een voorbereiding van verscheidene jaren, een professoraat in de Indische paedagogiek of psychologie zou kunnen bekleeden.

Voorshands moet dus in Indië worden volstaan met een regeling die analoog is aan de Nederlandsche, zoodat de volgende maatregelen kunnen worden voorgesteld :

1. Invoering van een verplichte hospiteeringsregeling in den geest van de Nederlandsche en wel in dier voege, dat bevoegdheid tot het geven van middelbaar onderwijs alleen wordt verkregen, indien na het universitaire examen is gehospiteerd. Het doctoraal- c. q. candidaatsexamen zal dus op zichzelf niet de onderwijsbevoegdheid medebrengen.
2. Benoeming van docenten met leeropdracht voor de didactiek van
 - a. Inheemsche talen
 - b. Geschiedenis
 - c. Staatsinrichting en staathuishoudkunde
3. Inrichting van speciale colleges te geven door reeds uit anderen hoofde aanwezige hoogleeraren, die den aspirant-leeraren algemeene oriën-

teering kunnen geven op het gebied van paedagogiek en psychologie. Zoo kan wellicht de hoogleeraar in de wijsbegeerte onderwijs geven in de encyclopaedie der paedagogiek en is de hoogleeraar in de psychiatrie bij de Geneeskundige Hoogeschool in de gelegenheid, de psychologie van de rijpere jeugd te doceeren.

Komen deze maatregelen tot stand, dan zal meer zijn bereikt dan ooit bereikt had kunnen worden met het afzonderlijk lectoraat in de paedagogiek, dat in het plan-1929 werd voorgesteld. ¹⁾ In ieder geval moet worden geconstateerd, dat maatregelen om de aspirant-leeraren voor hun taak voor te bereiden te meer onafwijsbaar zijn, naarmate men in de toekomst meer leerkrachten voor het middelbaar onderwijs in Indië zelf wensch op te leiden.

De uitwerking van het complex van vraagstukken, aan de vorming van de aanstaande leeraren verbonden, kan hier thans niet worden gegeven. Zij zal t.z.t. moeten geschieden door overleg tusschen de faculteit en het Departement van Onderwijs en Eeredienst. Daarvoor is ruimschoots tijd beschikbaar, omdat zoo-wel het hospiteeren als het volgen van colleges op paedagogisch en didactisch terrein eerst na aflegging van het candidaatsexamen zal kunnen geschieden.

Hoofdstuk VIII. De verdere taak van de faculteit der letteren.

§ 38. Taalkundig bureau.

Naast wetenschappelijk onderzoek en opleiding tot maatschappelijke betrekkingen, waarvoor een wetenschappelijke vorming vereischt is, heeft de faculteit nog een derde taak; zij draagt haar

¹⁾ Blz. 23. Opmerkelijk is, dat te dier plaatse niet aan vorming van leeraren werd gedacht, doch aan die van onderwijsinspecteurs en leiders van kweek- en normaalscholen.

invloed uit op het maatschappelijk leven, waarmede zij op zeer uiteenlopende wijze contact zal hebben. Een van die vormen van contact is: het leiding geven aan en het coördineeren van het taalkundig onderzoek.

Het Indische Gouvernement heeft reeds lang ingezien, dat wetenschappelijke bestudeering van de voornaamste talen van den Oost-Indischen archipel zoowel uit wetenschappelijke als practische overwegingen noodzakelijk is. Daarom is het ertoe overgegaan, doctoren in de Oostersche talen aan te stellen tot taalambtenaren en dezen op te dragen in bepaalde taalgebieden woordenlijsten, woordenboeken, grammatica's enz. samen te stellen. Veel is op dit gebied ongetwijfeld reeds bereikt. Echter is het onderzoek niet gecoördineerd; de taalambtenaren werken voor zichzelf en blijven vrijwel geheel zonder toezicht.

Van de aanwezigheid van de faculteit der letteren kan nu worden gebruik gemaakt om in deze leemte te voorzien en over te gaan tot stichting van een taalkundig bureau. De wenschelijkheid van een zoodanigen maatregel is destijds reeds door de Regeering erkend; op de begroting voor 1930 ¹⁾ werden gelden uitgetrokken voor een taalambtenaar in algemeenen dienst, tot wiens aanstelling echter nimmer is overgegaan.

De hoogleeraren voor Javaansch en Maleisch zouden als directeuren (zonder bezoldiging) van dit bureau kunnen optreden, terwijl de dagelijksche leiding zou kunnen worden toevertrouwd aan een taalambtenaar in algemeenen dienst, die behoudens eenig administratief personeel geen verdere assistentie zal behoeven. Aldus zou de faculteit bij het practisch taalonderzoek worden ingeschakeld. Doch ook nog op andere wijze kan zulks geschieden: de bedoelde taalambtenaar in algemeenen dienst zou

een doceerende taak aan de faculteit kunnen krijgen en zou b.v. behalve de taal van zijn bijzondere studie ook de algemeene Indische taalkunde kunnen doceeren, waarvoor hem een leeropdracht zou kunnen worden verstrekt (zie § 34 sub a).

De nota-1929 dacht zich het te stichten taalkundig bureau als een zuivere Gouvernementsinstelling. Het wil mij echter voorkomen, dat het bureau vlotter zal kunnen arbeiden en gemakkelijker contact met de buitenwereld kan verkrijgen, indien het niet geheel ambtelijk is georganiseerd. Dit kan worden bereikt door het te doen exploiteeren door het Bataviaasch Genootschap, ter welks beschikking de hoogergenoemde taalambtenaar zou kunnen worden gesteld. Een dergelijke regeling zou ook een belangrijke versteviging beteekenen van de positie van het Genootschap, dat gebukt gaat onder een te kleine wetenschappelijke staf. Een instelling als het Genootschap behoeft naast zijn museum en bibliotheek en naast de op gezette tijden vergaderende afdelingen een vaste kern van wetenschappelijke werkers, die hun tijd volledig aan de wetenschap kunnen wijden. Wordt dus een taalkundig bureau gesticht, dan kan de arbeid, thans verricht door de afdeling Taal-, land- en volkenkunde, op meer ruime en intensieve schaal worden uitgeoefend.

Naast het taalkundig bureau zal eerlang ook een volkenkundig bureau voor oprichting in aanmerking komen. De nota-1929 spreekt van een taal- en volkenkundig bureau, doch deze combinatie lijkt weinig bevredigend, aangezien taalstudie geheel andere eischen stelt dan ethnologische studie. Het is echter niet gewenscht teveel zaken tegelijk te entameeren, weshalve hier kan worden volstaan met de vermelding, dat op den langen duur oprichting van een volkenkundig bureau wenschelijk moet worden geacht.

In het plan-1929 wordt nog voor-

1) Afdeling V stuk 5 post 560 A, onderdeel b.

gesteld den Oudheidkundigen Dienst in nauw contact te brengen met de faculteit door aan den Chef van dien dienst een beperkte doceerende taak als buitengewoon hoogleeraar op te dragen; daaraan werd de eisch verbonden, dat de faculteit in de toekomst advies zal uitbrengen bij de benoeming van dezen functionaris. Een zoodanige regeling is echter minder raadzaam. Ook in Nederland wordt bij de benoeming tot functies, waaraan een extra-ordinariaat als nevenbetrekking is verbonden, de faculteit niet geraadpleegd.

§ 39. Nevenopleidingen.

Zal de faculteit der letteren haar cultuurvormende functie op juiste wijze vervullen, dan zal deze zich niet alleen tot de studenten hebben te wenden, maar ook tot een ruimer publiek. Hetgeen de hoogleeraren op dit terrein verrichten is ten deele individueel en vrijwillig; in hoeverre zij door publicaties en voordrachten de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek in breederen kring wenschen te verbreiden, staat aan hen persoonlijk ter beoordeeling.

Daarnaast is echter ook een officieele bemoeienis op dit terrein denkbaar. Er bestaat in de intellectueele bovenlaag der maatschappij te zeer de opvatting, dat de universiteit er is voor de studenten; de gedachte, dat ook zij van het hooger onderwijs kunnen profiteren, die reeds een functie bekleeden, komt gewoonlijk niet op den voorgrond. Toch behoeft het weinig toelichting dat talrijke personen voor hun verdere vorming veel nut zouden kunnen trekken door het bijwonen van colleges en oefeningen in ethnologie, staathuishoudkunde, maatschappijleer, Inheemsche talen, enz.; voor zoover het gouvernement werkgever is, dient het zich ervan rekenschap te geven, of niet op deze wijze de wetenschappelijke vorming van

de ambtenaren kan worden aangevuld. Aan den anderen kant dient gewaakt te worden tegen een te zeer propageeren van de gedachte „University extension”, indien dit ertoe zou leiden dat de hoogleeraren te zeer worden belast met cursussen, voordrachten e.d. waardoor de beoefening van de wetenschap in het gedrang zou kunnen komen. Formeel gesproken bevat het vorenstaande niets nieuws: art. 43 van de Hooger-Onderwijsordonnantie spreekt reeds van wetenschappelijke voorlezingen en leergangen, aan een Landshoogeschool te verbinden. Deze bepaling is echter tot dusver een doode letter gebleven. Komt de faculteit der letteren tot stand, dan zal aan dit artikel leven moeten worden ingeblazen.

§ 40. Bijzondere leerstoelen.

Een andere vorm van verankering van de faculteit in de maatschappij bestaat in het instituut der bijzondere leerstoelen, waardoor bepaalde richtingen, stroomingen en groepen in de gelegenheid worden gesteld hun wetenschappelijke visie aan de hoogeschool te doen vertegenwoordigen. In vele opzichten kan hierin een welkome aanvulling van het Gouvernementsonderwijs worden gezien. Het zou b. v. zeer toe te juichen zijn, indien van Mohammedaansche zijde één of meer leerstoelen voor de beoefening van den Islam zouden worden opgericht; ook zou het van belang zijn, indien naast den Gouvernementsleerstoel voor wijsbegeerte bijzondere leerstoelen tot stand komen, vanwaar het wijsgeerig stelsel wordt verkondigd, dat aan een bepaalde levensbeschouwing verbonden is. Er dreigt hier echter een gevaar. In Nederland is het instituut der bijzondere leerstoelen bedenkelijk gedenatureerd. Het werd in 1905 in de Hooger Onderwijswet gebracht om, gelijk de Memorie van Antwoord het formuleerde „tegenover een onderwijs in de hoofvakken, dat tegen de levens- en wereldbeschou-

wing van het grootere deel der massa indruischt, een ander onderwijs te geven, dat met die levensrichting overeenstemt". Sindsdien zijn echter bijzondere leerstoelen opgericht en van Overheidswege goedgekeurd voor allerlei vakken en onderdeelen daarvan, die met eenigerlei levensbeschouwing niet van doen hebben; er bestaan bijzondere hoogleeraren voor het Recht van den industrieelen eigendom, de Italiaansche taal en de Verlichtingskunde. De overtuiging wint in Nederland veld, dat verschillende van dergelijke leerstoelen minder zijn gesticht om in een leemte bij het Hooger Onderwijs te voorzien dan om de te benoemen docenten den titel van hoogleeraar te doen verkrijgen. De bestaande bepalingen der Hooger-Onderwijswet laten niet toe dit euvel te bestrijden; wanneer eenmaal een instelling, stichting of vereeniging bij Koninklijk Besluit bevoegd is verklaard om een of meer leerstoelen voor een bepaald doel te vestigen (art. 170 der Wet), dan wordt de benoeming van den titularis, die door het curatorium van den leerstoel geschiedt, door de Regeering steeds bekrachtigd. Op maatregelen tegen dit misbruik wordt thans gezonnen.

In Nederlandsch-Indië zijn tot dusverre geen bijzondere leerstoelen opgericht. De regeling in de Hooger-Onderwijs ordonnantie (art. 40 en 41) is echter nagenoeg gelijklopend aan die in de wet en biedt dus ruimte voor dezelfde excessen als in Nederland waar te nemen zijn. Daarom is het alleszins aanbevelenswaardig om de bestaande voorschriften zoodanig te veranderen, dat de gesignaleerde uitwassen kunnen worden voorkomen. Deze verandering zou hierin kunnen bestaan, dat de bevoegdheid van particuliere instellingen en vereenigingen niet verder gaat dan de instelling van bijzondere *lectoraten*. Daaraan zou dan de bepaling kunnen worden toegevoegd, dat de Gouverneur-Generaal bevoegd is, op voorstel van de betrok-

ken faculteit aan een bijzonderen lector den titel van hoogleeraar te verleenen. Aldus wordt bereikt, dat het bijzonder hoogleeraarschap alleen wordt verkregen door hen, die daarvoor uit hoofde van hun studievak en hun wetenschappelijke standing in aanmerking komen.

Hoofdstuk IX. De huisvesting van de faculteit.

§ 41. **Collegezalen en werkvertrekken.**

Het nauwe verband tusschen de faculteit der letteren en die der rechtsgeleerdheid maakt de onderbrenging van eerstgenoemde faculteit in het gebouw van de Rechtshoogeschool te Batavia vanzelfsprekend. De vraag is derhalve slechts, of dit gebouw voldoende ruimte biedt om ook de nieuwe faculteit te herbergen. Voor de beantwoording van deze vraag dient een onderscheid te worden gemaakt tusschen de collegezalen en de werkvertrekken voor hoogleeraren en assistenten.

a. Collegezalen.

Sinds de jongste verbouwing zijn er in het gebouw van de Rechtshoogeschool vier groote en twee kleine collegezalen ingericht. Deze beide laatste worden geheel in beslag genomen door de nieuw benoemde assistenten voor privaat- en publiekrecht, zoodat slechts de vier groote collegezalen voor een beschouwing in aanmerking komen. Deze nu zijn gedurende de normale collegetijden (8 - 12) nog gedurende 37 uren's weeks beschikbaar, afgezien van den Zaterdag, waarop aan de Rechtshoogeschool geen colleges worden gegeven. Bovendien is door aanbrenging van gordijnen een deel van de aula als collegezaal in te richten, waardoor nog (wederom afgezien van den Zaterdag) 20 uren beschikbaar komen, gevende een totaal van 57 uren of, als de Zaterdag wordt meegeteld, 77 uren. Voor de faculteit der letteren is dit voorloopig voldoende, vooral wanneer bedacht wordt dat colleges met weinig

toehoorders (b.v. die voor Sanskrit en Arabisch) gevoeglijk in de werkkamer van den hoogleeraar gegeven kunnen worden.

Voorzieningen op het gebied van collegezalen zijn dus voorshands niet noodig.

b. Werkvertrekken.

Behalve collegezalen zijn evenzeer noodig werkvertrekken voor de hoogleeraren, gelijk die ook reeds voor de docenten der Rechtshoogeschool bestaan. Deze vertrekken worden door de hoogleeraren gebezigd om studenten te ontvangen, tentamina af te nemen, privatissima te houden e.d. meer. Voor de bevordering van het contact tusschen hoogleeraar en student zijn zij onmisbaar. Aan de Britsch-Indische universiteiten heeft dan ook iedere hoogleeraar zijn van een handboekrij voorziene werkkamer in het universiteitsgebouw, waar de studenten doorlopend toegang hebben.

Voor het doen inrichten van werkkamers voor zes nieuwe hoogleeraren is geen plaats in het gebouw van de Rechtshoogeschool voorhanden. Laat men de afzonderlijke werkkamer voor den docent in het Volkenrecht vervallen, waarvan weinig gebruik wordt gemaakt, en worden tevens de niet strikt onmisbare voorzitterskamer en tijdschriftenkamer (beide aan de voorzijde van het gebouw gelegen) tot werkkamer ingericht, dan zal in ieder geval nog ruimte moeten worden gevonden voor drie werkvertrekken.

Voorts moeten localiteiten worden vrijgemaakt voor de te benoemen assistenten. De normale toestand is — moderne hoogeschoolen als b.v. de Rotterdamsche geven dat dan ook te zien — dat naast de kamer van den hoogleeraar een vertrek voor zijn assistent beschikbaar is. Dat zou beteekenen dat zes nieuwe localiteiten moeten worden gevonden voor assistentenkamers. Desnoods zou dit getal kunnen worden verlaagd tot drie, indien n.l. een drietal der thans

door de hoogleeraren van de juridische faculteit geoccupeerde werkkamers door omruiling ter beschikking van de litteraire faculteit zouden komen; deze vertrekken zouden dan door tusschenschotten in tweeafdeelingen kunnen worden gesplitst, één voor den hoogleeraar en één voor den assistent. Meer dan een noodoplossing ware dit echter niet.

Nog op één punt dient voorziening te worden getroffen: de boekerij en leeszaal ¹⁾. Hieromtrent handelt de volgende paragraaf.

§ 42. Leeszaal en boekerij.

Indien de faculteit der letteren wordt opgericht, zal het budget van de bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap moeten worden opgevoerd wegens ruimere aanschaffingen. Moeilijkheden van technischen aard geeft dit voorloopig niet: alhoewel de thans voor opberging van de boekerij beschikbare ruimte op den langen duur onvoldoende zal blijken, kan gedurende de eerstkomende vijf à tien jaar met de thans daarvoor bestemde depôtruimte worden volstaan.

Anders is het echter met de voor het publiek toegankelijke ruimten. De algemeene leeszaal in het museumgebouw is thans reeds te klein en zal dus de voor de litteraire faculteit vereischte handboeken bezwaarlijk kunnen bergen. Voorts is een leeszaal voor de studenten van de faculteit der letteren, gelijk de faculteit der rechtsgeleerdheid er een bezit op het terrein der Rechtshoogeschool, een dringende eisch. Meer nog dan in Nederland behoeft de student in Indië, wiens boekenbezit schaarsch en wiens eigen werkruimte karig pleegt te zijn, een lokaal, waar hij rustig kan studeeren en over de benoodigde boekwerken kan beschikken. Oprichting van een faculteit der

¹⁾ Terzijde wordt hier gelaten, dat de nieuwe faculteit, indien geen bijzondere voorzieningen worden getroffen, geen eigen faculteitskamer zal bezitten. Op den duur is zulk een localiteit zeker noodig, doch voorloopig zou van de kamer der juridische faculteit gebruik kunnen worden gemaakt.

letteren zonder een voorziening op dit punt zou half werk moeten heeten.

Er is slechts één voorziening, die in dezen blijvende bevrediging kan schenken en definitief de huisvesting van de toekomstige universiteit in goede banen zal leiden. Zij bestaat hierin dat

- a. een nieuw museum voor het Bataviaasch Genootschap wordt gesticht;
- b. de faculteit der letteren (de toekomstige universiteit) de beschikking verkrijgt over de in het oude museumgebouw vrijgekomen ruimten ;
- c. de bibliotheek, die in het huidige gebouw blijft ondergebracht, de beschikking verkrijgt over de vereischte lees- en studiezalen.

Inderdaad zou op deze wijze een oplossing worden verkregen die aan alle gerechtvaardigde eischen tegemoetkomt en die tevens een blijvend karakter kan dragen.

Vooreerst zou het museum, dat niet alleen veel te klein, doch ook ongeschikt is gehuisvest, de beschikking verkrijgen over een nieuw gebouw, dat aan alle moderne eischen van museumbeheer voldoet. Dat de bestaande toestand van het museum onbevredigend is werd nog onlangs erkend door den brief van den Directeur van Verkeer en Waterstaat van 1 December 1939 No. A 12/2/19¹⁾, waarin dit departementshoofd na bekomen machtiging van de Regeering erkende, dat „het bouwen van een geheel nieuw museum de meest aanbevelenswaardige oplossing is”. Daarbij wordt echter medegedeeld dat de Regeering besloten heeft de beslissing omtrent deze aangelegenheid op te schorten „tot de omstandigheden zich zoodanig hebben gewijzigd dat er aanleiding kan worden gevonden om het bovenbedoeld plan tot geleidelijke vernieuwing van de behuizing van het museum ten laste van de Landsbegroo-

ting weer op te vatten.” In de noodzaak om aan de nieuw faculteit der letteren een behoorlijke behuizing te verschaffen zou een zoodanige wijziging der omstandigheden kunnen worden gezien.

In de tweede plaats zou bij aanvaarding van de hierboven voorgestelde oplossing de bibliotheek van het Genootschap de gewenschte verbetering ondergaan: de algemeene leeszaal zou kunnen worden verdubbeld, de administratieruimte vergroot, de depôt ruimte uitgebreid.

In de derde plaats zou de faculteit der letteren de beschikking verkrijgen over voldoende college- en werkruimten, waardoor een bijbouw op het terrein der Rechtshoogeschool achterwege zou kunnen blijven; gezien de weinige open ruimte, waarover bij de Rechtshoogeschool nog wordt beschikt, zou zulk een bijbouw nooit meer dan een voorloopige en dus onbevredigende oplossing brengen.

Tenslotte zou het zeer gewenschte resultaat worden bereikt, dat de bibliotheek deel uitmaakt van het universiteitscomplex, waardoor de hoogst ongewenschte scheiding van bibliotheek en universiteit, die in Nederland bestaat, te Batavia zou worden vermeden. Vooral met het oog op de outilleering van de werkvertrekken van assistenten en hoogleeraren, waar handbibliotheken dienen te worden ingericht — aan de Nederlandsche universiteiten geeft zulks voortdurend tot moeilijkheden aanleiding wegens de scheiding van universiteit en boekerij — is het zeer gewenscht, dat deze localiteiten zich in de onmiddellijke nabijheid van de bibliotheek bevinden in hetzelfde gebouw en dat zij van de bibliotheek uit kunnen worden geadministreerd.

Aangetekend worde hierbij dat, zooals uit den hoogerangehaalden brief van den Directeur van Verkeer en Waterstaat ook blijkt, het nieuwe mu-

1) Een afschrift hiervan gaat als bijlage hiernevens.

seumgebouw niet wordt gedacht als één monumentaal geheel, dat aanstonds in volle grootte moet worden geconstrueerd. Men stelt zich voor over te gaan tot een paviljoensysteem, dus een hoofdgebouw met vleugels, die geleidelijk kunnen worden bijgebouwd naarmate de behoefte daartoe opkomt. Een eventueele bijdrage van het Land voor een nieuw gebouw kan dus over verschillende jaren worden verdeeld.

Nog afgezien van de vraag, of de tijden als de huidige wel geschikt zijn om een aanvang te maken met de oprichting van een nieuw museumgebouw, moet er op worden gewezen dat de eerste étappe in de uitvoering daarvan geruimen tijd zal vorderen, zoodat wanneer oprichting van de nieuwe faculteit per 1 Augustus 1941 zou worden overwogen, een tijdelijke voorziening in ieder geval noodig zou zijn, teneinde de nieuwe faculteit in het bezit te stellen van 1e. een drietal werkkamers voor hoogleeraren, 2e. een drietal assistentenkamers, 3e. een leeszaal. Uitgaande van de gedachte dat het ongewenscht is deze localiteiten onder te brengen in een elders in de stad liggend gebouw, waardoor het verband met het geheel teloor zou gaan, meen ik dat een en ander slechts kan worden gevonden door de aula van de Rechts-hoogeschool in te richten als leeszaal ¹⁾ en de groote historische zaal in het museumgebouw tijdelijk door het aanbrengen van schotten in een zestal vertrekken te verdeelen. De daarin thans ondergebrachte historische verzameling zou dan tijdelijk moeten worden opgeborgen; enkele belangrijke stukken zouden in het museum Oud-Batavia kunnen worden ondergebracht. Zou de Directie van het Bataviaasch Genootschap daartoe willen medewerken, dan zal, althans tijdelijk, in de huisvesting van de nieuwe faculteit zijn voorzien. Een zoodanige voorziening impliceert

¹⁾ Wellicht kan zij voor plechtigheden worden ont-ruimd en als gehoorzaal gebezigd blijven worden.

echter, dat het Gouvernement binnen afzienbaren tijd tot bouw van een nieuw museum overgaat, daar anders de medewerking van het Genootschap bezwaarlijk zal kunnen worden verkregen.

De vraag moet nog worden beantwoord of het niet de voorkeur zou verdienen inzake de huisvesting van de faculteit het plan-1929 te volgen en over te gaan tot oprichting van een verdiepingsgebouw aan de achterzijde van het gebouw der Rechtshoogeschool; in dat gebouw zouden alsdan de bibliotheek en de faculteit der letteren kunnen worden ondergebracht ²⁾. Hiertegen moge worden aangevoerd dat alsdan het museum gehuisvest zou blijven in de ongeschikte localiteiten van thans, zonder uitzicht op een nieuw museumgebouw, terwijl anderzijds de kosten van een nieuw academiegebouw weinig geringer zouden zijn dan die van den bouw van een nieuw museum. Daarbij komt dat, zou bedoeld gebouw op het Rechtshoogeschoolterrein tot stand komen, elke verdere uitbreidingsmogelijkheid zou zijn afgesneden; in een iets verder verwijderde toekomst, als de universiteit zich uitbreidt, zouden dan wederom nieuwe voorzieningen noodig zijn. Of uit aesthetisch oogpunt een dergelijke bijbouw bevrediging zou schenken, valt voorts ernstig te betwijfelen. Ik meen dus een dergelijken opzet te moeten ontraden en te moeten adviseeren tot den bouw van een nieuw museum zoodra de Landsfinanciën daartoe eenige ruimte bieden. Zonder hoge kosten is het oude museumgebouw aan de behoeften van de faculteit der letteren (de toekomstige universiteit) dienstbaar te maken.

Hoofdstuk X. De universiteit van Nederlandsch-Indië.

§ 43. De wenschelijkheid eener universiteit.

Wanneer de faculteit der letteren

²⁾ Nota-1929. blz. 36.

zal zijn tot stand gekomen is het ten eerste gewenscht, dat tegelijkertijd wordt overgegaan tot de stichting van een universiteit, waarin in ieder geval naast genoemde faculteit de faculteiten der rechtsgeleerheid en geneeskunde worden opgenomen. Deze wenschelijkheid bestaat vooral uit internationaal oogpunt. Ik moge ter adstructie een passage citeeren uit een brief, mij op 2 September 1938 gezonden door Prof. Dr. P. Serton, hoogleeraar aan de Universiteit van Stellenbosch, die mij na afloop van zijn bezoek aan Nederlandsch-Indië het volgende schreef:

„Op één punt heeft mijn oordeel als buitenlandsch Nederlander misschien eenige waarde. Een goede opinie over ons koloniaal beheer in het buitenland, vooral in Engeland en Amerika, is voor ons van zeer groot praktisch politiek belang. Onderwijstoestanden vormen een van de eerste punten, waarop gelet wordt. In dit opzicht is de benaming van Uw drie hoogeschoolen wel zeer ongelukkig, aangezien in de Angelsaksische landen „High school” een middelbare school aanduidt. De gewone Hollandsche afkeer van „façadepolitiek”, die ons dikwijls overmatig bescheiden maakt, speelt ons m.i. ook hier parten. Het lijkt mij uiterst gewenscht om de drie hoogeschoolen zoo spoedig mogelijk om te zetten in faculteiten van een vereenigde universiteit”.

Aan deze spontane verklaring kan m.i. waarde niet worden ontzegd. Nu Britsch-Indië reeds 18 universiteiten bezit en Manila naast de University of the Philippines (Gouvernements instelling) en de University of Santo Tomas (Rooms-Katholiek) een vijftal particuliere universiteiten telt, is het zeker geen vooruitjling op de maatschappelijke ontwikkeling, indien Nederlandsch-Indië als gevolg van de oprichting der litteraire faculteit in het bezit komt van een universiteit.

In deze nota, die over de faculteit

der letteren handelt, is het niet geëigend om in te gaan op de vele administratieve en organisatorische details, verband houdend met de oprichting eener universiteit. Slechts enkele belangrijke problemen dienen hier ter plaatse onder de oogen te worden gezien; zij worden in de § 44 - 48 behandeld.

§ 44. De positie van de Technische Hoogeschool.

Naast de drie faculteiten te Batavia — die der rechtsgeleerdheid, der geneeskunde en der letteren — kan de onderbrenging van de Technische Hoogeschool te Bandoeng als vierde faculteit in de toekomstige universiteit zeker in overweging worden genomen. Principieel is daartegen althans geen bezwaar. De commissie-Meyer Ranneft (blz. 19) citeert den bekenden Oriëntalist, wijlen Prof. dr. C. H. Becker, die de uitschakeling van het technisch element bij het hooger onderwijs een groote fout noemt en het een onbegrijpelijke eenzijdigheid oordeelt, dat de universiteiten het „technische” voor minder wetenschappelijk hielden dan hun eigen arbeidsgebieden.

Het eenige bezwaar tegen opneming van de Technische Hoogeschool in de Universiteit als faculteit van technische wetenschap ligt dus aan de practisch-organisatorische zijde. De leden van laatstgenoemde faculteit zullen op gezette tijden te Batavia vergaderingen van den Senaat moeten bijwonen; dit bezwaar kan echter worden ondervangen door instelling van een college van Rector en Assessoren, waarvan, behalve de Rector, de faculteitsvoorzitters deel uitmaken. Als dan zullen plenaire Senaatsvergaderingen zelden noodig zijn.

Ook zal alsdan het afzonderlijke College van Curatoren vervallen, dat thans te Bandoeng is gevestigd, hetgeen zeker als een gemis zal worden gevoeld. Mijn indruk van de te Bandoeng hieromtrent gevoerde besprekingen is dan ook, dat de meeningen in de faculteit verdeeld

zijn. M.i. dient in dezen de beslissing te worden genomen door faculteit en curatoren der Technische Hoogeschool zelf; het is evenzeer ongewenscht de Hoogeschool tegen haar wil in de universiteit te incorporeeren, als haar tegen haar zin hare zelfstandigheid te laten behouden. Het vraagstuk zal dus t.z.t. door de Regeering aan faculteit en curatorium te Bandoeng moeten worden voorgelegd.

§ 45. De Samenstelling van het Curatorium.

Het spreekt vanzelf, dat het College van Curatoren der Bataviasche hoogeschoolen, om te zetten in een Curatorium voor de universiteit, een wijziging in zijn samenstelling zal moeten ondergaan. Het college zal een of meer leden moeten tellen, die met het oog op de faculteit der letteren (c.q. ook die der technische wetenschap) daarvan deel uitmaken. Gewaarschuwd moet echter worden tegen uitbreiding van het ledental. Het bestaande college heeft buiten den voorzitter tien leden, waarvan twee vertegenwoordigers van de juridische faculteit en twee van de medische, die elk één stem hebben. Worden in de toekomst ook van de litteraire en de technische faculteit twee vertegenwoordigers opgenomen, dan zou het aantal leden tot veertien groeien, hetgeen ongewenscht lijkt met het oog op het vlot bijeenroepen van vergaderingen en het snel nemen van besluiten. Daarom verdient het aanbeveling, alleen de voorzitters der faculteiten in het Curatorium op te nemen en de secretarissen slechts aan te wijzen als plaatsvervangende leden. Aldus kan men zich denken — naar gelang de Technische Hoogeschool al dan niet in de universiteit wordt opgenomen — een Curatorium, bestaande uit een voorzitter en 10, respectievelijk 8 leden, waarvan 4 c.q. 3 hoogleeraren-faculteitsvoorzitters en 6 c.q. 5 anderen, die de verschillende aan

de universiteit verbonden belangen kunnen vertegenwoordigen.

§ 46. De positie van den rector magnificus.

Oprichting van een universiteit brengt met zich de benoeming van een rector magnificus, die de universiteit naar buiten vertegenwoordigt en die de verbinding tusschen de verschillende faculteitsbesturen vormt. Wordt dit ambt in Indië ingesteld, dan zal het een andere positie moeten verkrijgen dan de Nederlandsche traditie medebrengt. In Nederland wordt de rector benoemd voor één jaar; gedurende dat jaar blijft hij volledig met zijn gewone taak als hoogleeraar belast. Onder die omstandigheden ontbreekt een instantie, die zich volledig aan de algemeene belangen van de universiteit kan wijden. Dit is een ongewenschte toestand. In andere landen bestaat een regeling, die ongetwijfeld beter is. De „President” van de University of the Philippines te Manila, die gekozen wordt uit het corps der hoogleeraren, heeft als eenige taak de algemeene belangen van de universiteit te behartigen. Bij zijn benoeming tot „President”, welke benoeming een permanent karakter draagt, wordt hij ontheven van zijn functie als hoogleeraar; hij houdt kantoor in het universiteitsgebouw en is niet alleen het administratieve hoofd van de universiteit, doch stelt zich ook op de hoogte van de nooden en behoeften van alle faculteiten en onderdeelen daarvan. Hij is ook het orgaan voor het contact met de regeering en andere buitenuniversitaire instanties. Daardoor kan hij ook de voorzitters der faculteiten ontlasten van allerlei administratieve beslommeringen. Dit systeem, gebaseerd op de in de Vereenigde Staten gebruikelijke praktijk, voldoet zeer goed. In Britsch-Indië heeft de „Vice Chancellor” der universiteit nagenoeg dezelfde positie, met dit verschil, dat hij aan sommige universiteiten zijn functie als

eereambt vervult en niet altijd uit het corps der hoogleeraren wordt gekozen. De Amerikaansche regeling schijnt verkieslijk en moge dus ook voor de toekomstige universiteit van Java worden voorgesteld.

Wordt de functie van rector magnificus toevertrouwd aan een gepensionneerd hoogleeraar, dan zullen de kosten gering blijven. Bovendien zullen bij benoeming van een afzonderlijken rector magnificus (b.v. voor den tijd van vijf jaren) de toelagen aan de faculteitsvoorzitters, thans f 200. — 's maands bedragende, kunnen worden gehalveerd. Aangeteekend worde hierbij, dat bij de aanstelling van een permanenten rector magnificus een der bezwaren tegen onderbrenging van de Technische Hoogeschool in de universiteit wordt ondervangen; immers benoeming van een te Bandoeng wonend hoogleeraar tot rector magnificus voor één jaar zal dan niet behoeven plaats te hebben.

§ 47. De bibliotheek.

Wanneer de universiteit tot stand komt, dient te worden overwogen, of het niet gewenscht is, over te gaan tot oprichting van een universiteitsbibliotheek. De bestaande toestand is deze, dat de boekerij van de Rechtshoogeschool beheerd wordt door den bibliothecaris van het Bataviaasch Genootschap; de boekerijen van de beide andere hoogeschoolen zijn zelfstandig en worden door een bibliothecaresse in Gouvernementsdienst beheerd. Deze toestand is historisch verklaarbaar: het Bataviaasch Genootschap bezit van oudsher een uitnemende boekerij en tijdschriftenverzameling. Wanneer men echter bedenkt, dat 's Genootschaps bibliothecaris 's jaars f 10.000 heeft te besteden voor de Rechtshoogeschool, terwijl hij voor de boekerij van het Genootschap zelf slechts f 6000 kan ten koste leggen, dan wijst dit erop, dat de bestaande regeling eenigszins oneigenlijk is gewor-

den. Zij is bovendien in zooverre ondoelmatig, dat de bibliothecaris van het Genootschap geen zeggenschap heeft over de boekenverzamelingen van de andere hoogeschoolen. Ongetwijfeld verdient het dus overweging, een nieuwe regeling te maken, in dier voege, dat de bibliothecaris van het Genootschap wordt benoemd tot bibliothecaris der universiteitsbibliotheek en dat hij in deze functie tevens het beheer verkrijgt over de boekerij van het Genootschap, alsmede de supervisie over de bibliotheken van de Technische Hoogeschool en de Geneeskundige Hoogeschool. Te zijner tijd zal hem het toezicht over alle Gouvernements bibliotheken te Batavia kunnen worden opgedragen ter bevordering van doelmatige aanschaffing. Het plan-1929 deed daartoe reeds een voorstel (blz. 18), doch het schijnt beter met maatregelen op dit gebied te wachten, totdat de Universiteitsbibliotheek haar beslag zal hebben gekregen.

Het spreekt vanzelf, dat de hier bepleite wijziging der positie van den bibliothecaris van het Bataviaasch Genootschap niet zal kunnen worden doorgevoerd zonder medewerking van 's Genootschaps directie.

§ 48. Autonomie van de Universiteit.

De Commissie-Meyer Ranneft heeft zich in haar rapport (blz. 24/26 tot tolk gemaakt van den aan vele zijden gekoesterden wensch, aan de Universiteit een belangrijke mate van autonomie te verleen. Zij onderscheidt publiekrechtelijke en vermogensrechtelijke autonomie. De eerste zou hierin bestaan, dat de universiteit als publiekrechtelijk lichaam wordt georganiseerd in den geest van art. 194 der Grondwet. Dit zou echter naar het oordeel van de Commissie weinig doeltreffend zijn, omdat de universiteit toch niet in belangrijke mate over eigen inkomsten beschikt, zoodat de afhankelijkheid van de Regee-

ringsorganen zou blijven bestaan. Wat de vermogensrechtelijke autonomie betreft, deze wordt in de regel vooral bepleit om toekenning van schenkingen en legaten aan de universiteit te vergemakkelijken; zij zou dus hierin bestaan, dat de universiteit een afzonderlijke rechtspersoon wordt, waarvoor slechts één post op de begrooting voorkomt in den vorm van een „bijdrage” aan de universiteit. De Commissie - Meyer Ranneft zegt hiervan, dat ook op dit punt bijzondere maatregelen tot dusverre niet noodig zijn gebleken; zij volstond dan ook met de aanbeveling: „dat het hooger onderwijs zich in Indië geleidelijk zal ontwikkelen in de richting van autonomie” ¹⁾.

Het wil mij voorkomen, dat dit standpunt juist moet worden geacht. Wordt tot oprichting van een universiteit overgegaan, dan behoeft, wat de autonomie betreft, naar een bijzonderen rechtsvorm niet te worden gezocht. Voldoende is, wanneer aan den president-curator, c.q. den rector magnificus, genoegzame vrijheid wordt gelaten inzake benoeming van assistenten, beschikking over begrotingsposten, e.d. Daarbij mag niet onvermeld blijven, dat blijkens de ervaring in Nederland schenkingen en legaten door particulieren ten behoeve van het hooger onderwijs gemakkelijker kunnen worden verleend, indien naast de universiteit rechtspersoonlijkheid bezittende instituten worden opgericht, waarvan de betrokken hoogleeraar directeur is. Het in § 38 vermelde taalkundige bureau is daar is een voorbeeld van. Ook andere instituten zouden kunnen worden opgericht, zoodra daaraan behoefte bestaat.

Hoofdstuk XI. De kosten van de faculteit der letteren.

§ 49. Kostenramingen.

De hieronder volgende ramingen

¹⁾ Rapport, blz. 27.

betreffen alleen de exploitatiekosten van de nieuwe faculteit, niet de kapitaalsuitgaven, aangezien van deze laatste geen raming kan worden gemaakt zoolang geen tot in details uitgewerkte bouwplannen zijn vervaardigd. Slechts de jaarlijks terugkeerende kosten, voor zoover ten laste van Hoofdstuk V der begrooting komende, worden hieronder aangegeven. Daarbij dient te worden onderscheiden tusschen de gemiddelde jaarlijksche uitgaven — waarbij voor de salarissen telkens het gemiddelde bedrag van elke salarisschaal is opgenomen — en de uitgaven gedurende de eerste begrootingsjaren.

A. Gemiddelde kosten.

a) 6 hoogleeraren :	
$6 \times 12 \times f\ 1100$	f 79.200
b) 3 btgw. hoogleeraren :	
$3 \times 12 \times f\ 250$	9.000
c) 3 assistenten :	
$3 \times 12 \times f\ 307.50$	11.070
d) 3 assistenten :	
$3 \times 12 \times f\ 125$	4.500
e) Colleges op toelage	3.650
f) Toelage faculteitsvoorzitter	2.400
g) Bibliografisch assistente $7 \times 12 \times f\ 225$	2.700
h) Standplaatstoelagen	6.840
i) Kindertoelagen	memorie
Totaal personeele kosten	f 119.360
j) Collegegeldbeurzen en studietoelagen	3.000
k) Bibliotheek	4.000
l) Hoogere kosten van administratieven en huishoudelijken aard	2.500
Totaal materieele kosten	f 9.500
Algemeen totaal (personeel en materieel)	f 128.860
of rond	f 130.000

Toelichting :

- b) Gerekend is op gemiddel 3 wekelijksche college uren per hoogleeraar (inclusief practica).
- c) 3 assistenten, bezoldigd als academici: aanvangssalaris f 275.—, na twee jaren f 340.—, gemiddeld f 307.50. De bedoeling is, dat de assistenten hoogstens 4 jaren in functie blijven en dan een betrekking elders verkrijgen.
- d) 3 assistenten op toelage, aanvangssalaris f 100, na plm. 2 jaren f 150 's maands.
- e) Gerekend is op drie docenten, die f 27.50 en drie, die f 40.— per wekelijksch lesuur per maand ontvangen gedurende 1½ uur per week (Stbl. 1934, No. 391).
- g) Bezoldigd volgens schaal 48, kolom II (Commies-Redacteur). Deze assistente wordt belast met het toezicht op de leeszaal.
- j) Ten behoeve van de Rechtshoogeschool wordt jaarlijks f 7000 aan collegegeldbeurzen en studietoelagen besteed. Voor de litteraire faculteit kan vermoedelijk met f 3000 worden volstaan, tenzij het aantal studenten in de juridische faculteit zou dalen, in welk geval het voor de litteraire faculteit meer noodige kan worden gecompenseerd door daling der uitgaven ten behoeve van de Rechtshoogeschool.
- k) Er is mede rekening gehouden, dat de bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap thans reeds op het gebied van de geschiedenis, taal-, land- en volkenkunde aanschaffingen doet, zoodat met een lager bedrag dan aan de Rechtshoogeschool is toegelegd (f 10.000) kan worden volstaan.

B. Kosten in het eerste begrootingsjaar (5 maanden).

a) 5 hoogleeraren :	
5 x 5 x f 1000 =	f 25.000
b) Buitengewone hoogleeraren	—.—
c) 2 assistenten	
2 x 5 x f 275	2.750
d) 3 assistenten	
3 x 5 x f 100	1.500
e) Colleges op toelage	200
f) Toelage faculteitsvoorzitter	1.000
g) Bibliografisch assistente	750
h) Standplaatstoelagen	2.350
i) Kindertoelagen	<u>memorie</u>
Totale personeele kosten	f 33.550
j) Collegegeldbeurzen en studietoelagen	300
k) Bibliotheek	4.000
l) Hoogere kosten van administratieven en huishoudelijkenaard	<u>2.500</u>
Totaal materieele kosten	<u>f 6.800</u>
Algemeen totaal (personeel en materieel)	f 40.350
of rond	f 40.000

Toelichting :

- a) De hoogleeraar in de wijsbegeerte treedt eerst in het tweede bestaansjaar van de faculteit op.
- b) De buitengewone hoogleeraren zijn in het eerste studiejaar nog niet noodig.
- c) De assistent voor Sanskrit en Arabisch behoeft eerst in het tweede bestaansjaar van de faculteit te worden aangesteld.
- e) In het eerste studiejaar wordt alleen gerekend op colleges in Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis.

- g) Daar een ambtenaar met eenige ervaring moet worden aangesteld, is op een aanvangssalaris van f 150.- gerekend.
- j) Aangezien de meeste beurzen en toelagen verleend worden aan ouderejaars-studenten, die zonder deze financieele hulp hun studie zouden moeten staken, behoeft slechts op twee beurzen te worden gerekend.
- k) Het volle jaarbedrag is uitgetrokken, aangezien de eerste inrichting hogere kosten met zich brengt.
- l) Dezelfde bemerking als bij k).

C. Kosten in het tweede begrootingsjaar (12 maanden).

a) 5 hoogleraren :	
5 x 12 x f 1000 =	f 60.000
1 hoogleraar	
1 x 5 x f 1000	5.000
b) 3 buitengewone hoogle-	
raren: 3 x 5 x f 250	3.750
c) 2 assistenten :	
2 x 12 x f 275	6.600
1 assistent :	
1 x 5 x f 275	1.375
d) 3 assistenten op toelage:	
3 x 12 x f 100	3.600
e) Colleges op toelage	600
f) Toelage faculteitsvoor-	
zitter	2.400
g) Bibliografisch assistente:	
1 x 12 x f 150	1.800
h) Standplaatstoelagen	6.180
i) Kindertoelagen	memorie
Totale personeele kosten	f 91.305
j) Collegegeldbeurzen en	
studiegeldtoelagen	1.050
k) Bibliotheek	4.000
l) Hogere kosten van	
administratieven en	
huishoudelijken aard	2.500
Totale materieele kosten	f 7.550
Algemeen totaal	
(personeel en materieel)	f 98.855
of rond	f 99.000

Toelichting :

- a) De hoogleeraar in de wijsbegeerte treedt eerst in het tweede cursusjaar op.
- e) Colleges in cultuurgeschiedenis van Oost-Azië en in bijzondere Inlandsche talen.
- j) Gerekend is op twee collegegeldbeurzen gedurende een vol jaar en drie gedurende een semester.

Omtrent de tegenover deze uitgaven staande ontvangsten aan collegegelden kan geen betrouwbare raming worden gemaakt. Niet alleen toch is het toekomstige aantal studenten in de nieuwe faculteit onzeker, maar ook kan niet worden uitgemaakt, in hoeverre de oprichting dier faculteit zal leiden tot vermindering van het aantal studenten in de faculteit der rechtsgeleerdheid. Slechts kan erop worden gewezen, dat, wanneer het aantal betalende studenten bij een volgroeide faculteit op 100 wordt gesteld - van de ca. 375 ingeschrevenen op de Rechtshoogeschool betalen $\pm$ 200 collegegeld - de jaarlijksche opbrengst der collegegelden bij de faculteit der letteren f 30 000 zal beloopten. In dat geval bedragen derhalve de netto kosten van laatstgenoemde faculteit, indien eenmaal volgroeid, juist f 100 000 's jaars.

Hoofdstuk XII. Voorstellen in verband met de oorlogsomstandigheden.

Als gevolg van de bezetting van het moederland dienen de in de voorafgaande hoofdstukken neergelegde voorstellen, die reeds vóór 10 Mei 1940 waren geformuleerd, aan een herziening te worden onderworpen. Ofschoon dit rapport zich niet bezighoudt met de vraag, of de oprichting eener faculteit der letteren wenschelijk is, en het zich derhalve heeft beperkt tot een schets van de wijze, waarop een zoodanige faculteit zou kunnen worden ingericht, schijnt het hier de plaats de opmerking te maken, dat de urgentie eener

litteraire faculteit door de gewijzigde tijdsomstandigheden sterker dan ooit naar voren is gekomen. En wel om twee redenen. In de eerste plaats heeft de overweldiging van Nederland tot gevolg gehad, dat de toevoer van werkkrachten uit dat land volledig is gestremd, zoodat Indië in de naaste toekomst is gedwongen, verscheidene opleidingen te creëren voor functies, welker bekleeders tevoren uit Nederland werden gerecruteerd. Daarbij komt — en deze tweede overweging is van nog groot gewicht — dat Nederlandsch-Indië onder de nieuwe tijdsomstandigheden het eenige land is, waar de Nederlandsche cultuur kan worden hooggehouden; stichting eener faculteit der letteren, die juist de specifiek cultureele vakken omvat, is uit dien hoofde een staatsbelang van de eerste orde.

In het algemeen kan de in de hoofdstukken I — XI geschetste opzet ook bij de nieuwe verhoudingen worden gehandhaafd. Herziening behoeven slechts de voorstellen betreffende de personeelsvoorziening en de opleiding van leeraren, alsook de gemaakte kostenramingen.

§ 50. Personeelsvoorziening.

In de voorstellen tot benoeming van hoogleeraren, vervat in § 32, moeten om verschillende redenen veranderingen worden aangebracht. Niet alleen toch is de uitzending uit Nederland onmogelijk geworden, maar ook doet zich de omstandigheid voor, dat de hoogleeraar Drewes, die reeds den leerstoel voor de Indonesische talen en den Islam aan de Rechtshoogeschool bekleedde, in het moederland vertoeft en dientengevolge niet beschikbaar is. Daartegenover staat, dat op zijn tijdelijken vervanger, Prof. Berg, beslag kan worden gelegd.

Een andere moeilijkheid is, dat de keuze uit de door mij in § 32 genoemde drietallen op andere wijze zal moeten geschieden, dan ik mij oorspronkelijk had voorgesteld. Uit overweging,

dat het raadplegen van de verschillende Nederlandsche faculteiten der letteren over de te verrichten benoemingen te veel tijd zou vergen en tot uiteenloopen de adviezen zou leiden, had ik mij voorgesteld, bij Uwe Excellentie het raadplegen van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, afdeling letterkunde, te bepleiten; de Voorzitter van die afdeling, Prof. Huizinga, had zich tegenover mij reeds bereid verklaard tot volle medewerking. Nu dit denkbeeld onuitvoerbaar is geworden, moet de keuze uit de drietallen in Indië zelf worden gedaan, waartoe ik na mijn terugkeer uit Nederland enkele nadere informaties heb ingewonnen. De gelukkige omstandigheid bleek zich voor te doen, dat zich in dit opzicht geen moeilijkheden vertoonen, en dat dus de keuze uit de eerder genoemde drietallen voor de hand liggend blijkt te zijn ¹⁾.

Wat betreft de te benoemen assistenten zij eraan herinnerd (zie § 33), dat voor enkele van het voorgestelde zestal uitzending uit Nederland werd gedacht, die thans uiteraard niet zal kunnen plaatshebben. Gevolg zal hiervan zijn, dat wellicht aan enkele der te benoemen assistenten, die dus onder de reeds hier te lande werkzame academici moeten worden gezocht, een hogere bezoldiging dan de aanvangsbezoldiging van een academicus zal moeten worden toegekend. Voorts is het bij nadere beschouwing wenschelijk gebleken, de assistenten voor Maleisch en Arabisch, die niet wetenschappelijk behoeven te zijn opgeleid en slechts grondige practische kennis van deze talen behoeven te bezitten, te bezoldigen als taalonderwijzer. Nu daartegenover enkele professoraten vervallen, levert dit uit financieel oogpunt geenerlei bedenking op.

Tenslotte zij aangeteekend, dat de oprichting van een taalkundig bureau (zie § 38) niet tegelijk met die van de

¹⁾ Het hierna volgende gedeelte dezer paragraaf, dat betrekking heeft op personen, wordt weggelaten.

faculteit der letteren behoeft plaats te hebben. Wordt deze faculteit op korten termijn ingesteld, dan is het verkieselijk, de oprichting van een zoodanig bureau uit te stellen, waardoor tevens het voordeel wordt verkregen, dat de nieuwe faculteit gelegenheid zal hebben, advies omtrent opzet en inrichting van het bureau uit te brengen.

§ 51. De opleiding van leeraren.

Het oorspronkelijke plan voor de faculteit der letteren, gelijk in de §§ 1 - 49 ontvouwd, ging ervan uit, dat de faculteit in de eerste plaats cultureel centrum moest zijn. Opleiding tot maatschappelijke functies was niet het primaire doel; dat de faculteit ook personen zou afleveren, die als leeraar bij het middelbaar onderwijs zouden kunnen optreden, was bij den aanvankelijken opzet slechts een nevenoverweging. Nu echter als gevolg van de gebeurtenissen sinds 10 Mei Indië op het gebied der personeelsvoorziening voorshands autarkisch is geworden, dringt zich de vraag op of de nieuwe faculteit niet de opleiding kan verzorgen van andere leeraren dan die voor Indonesische talen, geschiedenis en staathuishoudkunde (staatsinrichting). Als zoodanig komt voor overweging in aanmerking de opleiding voor leeraar in de klassieke talen, Nederlandsch en aardrijkskunde. Het volgende kan hieromtrent worden vermeld.

1. *Klassieke talen.* Het is in abstracto denkbaar, dat indien toevoer van leerkrachten uit Nederland voor langeren tijd onmogelijk zou blijven, in Indië aan de faculteit der letteren leerstoelen voor Latijn, Grieksch en oude geschiedenis - dit is het minimum voor een goede opleiding in de klassieke letteren - zouden worden verbonden. Dergelijke leerstoelen zouden echter in de Indische maatschappij geen enkelen voedingsbodem vinden, nog daargelaten, of personen zouden kunnen worden

gevonden, om deze leerstoelen op waardige wijze te bezetten. Indien dus in de toekomst de uitzending van leerkrachten voor de oude talen meer blijvend gestremd zou zijn, zal noodzakelijkerwijze de gymnasiale studie hier te lande moeten worden ingekrompen. Dit zal ook door voorstanders van de gymnasiale opleiding als onvermijdelijk moeten worden erkend, omdat deze opleiding alleen zin heeft voor een nauw aan Holland verbonden Indië, niet voor een Indië, dat genoodzaakt is op zichzelf te staan.

2. *Moderne talen* (Fransch, Engelsch). In het rapport Meyer Ranneft (blz. 31) werd de oprichting van leerstoelen voor moderne talen te Batavia ontraden op grond van de overweging, dat voor het volbrengen van deze studie een korter of langer verblijf in het betrokken land onontbeerlijk moest worden geacht. Hoewel deze overweging niet zonder betekenis is, schijnt zij toch niet afdoende, omdat aldus de Indische universiteit blijvend leerstoelen voor belangrijke cultuurvakken als de Franche en Engelsche taal- en letterkunde zou moeten ontberen en blijvend voor de voorziening met leerkrachten in deze vakken op het moederland zou zijn aangewezen. In beginsel behoort dus in de toekomst te Batavia de gelegenheid te worden geschapen om te studeeren in de Romaansche talen (Fransch) en de Germaansche talen (Engelsch), waardoor Indië wat deze vakken betreft, althans ten deele, selfsupporting zou kunnen worden. Daartegen rijst te minder bezwaar omdat door verblijf in Indochine, respectievelijk in een naburige Engelsche kolonie, de practische vaardigheid in het gebruik der taal kan worden verworven.

Niet theoretische, maar practische moeilijkheden zijn het, die tot de conclusie leiden, dat leerstoelen voor de Romaansche en Germaansche talen nog

niet aanstonds aan de faculteit der letteren moeten worden verbonden. De omstandigheid doet zich n.l. voor, dat hier te lande noch voor Fransch, noch voor Engelsch een persoon kan worden gevonden, die voor een professoraat in aanmerking kan worden gebracht; en het zal wel geen bestrijding ontmoeten, dat voor een waarlijk universitaire studie, ook al wordt daarbij in ruime mate van lectoren en lesopdrachten gebruikgemaakt, althans één hoogleeraar aanwezig moet zijn, die het kernpunt vormt en de algemeene leiding van de studie op zich neemt. Een buitenlander daarmede te belasten schijnt bezwaarlijk; hij zou noch de Nederlandsche taal, noch de behoeften van Indië kennen.

Toch zal, wanneer Nederland gedurende langeren tijd in vijandelijke handen zou blijven, in Indië weldra eenigerlei voorziening moeten worden getroffen. Deze kan, nu universitaire studie met academische examens om de bovenaangeduide reden onmogelijk kan worden ingevoerd — althans zoo men het Nederlandsche peil der Java-universiteit wil handhaven — slechts bestaan in het creëren van een opleiding voor nieuw in te stellen middelbare akten. ¹⁾ Deze opleiding zou in zooverre aan de universiteit kunnen worden verbonden, dat

- 1e) een der hoogleeraren uit de faculteit der letteren met het toezicht wordt belast;
- 2e) de voor deze akten studeerenden in de gelegenheid worden gesteld, als toevoorder enkele daarvoor in aanmerking komende colleges bij de faculteit der letteren te volgen (bijv. Nederlandsche letterkunde, geschiedenis, wijsbegeerte);
- 3e) de docenten een lesopdracht bij de faculteit der letteren ontvangen.

¹⁾ Tot dusverre bestaat hier te lande slechts gelegenheid tot het afleggen van het examen voor de A-akte Engelsch.

Een en ander impliceert, dat, zoodra op tenminste één hoogleeraar voor de Fransche of de Engelsche taal beslag kan worden gelegd, de universitaire studie moet worden ingesteld onder gelijktijdige opheffing van de studie voor de middelbare akten. Dit is in overeenstemming met het betoog in § 36, waar de middelbare akten als noodmaatregel zijn gekenschetst.

Aangezien ik bij mijn besprekingen in Nederland de moderne talen buiten beschouwing heb gelaten, omdat die bij de toenmalige constellatie voorloopig toch niet als onderdeel eener Bataviasche faculteit der letteren in aanmerking kwamen, is het niet mogelijk, thans op korten termijn concrete voorstellen inzake studieplan en doceerend personeel te doen. Zoo kon niet worden nagegaan, welke Franschman of Engelschman — die vermoedelijk in Indië niet beschikbaar is en dus van elders zou moeten worden ontboden — met het onderwijs in het practische taalgebruik zou kunnen worden belast, hetgeen een noodzakelijke voorwaarde voor het welslagen van deze studie moet worden geacht. Ik moge daarom in overweging geven, aan de nieuwe faculteit der letteren, zoodra deze zal zijn geïnstitueerd, de opdracht te verstrekken, hieromtrent door tusschenkomst van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst voorstellen te doen.

3. *Nederlandsch.* Het zou kunnen schijnen, dat de instelling in Indië van een studie in de Nederlandsche letteren, welke tot de bevoegdheid van leeraar in het Nederlandsch bij het middelbaar onderwijs leidt, meer voor de hand ligt dan een studie in de Fransche en Engelsche talen. In werkelijkheid is de verhouding echter juist andersom: tegen laatstgenoemde studierichtingen bestaan minder bezwaren dan tegen die voor Nederlandsch. Bij de studie in de Nederlandsche letteren toch, zooals die in

het moederland is opgezet, wordt de actieve en passieve taalbeheersching als vanzelfsprekend verondersteld. De student houdt zich bezig met de historische en hedendaagsche grammatica van de Nederlandsche taal, het middelnederlandsch en het 17e eeuwse Nederlandsch, de geschiedenis van de Nederlandsche letterkunde, de algemeene- en vergelijkende taalwetenschap, het oergermaansch, het Gotisch, het oud-noorsch en het middelhoogduitsch; practisch gebruik van de Nederlandsche taal, mondeling en schriftelijk, vormt geen onderdeel van het studieprogramma. Dit laatste zou echter in belangrijke mate het geval moeten zijn, indien een dergelijke opleiding in Indië werd aangevangen; daar zou de actieve en passieve taalbeheersching een hoofdelement van het studieprogramma moeten uitmaken, hetgeen alleen zou kunnen geschieden ten koste van de wetenschappelijke beoefening van de eerder genoemde vakken, die in Nederland bij deze studie een rol spelen. Aldus zou het in Indië behaalde universitaire diploma voor de Nederlandsche letteren in waarde aanmerkelijk bij het moederlandsche ten achter staan, zonder dat de bezitters van het Indische diploma als leeraar alleszins geschikt zouden zijn. Voegt men daarbij dat over een geleerde, die met een professoraat in de oud-germaansche philologie zou kunnen worden belast, niet wordt beschikt, dan is het duidelijk, dat een studie in de Nederlandsche letteren hier te lande achterwege moet blijven. Indien er één vak is, waarin ook in een verdere toekomst studie in Nederland zal moeten worden geëischt, dan is het wel dit. Om dezelfde reden is ook de instelling van een middelbare akte Nederlandsch voor Indië verwerpelijk. Gedurende den tijd, dat het moederland van de buitenwereld is afgesnoerd, zal men zich in Indië bij de verstrekking van onderwijs in de Nederlandsche taal zoo goed mogelijk dienen te behelpen.

Het bovenstaande wordt door mijn ervaringen in de Philippijnen en Britsch-Indië bevestigd. Weliswaar is het onderwijs in de Engelsch taal- en letterkunde in deze landen goeddeels in handen van inheemsche hoogleeraren, doch deze hebben vrijwel steeds hun studie in het moederland volbracht. Een geval als ik aantrof te Hyderabad, waar een hoogleeraar (een Indiër uiteraard) Engelsch doceerde zonder ooit in Engeland te zijn geweest, blijft een uitzondering en werd mij dan ook als zoodanig aangewezen. Overigens betreft het hier landen, waar met onderwijs in de Engelsche taal voor Inheemschen veel eerder een aanvang werd gemaakt, dan met onderwijs in het Nederlandsch aan Inheemschen te onzent. In de toekomst zal dus indianisatie van het onderwijs in het Nederlandsch aan onze middelbare scholen niet moeten plaats hebben door opleiding van neerlandici alhier, maar door bevordering van studie in Nederland door hier te lande geboren en.

4. *Aardrijkskunde.* Dit is het eenige vak, waarvoor desgewenscht aanstonds voorzieningen kunnen worden getroffen. Nu in de persoon van den hoogleeraar in de volkenkunde een kern aanwezig is, van waaruit leiding en toezicht over den gang der studie kan worden uitgeoefend, is het mogelijk, de gelegenheid open te stellen voor de studie in de sociale aardrijkskunde bij de faculteit der letteren, indien aan bedoelden hoogleeraar een drietal docenten worden toegevoegd, aan wie een lesopdracht kan worden verstrekt. Een van deze zal de physische aardrijkskunde moeten doceren, terwijl de beide andere de sociale geografie en de landbeschrijving voor hun rekening zullen kunnen nemen. Geschikte leerkrachten zijn daarvoor aanwezig.

Het in het academisch statuut neergelegde programma van de studie kan in hoofdzaak in Indië in worden gevolgd.

Het candidaatsexamen omvat in Nederland de volgende 4 vakken: 1) sociale aardrijkskunde, 2) volkenkunde, 3) geschiedenis, (oude of middeleeuwse of nieuwe), 4) natuurkundige aardrijkskunde. Dit programma behoeft slechts in zoverre voor Indië te worden gewijzigd, dat de formuleering ten aanzien van de studie in de geschiedenis dient te luiden: „Een onderdeel van de geschiedenis, dat naar het oordeel van de faculteit in aanmerking komt om als candidaatsvak te worden gekozen”. Ter toelichting zij verwezen naar § 26.

Het programma van de doctorale studie voor de sociale aardrijkskunde in Nederland omvat de volgende vakken: 1) sociale aardrijkskunde, 2) vergelijkende volkenkunde, 3) sociologie, 4) landbeschrijving, 5) keuzevak. Deze vakken behoeven, evemin als die voor de candidaatsstudie, bijzondere voorziening. Voor sociologie kan worden gelezen: maatschappijleer van Nederlandsch-Indië.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat, indien op het doctoraalexamen de geschiedenis als bijvak is gekozen, in dit vak tevens onderwijsbevoegdheid wordt verkregen. In verband daarmee schijnt het wenschelijk om omgekeerd — zulks in afwijking van het in § 25 gestelde — ook voor de studie in de geschiedenis een regeling te maken, waardoor het mogelijk wordt, dat door den doctorandus in de geschiedenis tevens bevoegdheid wordt verkregen tot het geven van onderwijs in de aardrijkskunde. Dit zal mogelijk zijn, indien op het voor het candidaatsexamen in de geschiedenis ontworpen examenprogramma punt 2 (blz. 399) als volgt wordt gelezen: „Het staatsrecht met het volkenrecht, de staathuishoudkunde, de Indische maatschappijleer, dan wel de aardrijkskunde (natuurkundige en sociale) ter keuze van den candidaat”; wordt dan op het doctoraalexamen de sociale aardrijkskunde als bijvak gekozen,

dan kan de doctorandus in de geschiedenis op dien grond mede bevoegd worden verklaard voor het onderwijs in de aardrijkskunde (zie artikel 21, lid 8 van het Academisch Statuut).

Aangezien een tekort aan leerkrachten voor de aardrijkskunde nog niet bestaat en in noodgeval bezitters van de hoofdakte tijdelijk als leeraar in dit vak kunnen optreden, schijnt het verkiezelijk met deze opleiding in het tweede bestaansjaar van de facultet een aanvang te maken. In de nieuwe Hoogeronderwijsordonnantie zal intuschen reeds dadelijk de sociale aardrijkskunde als afzonderlijke studierichting dienen te worden opgenomen. De natuurkundige aardrijkskunde komt uit den aard der zaak voorloopig niet voor invoering als afzonderlijke studie in aanmerking.

§ 52. De kosten der Faculteit.

Als gevolg van den door de gewijzigde tijdsomstandigheden veranderden opzet moeten de in § 49 gemaakte kostenramingen worden gecorrigeerd, voorzover betreft de ramingen voor het eerste en tweede bestaansjaar van de faculteit.

A. Kosten in het eerste begrootingsjaar (5 maanden).

a.	3 hoogleeraren	3 x 5 x f	1100	f	16.500
b.	2 buitengewone hoogleeraren				
		2 x 5 x f	100		1.000
c.	2 assistenten	2 x 5 x f	275		2.750
d.	2 assistenten op toelage				
		2 x 5 x f	100		1.000
	1 assistent (taalond.)				
		1 x 5 x f	200		1.000
e.	colleges op toelage				550
f.	toelage faculteitsvoorzitter . .				1.000
g.	bibliografisch assistente . . .				750
h.	standplaatstoelagen				1.475
i.	kindertoelagen				<u>memorie</u>
	Totaal personeele kosten . . .			f	26.025

j. collegegeldbeurzen en studietoelagen	f 300
k. bibliotheek . . .	f 4.000
l. hogere kosten van administratieven en huishoudelijken aard	f 2.500 f 6.800
Algemeen totaal (personeel en materieel)	f 32.825
of rond	f 33.000

Toelichting :

- a. In afwijking van de raming in § 49 is het gemiddelde salaris in stede van het aanvangsalaris opgebracht. Gerekend is op hoogleeraren voor Maleisch, geschiedenis en wijsbegeerte.
- b. 1 buitengewoon hoogleeraar voor Arabisch en instellingen van den Islam (het Arabisch wordt eerst in het tweede studiejaar gegeven), 1 idem voor archaeologie en oude geschiedenis van Nederlandsch-Indië, alsmede Voor-Indische cultuurgeschiedenis.
- c. Gerekend is op een docent voor Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis en twee docenten voor Nederlandsch. Voor de toelichting der overige posten zie § 49, sub B.

B. Kosten in het tweede begrootingsjaar (12 maanden).

a. 3 hoogleeraren	
3 x 12 x f 1100	f 39.600
b. 4 buitengewone hoogleeraren	f 5.250
c. 2 assistenten	
2 x 12 x 275	f 6.600
d. 2 assistenten op toelage	
2 x 12 x f 100	f 2.400
1 assistent (taalond)	
1 x 12 x f 200	f 2.400

1 assistent (taalond)	
1 x 5 x f 200	f 1.000
e. colleges op toelage	„ 2.370
f. toelage faculteitsvoorzitter .	„ 2.400
g. bibliografisch assistente	
1 x 12 x f 150	„ 1.800
h. standplaats-toelagen	„ 3.680
i. kindertoelagen .	<u>memorie</u>
Totaal personeele kosten	f 67.500
j. collegegeldbeurzen en studietoelagen .	1.050
k. bibliotheek . . .	4.000
l. hogere kosten van administratieven en huishoudelijken aard	<u>2.500</u>
Totaal materiele kosten	<u>f 7.550</u>
Algemeen totaal (personeel en materieel)	f 75.050
of rond	f 75.000

Toelichting:

- b. Naast de beide buitengewone hoogleeraren vermeld sub A, is gerekend op nieuwe aanstelling in het tweede studiejaar van buitengewone hoogleeraren voor Indische maatschappijleer en voor economische politiek.
- e. Gerekend is op colleges op toelage voor Nederlandsch, Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis en Sanskrit. Ter toelichting van de overige posten zij verwezen naar § 49, sub C.

20 Februari 1937.

No. 8920¹. Afd. V. H. M. O.

DE MINISTER VAN
ONDERWIJS, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN,

HEEFT GOEDGEVONDEN:

Vast te stellen de navolgende

Regeling betreffende de toelating van hospitanten aan Rijks hogere burgerscholen.

1. Wanneer een candidaat-leeraar voor zijn practische opleiding wenscht te hospiteeren aan een Rijks hogere burgerschool, wendt hij zich tot den directeur dier school. Deze brengt ter zake advies uit aan den inspecteur met het toezicht op zijn school belast. In dit advies wordt door den Directeur onder meer medegedeeld, welke leeraar (leeraren) zijner school bereid is (zijn) den candidaat-leeraar zijn (hun) lessen te doen bijwonen, en of hij deze(n) daarvoor geschikt acht. Naar aanleiding van dit advies doet de inspecteur een voorstel aan den Minister, die beslist.
2. De hospitant moet bevoegd zijn tot het geven van onderwijs aan een Rijks hogere burgerschool in het vak, waarin hij wenscht te hospiteeren.
3. In elke les mogen niet meer dan twee hospitanten aanwezig zijn.
4. Het geven van lessen door hospitanten mag slechts geschieden onder goedkeuring van den directeur der school en onder verantwoordelijkheid van den leeraar.
5. Wanneer een hospitant ten minste drie achtereenvolgende maanden aan een bepaalde Rijks hogere burgerschool heeft gehospiteerd en ten minste zes lessen (- van de laatste twee wordt vooraf tijdig kennis gegeven aan den hierbij betrokken inspecteur -) zelf heeft gegeven tot tevredenheid van de(n) hierbij betrokken leeraar (leeraren), den directeur en den inspecteur, wordt hem deswege op voorstel van den inspecteur door den Minister een verklaring verstrekt.
6. De inspecteurs brengen jaarlijks vóór 15 Februari aan voornoemden Minister verslag uit omtrent het hospiteeren van candidaat-leeraren aan Rijks hogere burgerscholen in hun ambtsgebied.

's - GRAVENHAGE, 20 Februari 1937

(wg). SLOTEMAKER DE BRUINE.

BANDOENG, den 1sten December 1939.

No. A 12/2/19.

Onderwerp:

Verzoek van de Directie van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen om bijdragen uit 's Lands kas ten behoeve van den bouw van een nieuw museum.

Naar aanleiding van Uw verzoek om een Landsbijdrage, teneinde te kunnen voorzien in den bouw van een nieuw museum, heb ik de eer Uw Directie, na bekomen machtiging van de Regeering, het volgende mede te deelen.

Uw bezwaren tegen het tegenwoordige museum kunnen op verschillende punten worden onderschreven. Het wordt dan ook gewenscht geacht om hierin verbetering te brengen, waarvoor het bouwen van een geheel nieuw museum de meest aanbevelenswaardige oplossing is.

Met een geleidelijke overbrenging van de verzamelingen van het tegenwoordig museum naar een nieuw op te richten museum zou n. h. m. v. echter volstaan kunnen worden. Een eventueele bijdrage van het Land tot den nieuwbouw zou alsdan over verschillende jaren kunnen worden verdeeld.

In verband met het door U gedachte plan om het nieuwe museum niet als één groot monumentaal gebouw, doch in paviljoensysteem op te richten, bestaat ook uit bouwtechnische overwegingen tegen een geleidelijke verwezenlijking van den nieuwbouw geen bezwaar.

Wat de financiële zijde van het vraagstuk betreft, moge ik opmerken, dat voor de oprichting van een kern van het museum al dadelijk op een bedrag van minstens f 300.000 dient te worden gerekend, waarover in 2, hoogstens 3 jaren zou moeten kunnen worden beschikt. Vervolgens zouden in langzamer tempo verschillende paviljoens kunnen worden bijgebouwd.

Overwogen is den bouw van deze kern van het museum gedeeltelijk ten laste van de Nederlandsche welvaartsbijdrage, gedeeltelijk ten laste van de gewone middelen te brengen.

Daar intusschen besloten is om de eventueel op 31 December 1939 onverwerkt gebleven bedragen van het welvaartscrediet in een daarvoor speciaal in het leven te roepen stichting te storten, met dien verstande, dat uit deze stichting alleen die werken voortgang mogen hebben, waarop reeds in het werkplan betreffende de welvaartsuitgaven is gerekend, is deze mogelijkheid echter definitief komen te vervallen.

Waar in de huidige omstandigheden in verband met den toestand van 's Lands financiën een uitvoering van het bouwwerk ten laste van de Landsmiddelen niet verantwoord wordt geacht, heeft de Regeering besloten de beslissing omtrent de onderwerpelijke aangelegenheid op te schorten, tot de omstandigheden zich zoodanig hebben gewijzigd, dat er aanleiding kan worden gevonden om het bovenbedoelde plan tot geleidelijke vernieuwing van de behuizing van het museum ten laste van de Landsbegroting weer op te vatten.

Uw Directie kan er intusschen van verzekerd zijn, dat de onderwerpelijke aangelegenheid de dzz. aandacht zal blijven behouden.

*Minute dezès is vastgesteld door
den Departementschef.*

Aan
de Directie van het Koninklijk
Bataviaasch Genootschap van
Kunsten en Wetenschappen te Batavia.

De Directeur van Verkeer en Waterstaat,
Bij afwezen:
De Onderdirecteur,
(w.g.) J. M. de LANGE.

I N H O U D

	Blz.
Hoofdstuk I — <i>Algemeene beschouwingen en richtlijnen</i>	
§ 1 Het plan-1929	357
§ 2 Critiek op het plan-1929	357
§ 3 Een opleiding van „Kenners van Indië” (sociale wetenschappen)	360
§ 4 Plaatsingsmogelijkheid voor de abituriënten van de faculteit der letteren	362
§ 5 Gevaar voor overproductie	365
§ 6 Algemeene richtlijnen voor den opzet van een studieplan	367
§ 7 Concentratie van vakken	368
§ 8 Candidaats- en doctoraalstudie	369
§ 9 Assistenten	369
§ 10 Sportbeoefening	471
§ 11 Huisvesting der studenten	372
§ 12 Beoefening van de wijsbegeerte	373
§ 13 Beoefening van de Nederlandsche taal	377
 Hoofdstuk II — <i>De studie van de sociale wetenschappen</i>	
§ 14 Inrichting van de studie der sociale wetenschappen	379
§ 15 Het propaedeutisch examen in de sociale wetenschappen	380
§ 16 Sociologie en sociographie	382
§ 17 Het candidaatsexamen in de sociale wetenschappen	385
§ 18 Het doctoraalexamen in de sociale wetenschappen	387
 Hoofdstuk III — <i>De studie in de Indonesische taal- en letterkunde</i>	
§ 19 Inrichting van de studie in de Indonesische taal- en letterkunde	389
§ 20 Het propaedeutisch examen in de Indonesische taal- en letterkunde	392
§ 21 Het candidaatsexamen in de Indonesische taal- en letterkunde	394
§ 22 Het doctoraalexamen in de Indonesische taal- en letterkunde	394
 Hoofdstuk IV — <i>De studie in de geschiedenis</i>	
§ 23 Inrichting van de studie in de geschiedenis	396
§ 24 Het propaedeutisch examen in de geschiedenis	398
§ 25 Het candidaatsexamen in de geschiedenis	399
§ 26 Het doctoraalexamen in de geschiedenis	401
 Hoofdstuk V — <i>De studie in de volkenkunde</i>	
§ 27 Inrichting van de studie in de volkenkunde	402
§ 28 Het propaedeutisch examen in de volkenkunde	403
§ 29 Het candidaatsexamen in de volkenkunde	404
§ 30 Het doctoraalexamen in de volkenkunde	405
 Hoofdstuk VI — <i>De docenten</i>	
§ 31 Te vestigen leerstoelen	406
§ 32 De bezetting der leerstoelen	409
§ 33 Assistentschappen	409
§ 34 Buitengewone lectoraten of leeropdrachten	410

Hoofdstuk VII — *De opleiding van leeraren*

§ 35	Onderwijsbevoegdheden	412
§ 36	Middelbare akten	414
§ 37	Paedagogische en didactische vorming	416

Hoofdstuk VIII — *De verdere taak van de faculteit der letteren*

§ 38	Taalkundig bureau	417
§ 39	Nevenopleidingen	419
§ 40	Bijzondere leerstoelen	419

Hoofdstuk IX — *De huisvesting van de faculteit*

§ 41	Collegezalen en werkvertrekken	420
§ 42	Leeszaal en boekerij	421

Hoofdstuk X — *De Universiteit van Nederlandsch-Indië*

§ 43	De wenschelijkheid eener universiteit	423
§ 44	De positie van de Technische Hoogeschool	424
§ 45	De samenstelling van het curatorium	425
§ 46	De positie van den Rector Magnificus	425
§ 47	De bibliotheek	426
§ 48	Autonomie van de universiteit	426

Hoofdstuk XI — *De kosten van de faculteit der letteren*

§ 49	Kostenraming	427
------	------------------------	-----

Hoofdstuk XII — *Voorstellen in verband met de oorlogsomstandigheden*

§ 50	Personeelsvoorziening	430
§ 51	De opleiding van leeraren	431
§ 52	De kosten der faculteit	434

